

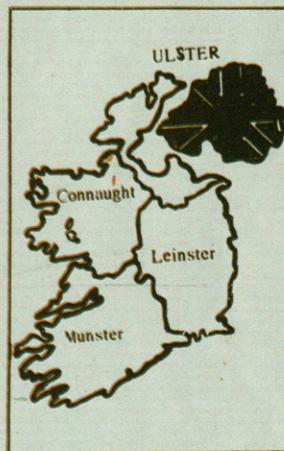
ARGIA

1.984 - Otsaila 12 - XLVII garren urtea - 1004 zenbakia. 100 peza

**Anjel Kruz
Jaka:
«Gerra ez
da oraindik
bukatu»**

**Gaelikoaren
beherakada
azkarraz,
Txillardegiren
lumatik**

**Daniel
Landartekin,
antzerkia
zainetan**

DIRUA ORDU GUZTIETAN

Ordu guztietan Kutxaren zerbitzuak zure mesedetan daude.

Hemen duzu gure Txatel Berdea. Txartel Berdearekin eragiketa guztiak, diru ateratzea, diru sartzea, etab. edozein ordutan egin dezakezu, gauean edo egunean, lanegunetan edo eta jaiegunetan. Txartel Berdeak ez du ezagutzen jairik.

Erlojua begiratu barik, behar dituzun soluziobideak zeure eskuetan daude:

- Edozein unetan dirua ateratzen.
- Dirua sartzen.
- Zure saldoa berehala ezagutzen.
- Taloi txekoak eskatzen.

KREDITUA EDOZEIN TOKITAN

Bidai agentzietan, hoteletan, jate-txetan, dendetan, erostetxe handietan.

Bizkaian 2.000 toki baino gehiagotan.

Munduan zehar 2.600.000 tokitan.

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartela erakutsirik NONAHI, txakur txiki bat ere gabe, erosiko duzu.

Horrela, ez duzu gainean dirurik eraman behar ez eta konturik atera behar.

Gauzez gozatzeko ez duzu itxaron behar. Pagatzeko itxaron behar duzu, gure kreditu osoa duzu eta.

ETA 5.000.000 TAKO SEGURU DOHAIN BAT

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartelarekin harantz honantz ibiltzea ez da bakarrik erosoa.

Segurua baita.

Abioiez, trenez edo eta itsasuntziz egindako bidaiak txartelaz abonatzen badituzu, zuek eta zeure etxeok

istripuen kontrako aseguru bat duzue. 5.000.000 pztako asegurua hain zuzen. Dena debalde.

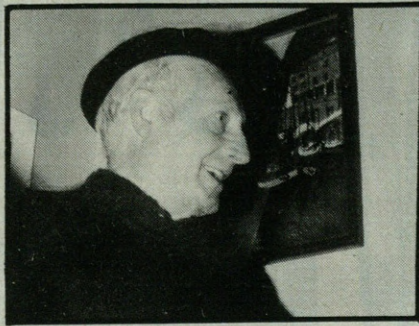
Horregaitik ere Bizkaiko Kutxaren Master Charge-a eduki eta erabili behar duzu.

Seguru gaude.

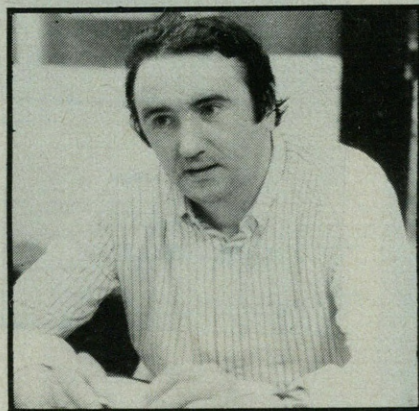
CAJA DE AHORROS
VIZCAINA

BIZKAIKO
AURREZKI KUTXA

Politikarako pertsonaia interesgarria dugu aste honetan. Ez da notizia, zeren eta berak esan bezala «ahaztu egin dituzte gudariak». Zumarragako rekadista. Gudari izandakoa. «Academia errante» sortu zutenetako bat. Liburu asko idatzi duena, eta gerrari buruz eta gaurko egoerari buruz asko esan duena. (7. orr.)

Euskal kultur munduan zabiltzate-nok aspaldiko ezaguna izango duzue Daniel Landart. Urte mordoa da antzerki lanean eten gabe ari dela Iparraldean. Militantea. Antzerki militante baten egilea. Idazle, eragile, zuzendari eta antzesle. (35. orr.)

- 4.— Aste Giroa.
- 6.— Ttanttaka.
- 7.— Anjel Kruz Jaka: Ahaztu egin dituzte gudariak. **B. Bakaikoa. J. Mollarri.**
- 13.— Mundua ez da borobila.
- 14.— Nazioartekoa: Palestindarrak, zer? Rwanda-ko Egonkortasuna. **P. Sastre eta J.I. Basterretxea.**
- 16.— Herriko Plaza: Imanol Muruaren erantzuna erdal egunkariak direla eta.
- 18.— Unibertso Harrigarria: Zer bilatzen duen intsektuak lurrearengan. **K. Altonaga.**
- 20.— Aconcagua zain daukagu. **X. Erro.**
- 22.— EIRE-ko hizkuntza behe-rakada azkarrean. **Txillardegi.**
- 26.— John Vervaele Lege Bereziei buruz. **L. Mintegi.**
- 29.— Mosseren edo zientziaren garaipena? **J. Lezeta.**
- 31.— «Dudular», hegoaldearen distira iluna. **Mak.**
- 33.— Txutxumutxuka.
- 34.— Zinema: «Epilogo» eta «Gabon Mr. Lawrence». **J.J. Iribar.**
- 35.— Daniel Landartekin: Antzerkia zainetan. **M. Antza. E. Olasagasti.**
- 38.— Jo...Adarra
- 39.— Bertsoak: Galdu-gordean datozenak. **R. Iraola.**
- 40.— Baserri-elaberria oraindik ere bizirik. **I. Kamino.**
- 42.— Azkena: Errealitateari bel-dur. **L. Bastida.**

Erdiko orrialdetan bi erreportai interesgarri. Gaelikoaren galerari buruzkoa bata, Txillardegik egina eta iragan Soziolinguistika ihardunalditatik abiatuta, (22. orr.), eta bestea Laura Mintegik John Vervaele-k IPESek antolatutako beste ihardunaldi batzutan Lege Bereziei buruz esandakoekin egi-na, (26. orr.).

*Entretenigarriak nahi izanez gero hor daukazazu denborapasazko orrial-detaz gain Unibertso Harrigarria loreei eta intsektuei buruz eta Aconcaguari buruz Xabier Errok prestatutako jakingarriak. Zine kritika eta liburu kriticarik ere ez da falta aste honetan. A! eta ez ahaztu hamabostero argitaratu eta aste honetan txanda tokatzen zaion KOXKA gehigarriarekin. **Bila itzazu zerorrek.***

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia Kooperati-ba.

Donostiako erredazioa: Josu Lan-da, Joxemi Zumalabe, Pello Zubi-ria, Iñaki Uri, Xalbardin, Jon, Joseba Alvarez.

Gasteizen: Xabier Etxaniz.

Bilbon: ANAITASUNA taldea.

Iparraldean: Ladix Arrosagarai, Mikel Hiribarren, Allande Soka-rras.

Iruñean: Pello Lizarralde.

Kolaboratzaileak: Martxel Aizpu-

rua, Enrike Amonarriz (Jo...Ada-rra), Mikel Antza, Joxe Azurmen-di, Balere Bakaikoa, Luis Mari Bandres, Xabier Erro, Iñaki Ka-mino (Aste Giroa), Emilio Lopez Adan «Beltza», Alfontso Marti-nez, Mikel Nabarro «Trikuharri», Eneko Olasagasti, Xabier Portu-gal, Koldo San Julian, Andoni Sa-rriegi «Murumendi», Joseba Sa-rrionandia, Pablo Sastre, Joxean Gezalaga «Zaldubi».

Marraskilariak: Joxemi, Julio, Zut.

Argazkilariak: Kristina, Txema Ormazabal, Luis Otaegi.

Publizitatea: Xabier Erro.

Administrazioa: Joxe Mari Osto-laza.

D.L.: 80-1963.

Helbidea: ARGIA. Virgen del Carmen, z/g. Ramonenea behea. DONOSTIA-12.

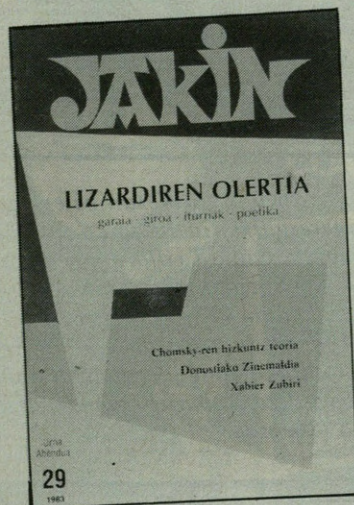
Telefonoa: (943) 28 33 99.

Inprimategia: GRAFICAS SEMI.

Hego Euskal Herria,	
Estatu Espainola.....	3.500 pta.
Ipar Euskal Herria,	
Beste atzerriak.....	4.800 pta.
Airez.....	7.300 pta.
Ale bakarra.....	100 pta.

ASTE GIROA

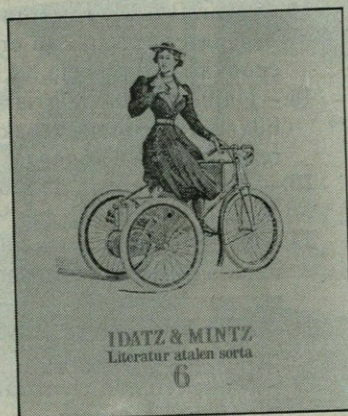
aldizkariak

Izena: Jakin.
Zenbakia: 29.a.
Ezaugarriak: 1983ko urria-a-bendua, 185 o.

Bitxiak ditugu euskal kulturanen arloan belaunaldikontuek sortutako aldezetatasunak. 80. urtera arte euskal olertiaren nagusi Lizardi bagenuen, asko dira orain leku hori Lauaxetarentzat eskatzen ari direnak. Baina guzti horiek baino askozaz ere baliagarriagoa gerta liteke bi idazle hauez benetako azterketak eginen balira. Lizardiz bazen amñi bat eginik eta orain lan sakon hau eskaini zaio: bertan, Kortazar gerra aurreko giro literarioaz ari zaigu, Otaegi Aitzolen proiektu kulturalaz, Zelaietak, Orixek eta Arana Goirik Lizardirengan izandako eraginaz dihardu, Lekuona gazteak Lizardiren eskema metrikoak eta puntuak aztertzen ditu, Lertxundik Lizardiren bide modernuak, Kortazarrek Lizardiren iturriei ekin die eta berriro ere Lertxundik Lizardik bere garaiko literaturarekin eta ingurune literarioarekin izan zituene harremanen askabide apal bat eskaintzen digu. Orain eta Hemen sailean 8 lantxo daukagu eta Gaiak sailean Chomsky-ren lan baten euskaraketa eta Salaburuk Chomsky-ren hizkuntz teoriak azaldutako aburu batzu. Liburuaz azterke-

tan 100 metro elaberriaren semantikaz dihardu Mikel Hernandezek eta Josu Landaren «Euskal poesiaren historia» liburuaz Joxe Azurmendik.

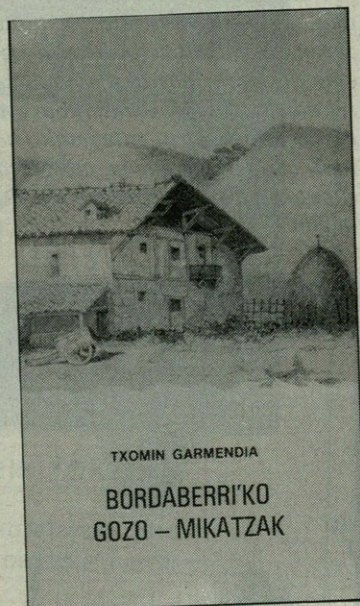

Izena: Idatz Mintz. Literatur atalen sorta.
Zenbakia: 6.a.
Ezaugarriak: 600 pzta. urte oso-ko harpidetza. 32 o.

Beste ale bat heldu zaigu Labayru Ikategiak kaleratzen duen «Idatz Mintz. Literatur atalen sorta» honetatik. Sekula ikusi gabeak baldin bazarete oso aldizkari txukun eta dotorea dela esango dizuegu, itxura aldetik oso gutxi bezala zaintzen bait ditu gauzak. Ale honetan, aurreko bostetan legez denetarik topatu ahal izango duzue: ipuinak, poemak, testu eta liburuaz azterketak, bertso zaharrak, etab.

Dena dela, eskuratzeko problemak izan ditzakezue, hori bai. Bere bide nagusia harpidetza da eta bide horretatik kanpo agian gaitza gertatuko zaizu inon aurkitzea. Hona hemen, beraz, beraien helbidea eta aldizkaritxo hau bidal diezazuten 600 pezeta ordaindu beharko dituzue haiek markatu moduan. Hona, bada, zuzenbidea: Labayru Ikastegia, Aretxabaleta-1, BILBO. Badakizue, beraz.

liburuak

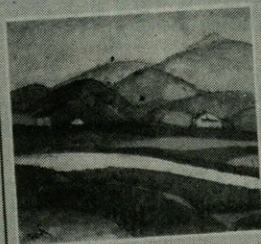

Titulua: Bordaberri'ko gozo-mikatzak.
Egilea: Txomin Garmendia.
Argitaletxea: Auspoa liburutegia, 170.
Ezaugarriak: 500 pta. 190 orrialde.

Bere aurren elaberria atera digu Txomin Garmendia bert-solariak baserrietako eragozpenak eta zorion uneak batera nahastuz. Famili baten inguruan gertatzen direnek osatzen dute mataza. Hizkera goxoz eta aberatsez egindako liburu honi buruz hala ere, baduzue barneko orrialdeetan lan serioxkago bat elaberria zertan eta nola egin dagoen ikusteko. Bestalde Txomin Garmendia idazle eta bert-solari nekaezinak badu oraintsu ateratako beste kronika-liburua, zoria lagun hurrengo asteaz orrialde honetan bertan agertuko dena.

HIL ALA BIZI

Xabier
Amuriza

ELKAR

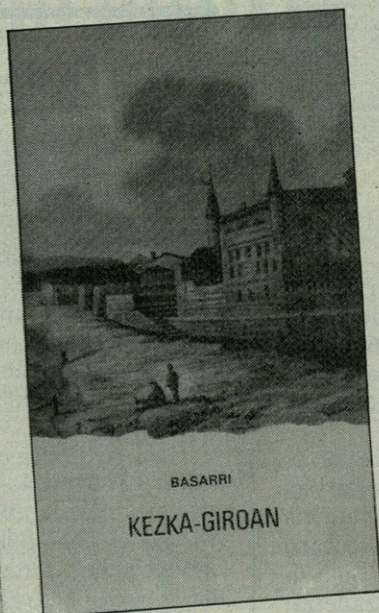
Titulua: Hil ala bizi.

Egilea: Xabier Amuriza.

Argitaletxea: Elkar, euskal literatura, 2.

Ezaugarriak: 219 orrialde. 500 pta.

Ziur aski inor gutxi jakin dakike Amurizak espetxean egon bitartean elaberri oso eta luze bat idatzi zuenik, baina hala da. Ifarraldean atera zen orain 14 bat urte, baina orduan ezin izan zuen bere benetazko izena ipini Xabierrek. Zalantzarik gabe horrelako birrargitarapenek literaturari egiten dioten mesedeaz gain bada beste zer esanik liburuaz: herri bat eta pertsonaia nagusi bat ditugu (Bartel) garrantzizkoenak. Bartel honek beti izan ditu arazoak bere baserriarekin eta herrikoekin, politikak ere badu aski zama aitzineratzen garen arabera. Bartelen iloba Jonek ere pixu handia du nobelan. Borroka eta ustelkeria ederki sumatzen dira, botere faktikoei egiten zaizkien zalakuntzez gain. Baserri giroa Amurizak itxura berria eman nahi izan dio bere elaberriari gaur egun 2. aldiz kaleratzeko eta ikututxo batzu erraz nabari daitezke aurrenekoaren aldean.

BASARRI

KEZKA-GIROAN

Titulua: Kezka giroan.

Egilea: Basarri.

Argitaletxea: Auspoa liburategia, 169.

Ezaugarriak: 158 orrialde. 500 pta.

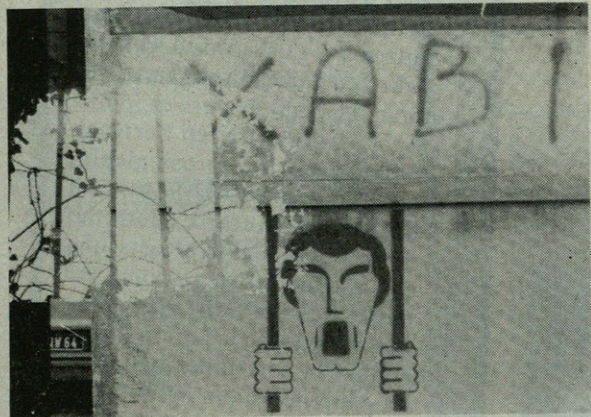
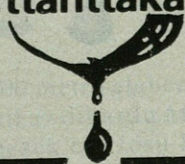
Auspoak azken honetan egunkarietan aldizka argitaratzen dutenei bildu eta liburuxka antzean denak batera kaleratzeko aholkua eman diela dirudi.

Basarriekin ere horrela gertatu bide da. Liburuxka hau zorionekoa dugula esan behar eta hainbat arrazoigatik: ez gara gu inor Basarriren kategoriaz deus esateko: horretarako herria dago eta bertsolaritza barnetik ezagutzen duten kritikoak. Guk hala ere badugu gure iritzia.

Bertso hauek irakurri ondoren ez da zaila gerraondoko bertsolaririk onenak Basarri, Uztapide eta Xalbador izan zirenik sinestea. Basarrik duen teknika ez bait da ahuntzaren gau erdiko eztula. Bertsoa behar bezala tajutzen du, gaiari oso zuzenki atxikitzen zaizkionak jarritz, sobran dagoenik bat ere ez ipiniz. Egia esan Basarriren bertsoak narratua dirudi, prosa alegia, eta hau da bertsolari bati opa dakioken esaerarik ederrena. Errimaren aldetik aberastasuna ez da hain erabatekoa onik ere badela ukatu nahi izan gabe noski. Neurriak ia berdinak dira denak: bi zortzikoez baliatzen da gehienetan eta egunkariak ipintzen dizkion mugakoak, 7 edo 9 bertso gai bakoitzari alegia.

Gaiari buruz bada ere zer esanik eta anitz gainera. Oso zorrotza eta gogorra agertzen da bere gizartearekin Basarri: galduta dakusa gizartea, gazteak galbidean, besteak tabernetan, besteak odola isureraztan. Badiu halabaina bertso baikorrak ere: estatutuari eskainitakoak, omenaldi egunetako gozotasuna e.a. Bildurrezkoak ere badi-ra: (Tejeroren gauean ez zuen bere burua oso lasai sumatu Iñaki Eizmendik). Kezka giroan deritza liburuari eta hala da, bildurrez eta kezka betirik baitaiger Basarri: ororen beldur, gauza eta gertaera guztiez kexu, lehengo egunak goraitpatzen.

Bada beraz zer kritikatzetik bere ideiak hain sendo eta aldaezinak dituen gizaseme honetaz: gaupasa maite duten gautxoriei esandakoak, etxeko odolisurleen aurka zer esanik badu eta baita biraoka ari diren gazteentzat ere, nonbait aiantziak ditu herria zabaltzen dutenen izenak, euskararen alde nahiko lan egiten ez dutenena, bere gizarteak izandako akats guztien ordainak gaur egun askok eta askok pairatu beharra....

Iparaldeko abertzaleak eztabaidan

«Iparretarrak» erakundeak banatu berri die bai Ipar eta bai Hegoaldeko komunikabideei agiri luze bat, euskaraz 11 orrialde eta frantsesez 6 dituela (euskarazkoak dotoreago, eta eskergarria da) beren borroka harmatuaren arrazoiak agertuz eta ekintzak azkartzeko prest direla adieraziz.

Bien bitartean IK-koen ekintzen inguruan eztabaida berotu da abertzaleen artean. «Enbata» asterokoak betidanik errefusatu du edozein ekintza harmatu eta azken asteotako editorialak sektore baten erakusgarri badira. Aldi beretsuan, Euskal Laborarien Batasuna—koek ere IK-koen borroka desmobilizatzaileztat joaz argitaratu dute beste agiri bat.

«Enbata», hala ere, aspalditik ari da abertzaleak elkartuko dituen politika baten eske, debatearen eske.... eta Herri Taldeek eta IK-koek ongi betetzen ez duten espazioa betetzeko indar politikorik ez da sortzen. Gauza berri bakarra: ELBkoak pisu hartzen ari dira, eta beren eritziak bai dira gero eta kontutanago hartzekoak.

«Liberación» apirilean kaleratzeko asmoz

«Liberación» frantsesean inspiraturik eta «El País»-en ezkerretara sortu nahi duten egunkari berria, «Liberación», apiril honetan kaleratu nahian dabilta. PSOE-ren ezkerretatik alternatiboetaraino dagoen espazioa bete nahi luke «Liberación»-ek, eta horretarako 5.000 pezeta luzatuko dituzten 5.000 pertsonaren bila ari dira, 3.000 bat bildu omen dituztelarik.

«El Viejo Topo», «Bicicleta» eta holako kazetak egiten ibilitako jendea da bultzatzailea eta 28 orrialdetako egunkari bat egin nahi dute, rotatiba ez beste prozesu guztia berek eginez.

«El primer diario a la izquierda del País» diote publizitatean, euskaldunok Espainiako eskeman sartzen ez garela erakutsiz. Hemengo korrespondentsalia eta salmenta nola antolatuko duten ez dakigu.

Txiki Benegasi kanpaina izorratu diote

Junta Electoral delakoak, PNVk egindako salaketaren ondorioz, Txiki Benegasen aurpegia «Lendakari» hitzaren ondoan duela agertzen den publizitate guztia kentzea agindu duenean, jeltzaleek golik garratzena sartu diete sozialistei. Lau urtez Garaikoetxearen irudia komunikabide guztietan barna landu delarik, txartel horien bidez Benegasi txikiaren pertsonalitatea indartu nahi zen: aurpegi zorrotza azpimarratu, «lehendakari» hitzaz irabazteko konfidantza sortu botoemateen artean, bi banderekin aire instituzionala sendotu...

Hala ere PNVk ongi antolatzen jakin duen saltsa guztia-ekin kanpainari eman nahi zitzaion mitifikazio guztia desegin zaio, eta PSOEren publizisten buruhauste nagusia sozialistei inizatiba daramatenak berak izatearen irudia Nola edo hala lortzea da. Datu bat: inkesta guztietan ageri da Benegasi botoa ematea pentsatu dutenen artean ere oso gutxi direla irabaz lezakeenik sinisten dutenak, azterketa fidagarri batek ehuneko 3an zifratzen zituelarik. Eta hautesleen artean irabazteko esperantzarik sortzen asmatzen ez duen montaje elektoralista hondora doa.

«Milikien» agurra sonatua izan da

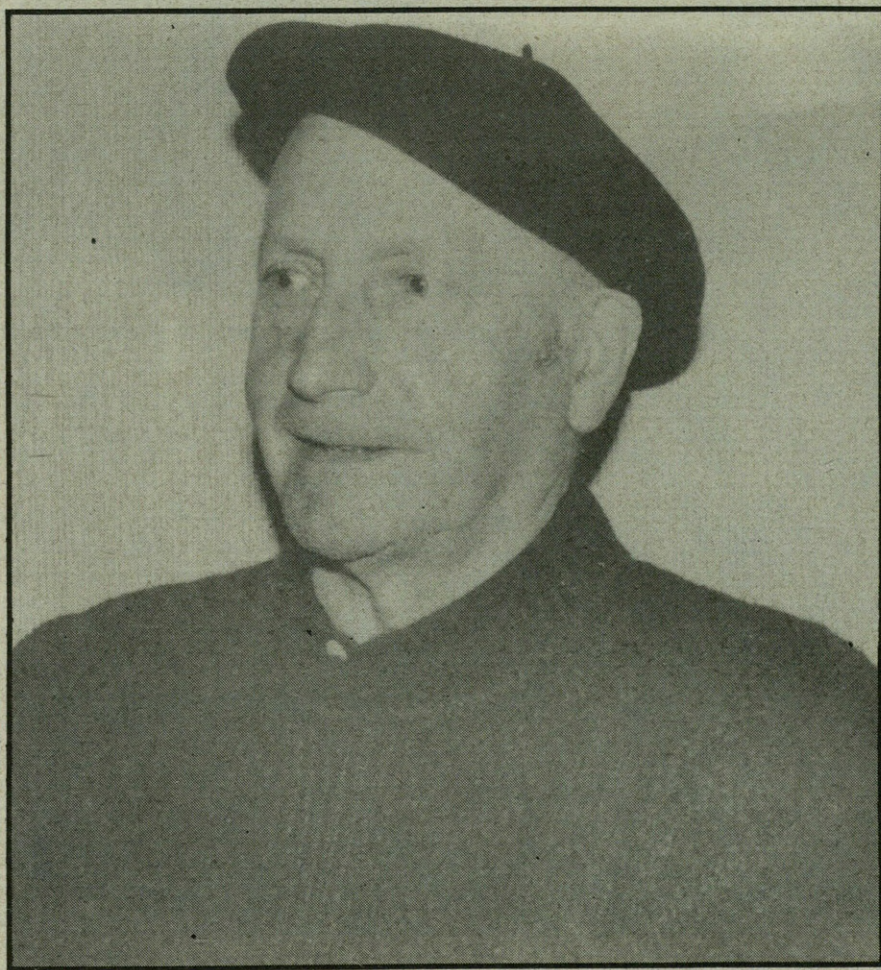
ETA politiko-militarraren barruan KASen alde agertu zirenek, «miliki» izenez ezagunak, ETA militarri eskaini dizkiote beren buruak, orain arte osatu duten erakundeari autokritika gogorra eginaz.

Hala ere soka luzea ekar lezakeena Euskadiko Ezkerrako buruei disoluzio agirian egin aien akusazio sorta da. Zenbait heriotzetan erasten dieten inplikazioa batik bat, ekintza harmatuetan ibili diren militanteak engainatu izanaren akusazio orokorraren baitan. Bandres egun berean gezurtatu ditu kontu guzti horiek, baina puska baterako saltsa sortu da.

Penagarriena zera izango da: ETA politiko-militarrak suposatu duenaren azterketa gutxi ikusiko dela. Badu, ba, interesik baina...

Gudaria, Zumarragako rekadista,
Idazle autodidakta, Abertzalea

Anjel Kruz Jaka: «Ahaztu egin dituzte gudariak»

Baleren BAKAIKOA
Joxe MOLLARRI

*Hizketan hasi orduko konturatu gara bere nortasuna ez dela bazkalondo batean hustutzeko modukoa. Berak egingo zigun une batez bere buruaren aurkezpena, Urretxun aurkeztu berri duen liburu bikoitzaren aurkezpena aipatzerakoan hain zuzen ere: edadeko señora bat omen zegoen han beste señora baten ondoan. Orduan zera esan omen zuen batek: **Aze familia horiena! Ze familia ona.** Eta besteak erantzun: Bai, baina Herri Batasunakoak dira. «Baina konfundituta daude. Ni ez nago ez batean ez bestean. Izan nintzena bezalakoa jarraitzen dut izaten, eta izaten jarraituko dut. Abertzalea eta kitto!»*

«Seme zaharrena jaiotakoan emazteari esan nion: «Ez dut nahi honek biharko egunean nik gurasoengatik gaur diodana esan dezan! «Beren kulpagatik ez dakit nik euskaraz!».

Txikitatik daki euskaraz baina hobeto moldatzen da erdaraz. Ezkondutakoan ikasi zuen berriz, semeekin. «Uste zuten odolarekin batera hizkuntza ere ematen zigutela. Ekibokazio bat zen hori». Karlista zuen aita. «Nazionalismoa sentitu izan balu igual erakutsiko zigun euskara...». Karlista baina «beltz»etakoa. Gerra etorri eta Bilbora joandakoa.

ARGIA.— Honelako gurasoak izanda nola egin zinen nazionalista?

ANJEL KRUZ JAKA.— Asko irakurri nuelako. Asko irakurri nituen Kanpion eta Arana, Pedro Mari... Hau

«Academia errante»ko sortzailetakoa. Iparragirre, Lope de Agirre, Urretxu eta historiari buruzko liburuak idatzitakoa. Gerran aritutakoa. Gizon heldua. Altua. Begi urdin eta begirada bizikoa. Atsegina, hiltuna eta espresio handikoa. Ez dakigu seguru zergatik hautatu dugun «notizia» ez den gizon bat. Horrexegatik agian, notizia ez delako, ahaztu egin nahi izan dituzten gizon horietako bat delako. Eta gizon honek ezin dezakeelako ahaztu. Herri batek ezina duelako ahaztea.

da, konbentzimenduz eta nere Herria estudiantu egin nuelako pittin bat.

A.— Une haietan nola bizi zenuten karlismoa eta nazionalismoaren arteko tirabira?

J.— Orduko nazionalistak eta gaurko PNVkoak zeharo ezberdinak dira. Orduko karlistak ia ia desagertu dira eta gaur egun PNVkoek pentsatzen duten gauza berbera izatera datozen gutxiasko. Oraingo PNV ez da lehengo nazionalistak bezalakoa, ez dago inolako dudarik. Areago, orduan ere ba ziren gaurko ETAkoen antzekoak. Orduan ere baziren armaturik zihoa-zen gazteak. Gainera...nik ere izan nituen armak nere etxean. Hau da PNV-k «terrorista» egin ninduen. Terrorista kōmillen artean, zeren orduan ere ba ziren PNVkoak «terroristak» zirenak. Orain «terrorista» esaten dioten estilokoak, ETAkoak. Ez da gauza berria.

A.— Orduko karlistak eta oraingo PNV berdin?

J.— Ez zeharo. Seguruasko regionalistagoak dira PNVkoak lehengo karlistak baino. Ez dira ordukoak bezain garbiak. Gudari izan ginenon artean ere asko eta asko daude konturatzen ez direnak bandera horren aurka jardun ginela borrokan eta orain PNV bandera hori entregatzen dabilela. Eta, zertarako? Askotan galdetzen diot nere buruari, «egia ote da?», «Zertarako?», «Merezi zuen?».

A.— Ze batalloian egin zenuen gerra?

J.— Amaiur batalloian. Lagun asko ezagutu nituen han, eta gero ikusi gazte eder haiek, gogoratzen naiz batekin, nere edadeko mutil eder bat, Jose Antonio Zabaleta, Aralar batalloiko komandantea izandakoa, hor fusilatu zuten. Eta galdetzen duzu, pena merezi ote du? Hamabi izan familian eta zazpi batera atzerriratu egin beharra, nere familiarekin ibili izan naizen bezala...askotan ez dakizu pena merezi duen. Ez dakit, ez dakit. Onena bideari jarraitzea da.

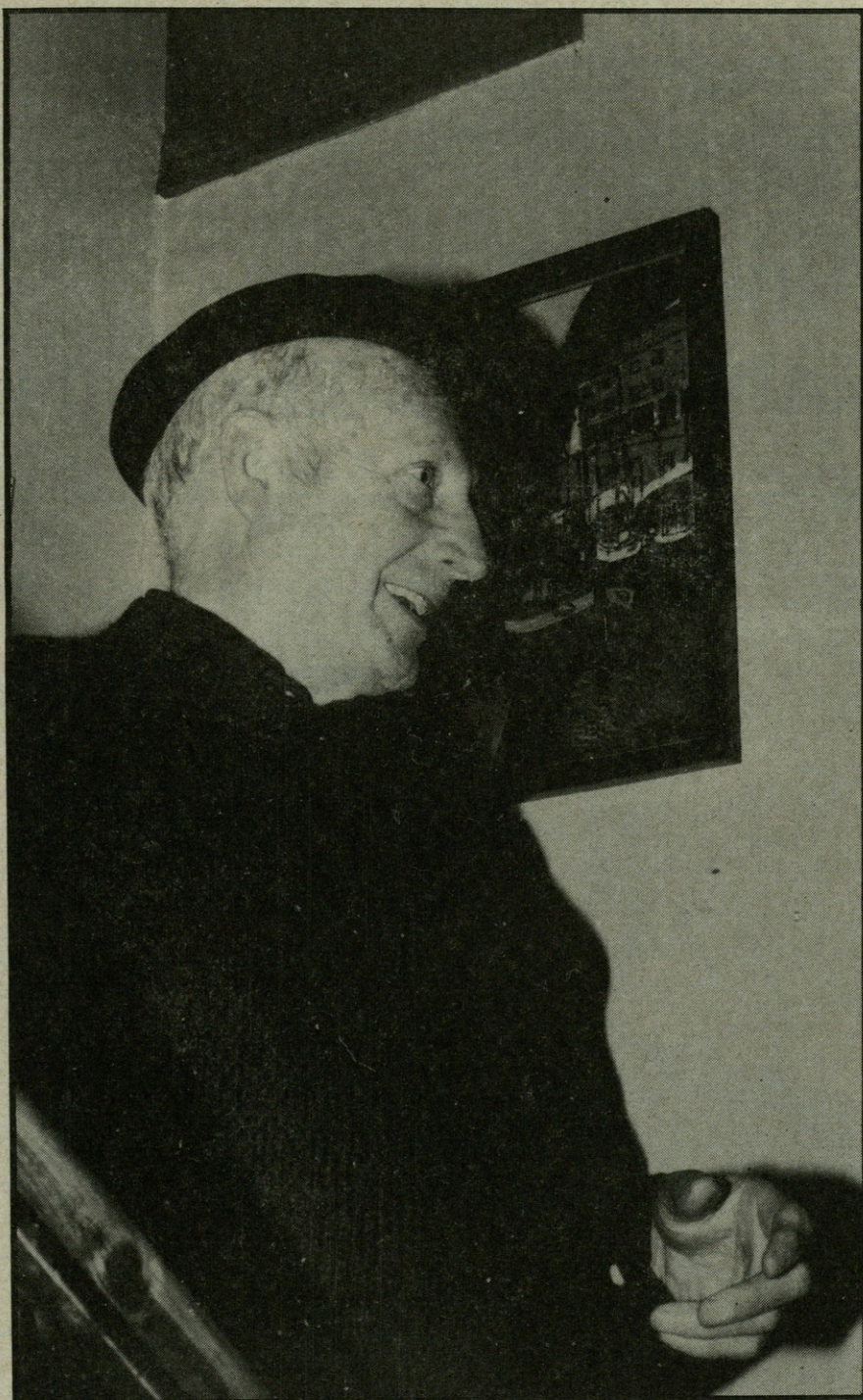
A.— Bai, baina norberak bideari jarraitu arren aldamenekoak utzi egiten duenean bidea...

J.— Hutsuneak beti aurkituko dituzu, ezinbestekoa da, baina besteek ere bai eh! Bideari utzi egin diotenak, jarraitzen ez dutenak, horiek hutsune gehiago izan behar dituzte.

A.— Non egin zenuen gerra?

J.— Bizkaian ibili nintzen eta gero bi urtez «Batallón de los trabajadores» horretan. Gerra bukatuta, nire kintakoak lizentziatuta etxera etorri nintzen. Parrokoarekin hitzegin eta hortxe.

«PNV-k 'terrorista' egin ninduen»

«Uste zuten odolarekin batera hizkuntza ere ematen zigutela. Ekibokazio bat zen hori»

«Urteak pasa eta ikaragarria da idealista garbi haien ondorengoek banderak ematea haien hiltzaileei»

«Asko irakurrita egin nintzen nazionalista. Konbentzimenduz»

«Pake itun bat izan ez denez jarraitu egiten du gerrak»

Beste etapa bat hasten da orduan berarentzat rekadista lanarekin. «Pentsa nire estudioak 12 urte arakoak bakarrik direla. Rekadista bezala hasi eta jende berria ezagutu nuen. Harreman asko egin nituen. Esan daiteke herriko kaskaroitik atera egin nintzela».

Donostia eta probintziako jendea. Jakinmineko jendea. Izen handikoak batzuk. «Jende hau gainera zenbat eta gehiago jakin orduan eta sentziluagoa da. Mundu haundia daukan jende hau oso sentzilu da, horregatik da ona hauekin harremanetan jartzea, asko ikasten duzu».

«Amistadea euki nuen Conde de Peñafloredarekin, Joakin Mendizabalekin. Autoridade bat zen orduan. As-

moa zeukan honek taldetxo bat bildu eta salida zientifiko batzuk egiteko. Eta egin zituzten salida horiek, 61, 62, 63, eta 64. urteetan hiruzpalau salida urteko. «Hil egin zen gero istripu batean. Berak erakutsitakoarekin eta guzti honekin orduan atera zen «Academia errante»a. Hor hasi zen».

Aurrenengo aldiz Martin Santosi entzun omen zion izen hori, Barandiaranen omenaldian. Hau «Academia errante bat da» esan omen zuen. Eta hala.

Salida horietan hitzegin egiten zuten. Natur Zientziak, Historia, Pertsonaia-ren bat... Gaia jarri eta gai horren gainean antolatzen zen bilera. Aldez aurretik preparatu behar zuen bakoitzak

berea. Bitarteko lana egiten omen zuen berak, «nik gainera ezin ezeren alardetik egin. Jakintz mailan ez neukan oinarri sendorik, baina bai haiek biltzeko afana. Egun ederrak pasatzen genituen elkarrekin».

Francoren garaia zen ordea. «Orexan egin genuenean hango maixtrak jende arraro samarra ikusi nonbait eta poliziari deitu. Hurrengoan Mandubian genuen. Han agertu zen polizia handik bi egunetara. Familiako bati pasa zioten abisua gero. Honek estazioan harrapatu ninduen eta temarioak eta etxean utzita joan nintzen Donostiara. Ni beti gelditzen nintzen tabernan sartu Donostian eta Brigada Soziallean presentatzeko. Manzana-sengana joateko. Hiru bider deitu zidan».

Beste behin Gobernadoreari zuzenean deituta lortu omen zuen biltzeko permisoa. Baina Manzanas enteratu zen eta txantajea egin omen zion. Esan zion: «badakit rekadistatzat zabiltzala eta propagandarekin ibilia zarela. Edozein egunean presentatuko gara eta badakizu zer pasako zaizun». «Mehatxu bat izan zen. Semeak ikasten eta egunerokoarekin bizi nintzen ni. Ez nituen mila pezeta sobran. 8 egun kartzelan sartu eta aze aterramendua nere etxean. Orduan erabaki nuen

«Beste belaunaldi bat etorriko da agian gaurkoa baino batuagoa izango dena»

besteei inolako esplikaziorik eman gabe «Academia errante» horren asuntua uztea».

«Nik esan nion Manzanasi, zuetako delegatu bat jarrita ere ezin al diot «Academia» honi segida eman? Erantzuna, «ez, ez, ez. Zuk ezin duzu hori egin zeren eta zu ez zara gerra irabazi zutenetako!». Pentsa ze fitxa neukan nik».

Gehien gustatu izan zaion gaia Historia omen da. Bertako historia. «Urretxuri buruzko liburua argitaratu dut orain».

A.— Zu omen zara Lope de Agirreri buruz gehientsuen dakiena. Lope de Agirre, zergatik Lope de Agirre aukeratu?

J.— Lope de Agirre galtzaile bat zen eta galdu dutenei buruz ez da sekula hitzegiten. Eta Euskal Herrian santuak besterik ez daukagunez, deabruei buruz hitzegiteko garaia zen. Beti admiratu izandu dut gizon hau, beti pertsegiturik dauden gizon hauek admiratu daitezkeen bezala periodikuak esaten duenean ETAkoei buruz hau terrorista bat da, beste hori ere bai eta hura ere. Beraien bila dabilta zaku-rrak balira bezala. Eta ahal duten modura defenditzen dira. ETakoak esaterako eredu bat dira, superbibentziagatik borrokatzen dute, gogorrak dir-elako bere idealean. Lista beltzean zaudela dakizunetik aurrera ekin behar diozu. Lope de Agirrek bazekien berak sublebatu egin zela eta bere atzetik zebiltzala bila. Eta hil egiten bazuen horretara behartuta zegoelako zen. Denok, santuenak ere, borroka egiten dugu superbibentziagatik.

A.— Euskalduna sentitzen al zen?

J.— Ez orduan ez zegoen problema hori. Sabino Aranak gure nortasuna erakutsi zigun arte ez zegoen horrelakorik. Bere aurretik bera bezala sentitu zuenik bazegoen, Iparragirre esaterako. Baina Luis eta Sabino Arana Goirirekin etorri zen euskaldunen esnatzea. Larramendi, beste batzuk... baina artean ez zegoen nazionalismo-rik. Motiborik ere ez zegoen ia ia, zeren eta autodeterminazio bat bazen orduan. Foruak eta zure nortasuna zeuzkazun. Hori kendutakoan ohar-tu ziren zer ziren.

A.— Iparragirreri buruz ere beste liburu bat...

J.— Bai, asko sentitzen dut baina ondo bukatu gabe geratu zen liburua, gerora aurkitu izan bait dut gizajoa nola ibili zen Euskal Herrian bere azken hiru urtetan. Heroe bat bezala errezibitu zuten aurrena. Gasteizen egin zioten omenaldi bat. Ailegatu zenerako ordea dezepzio bat hartu zuten

denek. Ez zen hura lehengo Iparragirre hura. Ez zen hura gurasoei aituta aurrenengo karlistadan kantari ibilitako hura. Bigarreneko hura. Gazterik zahartuta zegoen. Omenaldia egin eta handik bi hilabetetara ahaztu. Xenpelarek ere parre egin zion gainera. Kontzertuak emanez eta ibili zen. Gerora aurkitu nuen ordea guziau. Diputazioari eskribitutako kartak berriro ere aldegin beharko zuela esanez, laguntza eskatuz...

Hobby bat bezala hartzen ditu bere ikerketa historikoak. Ez omen du ezer ematen. Ilusioa. Beti aurkitzen omen duzu zerbait. «Horretan murgilduta nago. Hil bitartean badaukat lana guziori ordenatzen». (Karpeta mordo bat seinalatzen digu).

A.— Zu gerran eta ibilia zara baina zer sentitu zenuen semea ETAn ibilia zela jakin zenuenean? (Egia esan hiru dira ibilitakoak, baina bati buruz ari ginen)

J.— Amorratu egin nintzen. Noski, guraso denei gertatzen zaiena da.

Konfiantza giroak berotu egin du gela. Aita edo aitona ikus dezakezu aurrean.

A.— Nola ikusten dituzu gaurko gauzak? Zer esango zeniguke gaurko gazteei?

J.— Atzerakada handiak ematen di-

«Arturo Kanpion izan da Euskal Herriko eminentziarik handiena»

ra bizitzan zehar. Politikoki atzerakada handiak. Gure gizartean, batasuna egon beharrean eta jarraitu beharrean zure lagunek bizia eman zuten haregatik, ikusten duzu guziorrek ez zuela ezertarako balio izan. Beste gizon batzuk etorri dira, beste gizarte bat eraiki dute, PNVri buruz ari naiz, ez da lehenagokoa, eta noski, dibortzio bat ikusten duzu herri berberarengan. Eta urteak pasa beharko dute berriro batu arte.

A.— Panorama ederra jarri diguzu...

J.— Massa hain da artalde bezalako... Horregatik ikusten da atzerakada hori. Baina atzerakada honek katalpulta baten papera joka dezake. Beste belaunaldi bat etorriko da agian gaurkoa baino batuagoa izango dena. Uste dut orduan isuritako odol guzia, ez dela, orain bezala, alperrik galdua izango abertzaleen artean. Gerra ez da oraindik bukatu. Ez zen paktorik izan. Pake itun bat izan ez denez jarraitu egiten du gerrak. Orduko gerrak. Nere ustez ETak jarraitzen duena. Urteak pasa eta ikaragarria da idealista garbi haien ondorengoek banderak ematea haien hiltzaileei. Bestalde, hil ziren haien odolak bizirik dirauela ematen du batzurenagan.

A.— Herri bat nahi eta gerra galdu...

J.— Ideak ordea jarraitu egiten du. Nik bizi izandu nuen Euskadi harengatik sartu gintuen PNV-k gerran. Bere moneta zeukan Euskadi bat, Independentzia moduko batekin oraingoa baino errealago zen Estatuto harekin, eta beragatik hainbatek bizia eman zuen Euskadi harengatik. Eta askok borrokan segitzen dute horregatik, ez Gernikako estatutoagatik. Neretzat Ajuriagerra izan zen dena izorratu zuena. Bera izan da kalte gehiena egin duen gizona. Moncloako paktutara makurtu zelako eta Euskal Herria eramanezuelako atzetik hara. Hutsa gertatu den itun batetara. Traidorea ezin daiteke esan, gogorregia izango da, baina nefastoa izan zela esango nuke.

A.— Zurekin gerra egindako asko eta asko PNV barruan dago ba oraindik ere...Nola entenditzen duzu hori?

J.— Badaude, bai. Eta beldurra ematen dit haiei hitzegiteak. Nahiago dut nerea bizi eta...haiek ere biziko dute berea. Ez dut uste denak Elozegi bezalakoak direnik. Esan behar da gainera ez dietela superbibienteei batiere tokirik utzi, 'el vacío' egin diete. Orain, horiek zer pentsatzen duten? Ez dakit. Lehengo gudariak ez dute ezer pintatzen inon.

Ahaztu egin dituzte gudariak.

**HARPI-
DEDUN IZAN
ZAITEZ!**

aizu!

Ale baten prezioa: 150 pztā

Urte osoko harpidetza:

—Hego Euskal Herria: 1.500 pztā
(Euskadi sur)

—Iparr Euskal Herria: 100 libera
(Euskadi norte)

—Atzerria (extranjero): 2.000 pztā

Ale atzeratuak: —4, 5/6, 7 200 pztā.
—8, 9, 10, 11 300 pztā
—12, 13, 14/15 350 pztā

Izen Abizenak

Helbidea Tínoa

Herria Probintzia

Bankua/Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Kontu zenbakia

Izenpea (Firma)

AIZU! Astarloa kalea 2. 3ª esk.

Bilbo. BIZKAIA

Telefonoa 424 14 80

Horixe da Auzmendi. Bitxia. Berezia.

Donostiako estiloa.

**kirolzaleen
zerbitzutan**

miner

donostia

271050 eta 270447

BRETONEK eta txadiarrek ultimatuna Frantziari

Ez arrazoi berdinengatik, estatu barruko bretonak eta estatuz kanpoko (baina beti ere nolabait menpeko) txadiarrak altxatu zaizkio Frantziako gobernuari.

Bretonak sekulako indarrean, zeren gobernuak nekazaritza arloko erreibindikapenak ez bait dizkie atenditzen, eta ondorioz urtarrila bukaeran 200 bat laborarik Brest-eko subprefetaren egoitza asaltoz hartu zuten, eta gero preso erori batzu, eta abar. Laster borroka modera badaiteke ere, CDJA (Centre de Jeunes Agriculteurs) sindikata ez dirudi bere erreibindikapenetan (hoietarik bat, han ere, Elkarte Ekonomikoaren zabaltzea) amore ematera prestatuko denik.

Txadiarrena lehenagotik eta sakonagotik dator. Orain ikusten da, duela hilabete batzu ezarri zuten muga erdibitzailea ez zela oso luzaro irautekoa; hasi dira transgreditzen. Azken abisua gerrilarien GUNT (Gouvernement d'Unité National Transitoire)-tik dator: «frantsesek merezi duten erantzuna izango dute Txad-en; Vietnamen eta Aljerian izan zutena izan ere». Hala bedi.

ISRAELDAR beltzak Afrikan barrena

Zaire-tik berria heldu da, bertako zerbitzu sekretoak Tel-Aviv-en kontrolpean daudela. Israelek zerbitzu horiek Angola, Kongo, Zambia eta inguruko bestetako gora-beherak segitzeko erabiliko lituzke. Aisago aritzekotan, arraza beltzeko jendaki batzu bilatu eta kontratatu bide dituzte. Lau beltz zikini pagatu beste inor ez dadin libre izan. Saiatzen dira kabroiak.

FALANGISTAK salbatzaile Libanon ere

Libanon gauza gorri dagoela bagenekien, TV eta gainontzekotan ikusten dugunez. Bainan ezer gutxi saiatzen dira komunikabideak, Espainiakoak behintzat, arazoa argitzen.

Ba da Estatu bat Libanon, bere Presidente daukana, Armada ere antolatuta, polizia, unibertsitateak, presupostu orokorrak, enbajadoreak, etab. Enfin, esan genezake beste edozein estaturen antzera dagoela eraikita hura ere.

bainan, eta munduan zehar gertatzen den legez, Libanon Estatua partidu bakar baten eskutan dago erabat: Partidu Falangistarenean.

Partidu honen oinarria kristau komunitatearen sektore batzutan datza, bainan hauek ez dira populazioaren 1/3a besterik, eta ez pentsa denak bat egin dutenik falangistekin.

Gainantzeko 2/3a musulman, druso, armenio etabarrek osatzen dute.

Ba ara zer zioen 1979an, oraingo Presidentearen anaia zen Bechir Gemayelek, bera ere presidente izana 1983an akatu zuten arte: «Agintea ez dugu inolaz ere musulmanekin banatu behar, aginteaz behar dugu jabetu eta besteak gure esanetara makurtu erazi, gu bait gara mundu librearen abangoardia».

Horrelakoak entzunak geneuzkan guk ere orain 40 urte...

Afrikako lurralde superpopulutsua

RWANDA-KO EGONKORTASUNA

Jose Inazio BASTERRETXEA

Abenduaren 19an eta 26an gertatu ziren hauteskundeetan Habyarimana Yuvenali Rwanda-ko buruak presidentzian mantentzea lortu du. (1)

Lehenago, ekainaren 26tik 29ra bitartean Rwanda-ko MRND (Bilakabiderako Mogimendu Iraultzaile Nazionala)-ren biltzarre arrunta ospatu zen. MRND hau Rwanda-ko alderdi bakarra da, eta konstituzioaren arabera alderdiko buruzagitza eta estatuarena pertsona berak hartu behar ditu; beraz ekaineko biltzarre horretan Habyarimana alderdiburu aukeratu zutelarik, estatuaren lehendakaritza ezinbestekoa zuen.

Bananadi ugari eta indabadi apurren artean mogitzen den herri honetan, interesak badira Habyarimana hau boterean mantendu dadin; bera dute garantia herria anaiarteko gerretan desegin ez dadin, eta batez ere estatu desarroilatuek inbertitzen segi dezaten.

1950. urtean **hutu** arrazako jendeak **tutsi** arrazakoen aurkako iraultza burutu zutenetik Rwanda nahiko estable agertzen den arren, badu arrazorik asko, nahiz eta-egunkarietan ezer gutxi ikusten dugun. Rwandak iraultza hura eta hamabi urte beranduago lortu zuen independentzia; orduantxe hasi zen «mendebalde»ko komunikabideetako harekiko isilaldi luzea.

Habyarimana lehendakaria hamar urtetan aritu izan da dagoeneko. 1973.eko uztailaren 5ean hasi zen. «Rwanda intrigazko ideologia zatikatzailleetatik askatu zuen» uanean. (2)

Habyarimana-k honela aurkeztu zuen bere burua ekaineko hauteskundeetarako: «Neu naiz kandidatu. El-karrizketa, konkordia eta batasunaren bidetik Rwandako herri hau nire indar fisiko eta moral guztiez gidatzeko asmo bakarra dudala, neu naiz kandidatua. Nik bakea gurago dut; intriga-ren aurrean nik ekingiza proposatu dut, anaiarteko borrokan aurrean batasun nazionala bultzatu dut» (3). Eta, egia esan, gobernu honek zerbait onik atara baldin badu, **hutu** eta **tutsi**-en arteko borroka historikoak geldiaraztea izan da.

Baina beste arazo pila du Rwandak; elikadurarena, batipat. Gobernuaren ustetan, arlo honetan autosufizientzia lortu ezik Rwandarenak egin du. Gaurregun Rwandak zutik badirau laguntza internazionalari esker da, nahiz eta bertoko lehendakariak eta akolito zenbaitzuk Rwandako ekono-

mia bilakabide egokian aurkitzen dela maiz esan duten. Egia esan, Belgikak beste bizilagun daukan herri honek lantegi bakarra du Kivu lakuaren kostaldean garagardoa egiteko; eta nekazaritzan duten arazoa ezin handiagoa dute, ohi bezala sei hiletan ur eta beste sei etan batere gabe.

Superpopulazioa

Irudi plastiko batez azaltzeko, Rwanda osoan diren bide guztietarik larogei kilometro baino asfaltaturik ez dagoela esan dezakegu, eta bide honek kostalde beratsagoko lurraldeak hurbildu beharrean Rwanda-ren hegoaldean dagoen Burundi ezin pobreako hurbiltzen dio.

Dena den, estatuaren arrazorik handiena superpopulazioan datza. Hogeitasei mila kilometro karratutan hi-

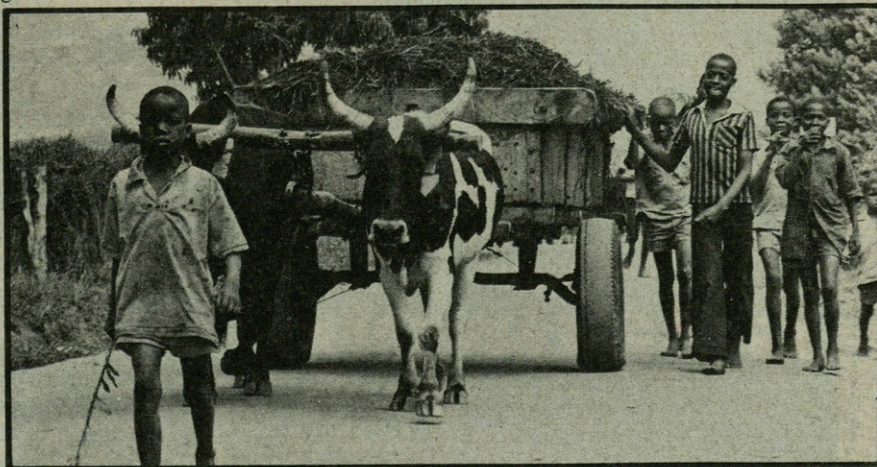
ru milioi pertsona pilatzen da, eta ez oso bizimodu gozoan, platano eta indaba hutsez irauteko asmo bitxiz.

Gobernuaren ustetan, Rwandako aberastasun iturria jendearen ugaritasunean dago, eta horrela oso animu txarrez entzuten du jaiotz kontrolerako norbaitzuek zabaldu gura izango luketen bidea; elizak ere badu honetan zerikusirik.

Konparabide bat izan dezazuen, Euskal Herria baino handixeagoa dela kontutan har ezazue eta jendetza ere gehixeagokoa duela, eta esan bezala guzti hoientzako fabrika bat besterik ez dagoela.

Bizimodu alua

Rwandarrek asti librea bi kirol nazionaletan botatzen dute: «kabare»an

Turismoaren multinazionalak zerbaitegatik ez dira lukuz jositako herri honetan fijatu.

(euskarazko taberna) eta seme-alabak egiten. Biak loturik datoz. Gizonez-koek kabarean uzten dituzte diru apur-rrak, alkoholean; emazteak ere sarri alkoholizaturik daude, etxe zokoan edaten dutenaz. Hortik sortzen dira, batetik borrokak (askotan arma zu-riez), eta bestetik seme-alabak, behar baino gehiago.

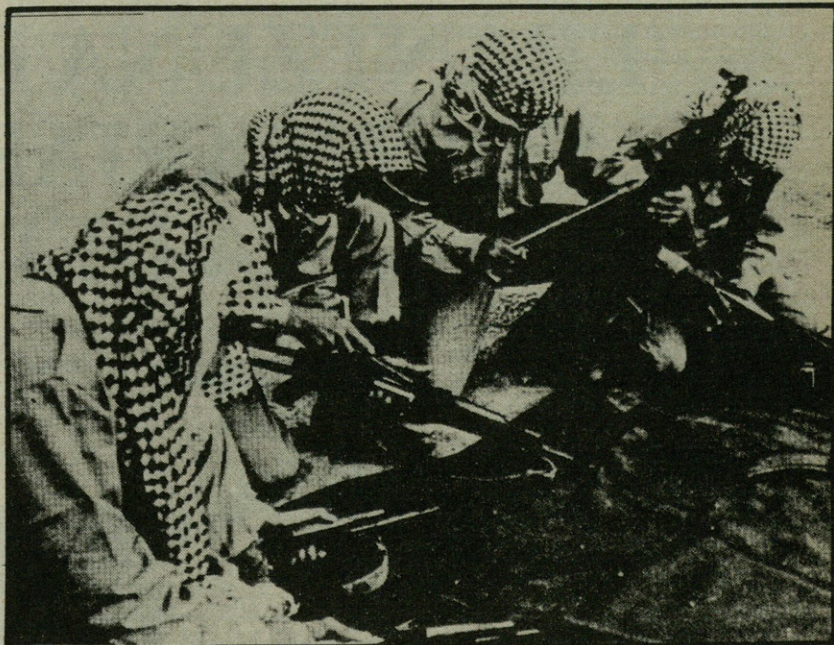
Independentzia zaila

Hamar urte pasatu dira indepen-dentziatik hona: desarroiloaren pau-suak apurka-apurka ematen dira, bai-na ezin ahaztu «afrikar estatuak inde-pendentziara heltzen direnean ekono-miaren aldetik azpidesarrolatu eta politikaren aldetik irtenbidebako le-gez heltzen direla» (4). Rwandako ka-suan, herriak ezer gutxi borrokatu zuen independentziaren alde, bai **tut-sien** aurka baina ez beste edozeren al-de; eta horrela, burgesia jabetu zen independentziaz; gauzak honela, bide kapitalistari jarraitzeko sortzen da es-tatu berria, baina edozein koloniari kapitalismoaren desarroiloaren azken fasera heltzea debekatzen zaionez. Rwandari ere debekatu egin zitzaion. Rwanda bizi bada, eta lehenago esana dago, laguntza internazionalari esker bizi da. Nolanahi ere, kanpotiko la-guntza hori non gelditzen den ere az-tertzeko litzateke: Rwandaraturiko diruaren kopuru handi bat funtziona-rioentzat izaten da, beste parte bat es-tatuaren makinariarentzat, eta beste zeozer, ez larregi egia esan, infraes-truktura lanak burutzeko.

- (1) ARGIA ez dugu egia esateko hauteskunde hoi en ondorioen ber-rririk izan: halere, ez baita esku kolperik ez beste halakorik gertatu, gauzak pentsatu bezala izango zi-relakoan gaste. Izan ere, artikulua hau J.I. Basterretxeak abenduaren haseran bidali zigun, eta guk hau-teskunde horiek pasa arte itxadotea erabaki genizun; alperrik, ikusten duzunez; hori dela-ta, artikulua honetan zeuden hauteskunde en in-guruko datu eta komentarioak kendu behar izan ditugu egoera orokorraren ingurukoak bakarrik uzteko (ARGIAren oharra).
- (2) «La Releve» hilabetekari ofiziala-ren 83.eko irailaren aletik hartua.
- (3) «La Releve» 83.eko ekainaren ale-tik.
- (4) «Africa: crisis del poder político», Hilda Varela, Ceestem-Editorial nueva imagen.

Pablo SASTRE

Palestindarrak, zer?

Azken garaiotan oso larri bizi dira palestindarrak. Aspaldi ezkerotik armen-tan dabiltzala, orain gerra barneratu zaie.

Kontradikzioak baziren, bai, betida-nik, baina ez zuten leher egiten, eta pa-lestindarrek Beirut-etik alde egin behar izan zutenean iritsi zen unea. Beirut galduta, Arafatek behera jo zuen, pres-tijioa galdurik. Halere gehiago galduko zuen ondoren, Jordaniako Husseinekin negoziatzen hasi zenean; negoziaketa hauetan, eta besteren artean, estatu in-dependientearen problema baztertu. Reaganen irtenbidea aipatu, eta Israele-kin negoziatzeko OLPren gaitasuna dudatan jarri zuen.

Joan den urteko apirilaren 10ean OLPk eta Al Fatah-k berak, horrelako-rik ezetz, esan zuten. Ezetz honi aspal-ditiko beste bi erreakzio eranstean zaiz-kio: OLP barruko burokraziaren kon-trakoa eta Arafaten botere pertsonala-ren kontrakoa.

Geroxeago posizio hauek arma bidez defëndituko dituzte, eta orduan bai gainbehera radikalak. Etsaiek eta ez-la-gunek «palestindarren akabera»z hitz egiteko aukera.

Horretan Hafez el Hassad siriarrek sartzen du muturra. Hau ere zaharretik dator, zeren OLP 64an sortu bazen, bere partaideetariko bat, La Saika, Siriaren babesean agertu baitzen, lau urte beran-duago; atake plan zuzenak 76.ekoak omen dira. Azken batez Siriak gainont-zeko herri arabeek egin dutena besterik ez du egin, hots, palestindarrez baliatu munduan bere burua indartzeko. Siriak

ez du Palestinaren naziotasunaz linea ideologiko garbirik, indar erlazioari be-gira ekiten du. Konkretukiago, Siriak aurrera bota ditu palestindarrak, Israel eta Estatu Batuekiko hartu-emanetan posizio hobean egotearren.

Hiru estatu hauen, halaber Jordania eta Saudi Arabia eta gainontzekoen in-plikazioetan arakatzea, biziki lan zaila da.

Egia haxe: siriarren eta, ildo beretik, libiarren optika horretan palestindar mogimendu batek ez du lekurik. Pales-tindarrek batera jo behar dute: beren artean negoziatzera.

Norabait Arafat atzera indartuz doa. Honezkerok FPLP erakundea nekez be-reganatuko du, aldez komunista eta bes-te batzurekin aisago duke. Eta batez ere garrantziko pausua eman du Ejiptora bihurtuz; hemen, Moubarak presiden-teak oso ongi hartu du. Interpretazioak badira bide guztiak itxita zituela nazio arabeetan eragin gehienekora joan so-luzio magistrala bilatu ote duen; horre-kin geopolitikazko lekzioa eman ote duen.

Kontuz baina Palestindarrek behar dutena batasuna delarik, Cairo-ko bisi-tak ez ote du bigarren OLP bat sorrara-ziko, Siria eta Libia atzean, eta agian herri sozialista eta progresisten laguntza inportantez?

Orain arte herri hauek ez dira inore-kin lekutu. Badakite, batasuna dela amore eman gabeko independentziaza-letasunaz bat palestindarrei garaipena ziurtatuko diena.

IMANOL MURUAREN ERANTZUNA ERDAL EGUNKARIAK ETA EUSKARA DELA ETA

Jaun argia:

Josu Landa, ARGIA astekariko erredatoreak «Erdal egunkariak noiz euskaldunduko?» idazlanean nere hitzak ez ezik nere burutapenak ere alderantzik jaso ditu.

Imanol Murua Diputatuak publikoan «Egin»en ordezkariari egin zion galdera ez zen Josu Landak nere ahoan ipintzen duena izan: «60 milio-ekin egunkaria kaleratzeko prest ba-zaudete, zergaitik ez EGUNONEko 15ekin egunkari laurdena?».

Hori ez da nik egin nuen galdera. Zerbait zailagoa izan behar zuen, ez zuela konprenitu erantzun bait zidan Luis Nuñezek. Bigarren ez errepikatu nionean, berriz, «ni ez naiz hori erantzuteko ekonomilaria» esan zidan. Sakonagoa zen nonbait. Bestela, neuk ez ezik, Luis Nuñezek ere ez duela eza-gutzen «egunkari baten funtzionamendu ekonomikoa eta merkatu pe-riodistikoaren gorabehera» aitortu behar.

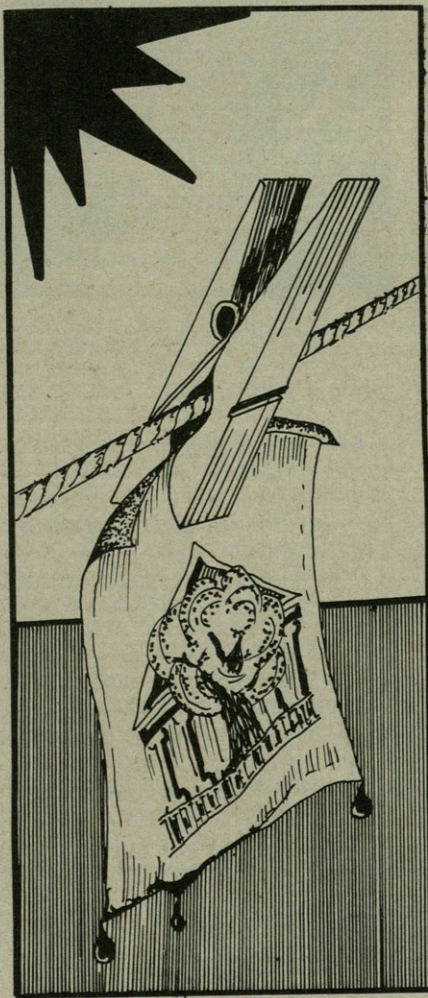
Josu Landak gertakizunen informazioa zehatza emateko arretarik baldin badu, batuk ala besteak esaniko hitzak zuzen jasotzen ikasi beharko luke, gutxienez. Zeren, azken-azkenik, Luis Nuñezi Durangon nik zuzenduriko galderak hauetxe izan bait ziren, hitzen bat edo beste gutxi gora behera.

Lehen: 60 milioekin euskara hutsezko egunkari bat egin ahal baliteke, 15 milioekin euskarak zer nolako presentzia izan lezake egunkari bate-tan?

Bigarrena: Gaur egun «Egin»en zer porzentaia argitaratzen da euskaraz?

Galdera hauek bi aldiz egin nizkion, lehenengoan ez bait zuen beren zentzurik ulertu, esan zuenez. Bigarrenean, gorago aipaturikoa erantzun zuen, bera ez zela ekonomilari, alegia.

«Egunon» kaxkarra ala ona zen esaten ere ez nintzen aritu. Ez eta

«Egin»ek «Deia»k baino euskara gutxiago erabiltzen duenik ere. Josu Landak ere ez du hori bere ahoan ezarri, noski. Baina enbidoka eta zirika hasi zaigunez, Gipuzkoako Diputazioaren jokabidea zerbait argitu beharrean jarri nau. Egunkarietan euskara gehiago sartzearen eta kazetariak sortzeko aukera eman zezaten hasi zen Diputazioa bere presupostuan milioi batzuk horretarako izendatzen. Euskararako Batzordearen gogoia, «Egin» egunka-

riko gai guztietan euskara present egon zedila izan zen. Besterik ezinean onartu zuen lau orrialdetako eraskina. Baina orduan ere, egunkariak lehen-dik zuen euskara ez gutxitzekotan. ORAIN S.A. elkartearen izenean Sebastian Barinaga-Rementeria Badiolak eta Diputazioko Euskararako Batzordeko Diputatu-Lehendakari zen Jose Manuel Odriozola Lizarribarek izenpetutako komenioan garbi azaltzen da baldintza hori. «Egunon» hasi zenetik «Egin» egunkariaren barruko euskara gutxitu egin dela ohartzeko ez da oso argia izan behar.

Baina Josu Landak, norbaitek esanak ez ezik haren buru barruan geratzen diren burutapenak ere interpretatzeko hainbat argi itxuraz baduenez, Gipuzkoako Diputazioari ez omen zaio «Diario Vasco» eta abarretan euskara sartzea «burutik pasa ere» esaten du. Besteren burutapenak asmatzen ibiltzeko orde, bere egitekoa betez informazio bila ibiliko balitz, Josu Landak jakingo luke Gipuzkoako Foru Aldundiak 80.000.000 pezeta izendatu dituela aurtengo bere presu-postuan egunkari eta irratietan euskara bultzatzearen. Herri irratiekin hitzemanak gaude eta orain egunkariaren buruekin iritsi nahi genuke tratu batetara, erdarazko komunikabideetan ere euskararen presentzia bultzatu nahi bait luke Diputazioak. Euskarazko egunkaria kaleratzen bada ere ezin ditugu beste egunkari guztiak erdara hutsez onartu. Orduan ere euskara present izan dadin eta piskanaka-piskanaka gero eta euskara gehiago sartzeko aukera izan dezaten, Diputazioaren laguntzarik ez zaiela ukatuko uste dut nik.

Nola nahi dela, eta aipatutakoez gain, beste gauza oso bitxiak ere esaten ditu Josu Landak bere idazlanean. Besteak beste, euskara erabiltzeak

egunkarien salmenta gutxiagotzen duela. Horren ondoren, eta «Egin»en defentsa egin nahirik, zera dio, inork ez duela ehunka milioiko enpresa bat arriskutan jarri euskararen alde jotzeagatik. Jakiña, hori bagenekien lehendik ere. Milioi hoiek beste zerbaitegatik arriskatu dituztela begien bistakoa bait da: jarrera ideologiko batzuk aldarrikatzearren, ikusmolde politiko guztiz konkretuak defenditzearren, etabar, etabar. Euskarak, azken finean, peripezia guzti hoietan ikusteko gutxi du, «Egin»en kasuan nola beste egunkarienetan.

Euskara hizkuntza nazionala dela birresatea oso gauza zoragarria da. Baina «Egin»ek euskaraz, «Egunon» subentzionatuaz aparte, beste atal batzuk ere argitaratzeari jokabide heroiko eta galgarri baten balorapena egitea, harrigarri xamar zaigu, egia esan. Izan ere, argudio haxe formula genezake: «Egin» abertzale baldin bada, eta «Egin»en irakurlegoa ere, eta euskal abertzaleen hizkuntza nazionala euskara baldin bada, zergatik gertatu behar du ba galgarri irakurlego horri bere hizkuntza nazional hain maitatuan idazteak?

Josu Landak zer erantzungo liguke, agian, problema ber hori dutela, kontraesan guziekin, gainuntzeko komunikabide abertzaleek ere. Baina problema hori baldin badute, aitor dezate gutxienez, eta ez bitez desapio arruntetan beren burua dotoretzen hasi. Euskaldunen hizkuntza nazionala euskara izango da, baina bai «Egin»ek eta berdin gainuntzeko egunkariak erdal merkatu bati zuzentzen diote produktoa; hori zoritxarrez horrela da, eta keinu sinboliko batzuen bidez erredentzioa lortu nahi izatea propagandarako tresna bat besterik ez da.

Jesus Landak erakundeen aurka erasotzen duenean expedientea kunplitu duela pentsatuko du, noski. Baina hor deskuidatuta dago. Euskal Herriaren euskalduntzea neurri batetan erakundeen esku egon litekela egia da, noski. Baina hori milaka milioiren poderioz egin beharko dela eta egin litekela esatea tranpa atsegin, erraz eta ohizkoa da. Komunikabide pribatuak enpresa bezela konfiguratuak daude, besteak beste. Eta enpresa bezela, ez dira Euskal Herriko enpresa bakarrak. Mila daude enpresak Euskal Herrian, eta era desberdinetakoak: industriak, komertzialak, nazio barnekoak, estatalak, multinazionalak, etabar. Enpresa guzti hoiek, euskara hizkuntza nazionala den aldetik duten erantzukizunari aurpegi emateko, Erakun-

detatik milaka milioiak eskatzen hasten badira, pentsa genezake zer gerta liteken presupostu publikoarekin.

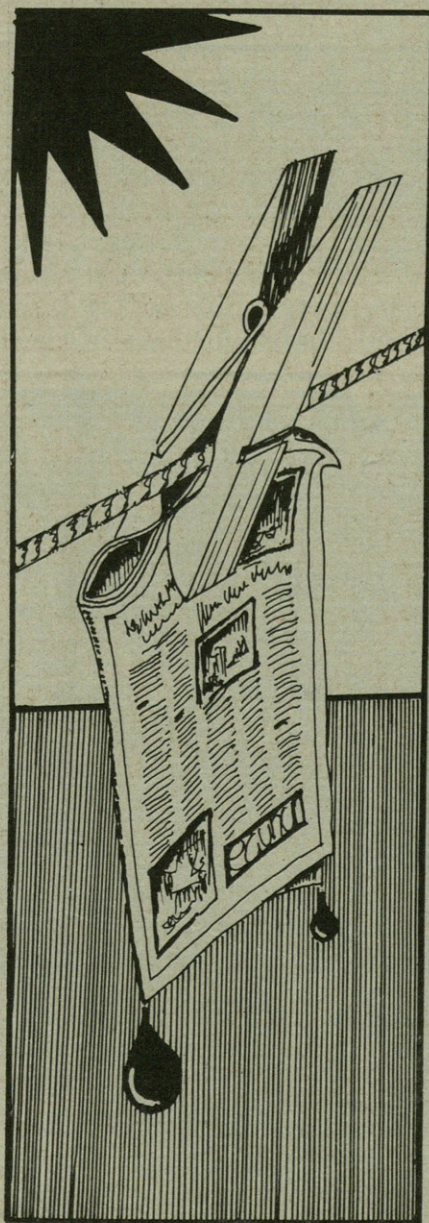
Hori al da ba aterabidea, milaka milioi banatzea? Borondate politikoa-ren falta hori topiko bikaina da. Hor daude, adibidez, komunikabide publiko batzuk: Euskal Telebista eta Euskal Irratiak, besteak beste. Egin ote du txalorik sekulan Josu Landak erakundeek euskaldun komunikabide hoiek martxan jarri zituztelako? Nik dakidanez, ez. Zergatik? Ez al dira euskaldunak? Ez al dute ba euskararen alde lan bikain bat egiten? Telebista hortan eta irrati hoietan ez al dira ba langileak konbokatoria publiko sartzan, egunkarietako iragarkietan ia egunero irakurtzen denez? «Bai, baino...».

Josu Landa eta gainerakoei behingoz zera haxe esan behar zaie: euskararen arazo hau ezurretarraino politizatua dagoela, zentzurik txarrean, eta Josu Landa bera dela horren adierazpen bat. Eta abiapuntu horretatik abiatuz ezingo dela euskararen arazoa sekulan konpondu.

Erakunde eta gainuntzekoen jokabide objetiboan ebaluaketa zehatz bat egin beharra dago, eta euskararen egoera bere izate larrian aztertu. Baina ez banderizoen moduan, gure umorearen eta aurreiritzien arabera hau goraipatu eta absolutuz, hura deitoratu eta lohituz.

Erdal egunkariak milaka milioiren poderioz euskalduntzea erreza litzateke agian. Baina ez da hain erreza izango Euskal Herriko erdaldunak (abertzale eta gainuntzekoak) euskalduntzea. Eta hori gabe gainuntzeko operazio guztiak farregarriak lirateke. Euskal egunkari hipotetiko bati hamar mila erosle, goitik jota, optimistek kalkulatzan dizkiotenean, esan bezaingu Josu Landak zer nolako papera jokatuko luketen erakundeek «milaka milioiren» poderioz zazpi edo zortzi egunkariaren euskal bertsio aurpegi garbitzaile eta antzuak eraginaz.

Gipuzkoako Foru Aldundiak komunikabideen euskalduntzearen alde lan egingo du eta dirua jarri ere. Baina komunikabideek ere, «Egin» eta gainuntzekoek, zorrotz planteatu beharko diete beren buruei euskararekiko erantzukizun horri aurpegi eman beharra. Erakunde batek komunikabidetatik onar ezin lezakeen postura haxe bait da: dirua ematen diguzuten bitartean erabiliko dugu euskara, bestela ez.

Imanol MURUA

Xarmaz betetako polenaren ibilerak

ZER BILATZEN DUEN INTSEKTUAK LOREARENGAN

Kepa ALTONAGA

Lore entomofiloak lurrinsu eta kolore politetakoak izaten dira gehienetan. nektarra ere edukirik: gainera, horren nabariak ez diren beste zenbait moldaera morfologiko eta fisiologiko izaten dituzte. Beste era batetara esanez: kinada batzu erabiltzen dituzte amuzki gisa intsektuak bertoratzeke.

Baina, intsektuak bere aldetik, zer bilatzen du lorearengan? Modu laburraz, hiru erantzun daudela esan dezakegu. Batetik, intsektuak berarentzako eta bere ondorengoentzako elikagaiak bilatzen ditu: hauxe da kasurik ugariena. Bigarrenik, erruteko edo habia eraikitzeke erabil dezake lorea. Hirugarrenik, lorea bikotekide sexuala dela pentsatuz hurbiltzen dira.

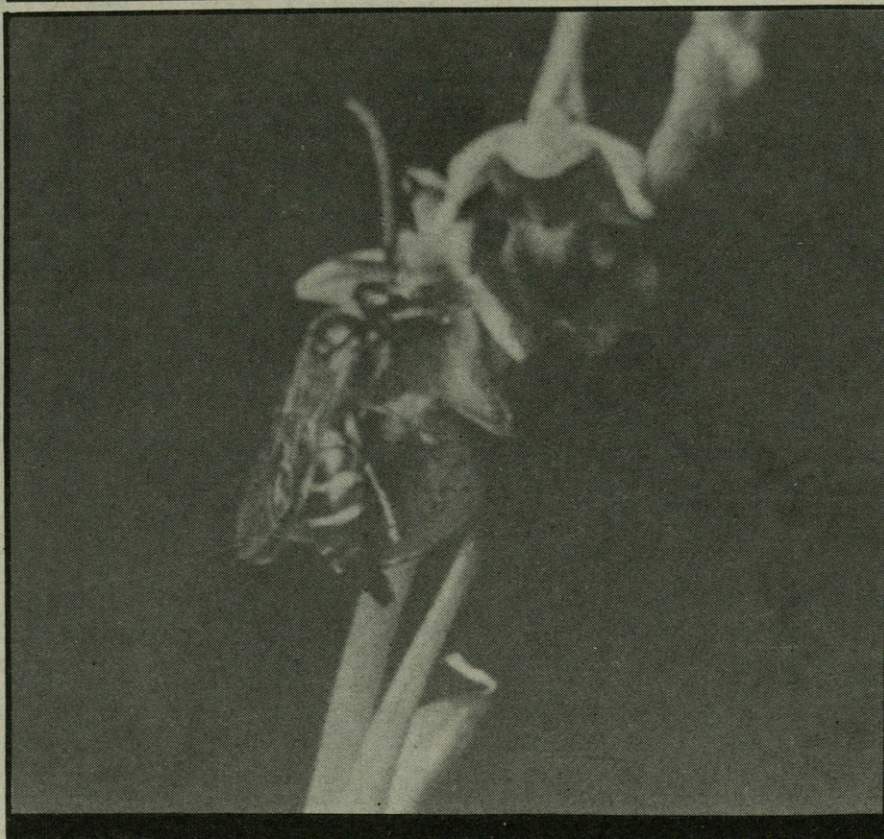
Jateko joaten dira

Nektarra da loreak intsektuentzat bereziki duen janaria. Likido garden likina izaten da, kolorebako eta usainbakoia ere, eta zapore gozokoa, sakarosz osotua izaten bait da. Aintzintatik ezagutzen denez, nektar batzu, toxiko gerta daitezke gizakientzat.

Esate baterako, «hamar milen erretiradan» zehar Jenofonteren armadak jasan behar izan zuen pozondura, errododendroaren eztiaren kausaz izan zela uste da.

Bestalde, polena dago, zeina, beraren konposaketa kimikoa dela eta, janari-iturri garrantzitsua izaten bait da. Gertaera honek arazo larria dakarkio loreari, zeren eta, beronek, intsektuek polen guztia jatea ezin baimen bait dezake, poleneztapen entomofiloa

Haziak sortzen dituzten landareetan, poleneztapena derrigorrezkoa izaten da ernalketa gerta dadin. Zenbait espezetan autopoleneztapena jazoten bada ere, arruntena ernalketa gurutzatua izaten da, beronek polenaren garraioa halabehartzen duelarik. Garraiariak, ura, haizea nahiz animaliak (intsektuak, txoriak, saguzaharrak) izan daitezke landare-espezieen arauera. Kasu bakoitzak badu izen tekniko berezia, baina tamalgarria litzateke terminologia idor horrek poleneztapenaren xarma izkutatzea. Gaurko honetan, intsektuen bidezko poleneztapenaz arituko gara.

porrot izugarri bihurtuko litzateke eta. Horregatik, polen-kantitate itzelak sortzen dituzte loreek, era horretara, zati bat garraiariak jana izan arren, beti gelditzen da kopuru ederra udal zereginetarako. Mitxoletak kasu, 2,6 milioi polenale loreko ekoizten ditu.

Erruteko joaten dira

Pikondoaren loreak unisexual eta txikerrak dira. Loreak sexu desberdinetakoak direnez, garraiari bat premiazkoa izango da landarea ernaltzeko. Alabaina, ezaguna da, pikondoa himenoptero batekiko sinbiosian bizi dena. Himenoptero horrek, erle batek beraz, lore emeen obulutegian erruten du; horrela arraultzetatik irteterakoan, larbek janari ugari aurkitzen dute inguru horretan. Intsektuok bertan hazten dira, eta sasoi iristean, sexujo ere. Ostean, intsektu arrak hil egiten dira; emeek, ordea, alde egiten dute erruteko. Loretik irtendakoan, inguruan dauden lore arren polen atxekitzen zaie, geroago hurrengo lore emea ernalduko dutelarik.

Modu berean, usain kirastuko zenbait lorek, gorotzetan eta gorpuetan erruten duten eulien bisitaldia izaten dute.

Lorearekin sexujotzeko

Orkidea batzuren berezitasunak harrigarriagoak dira. Har dezagun, esate baterako, Euskal Herriko landetan aurki daitekeen *Ophrys* generoa, hots, erlaloreak. Lore hauek ez dute erleak erakartzeko nektarrik, eta beraz, beste bideren batez baliatu behar dute. Beste bide hori, intsektuaren sedukzioan datza, eta zenbait himenoptero arren kitzikadura sexuala sortaraziz izaten da. Berauek, emearen aurrean baileuden jokatzeko dute lorearekin, eta izkepot ez-legitimo hauetan zehar zihurtatzen da polenaren garraioa.

Orkidea-espezie desberdinek ez dituzte intsektu berdinak erakartzen, eta sedukzio-prozedurak ere espeziez espezie aldatzen dira.

Edozelan ere, hiru ildotatik abiatzen da kinada: usaimena, ikusmena eta ukimena. *Ophrys*-ek, himenoptero emeek jariaturiko usainen antzeko lurrinak exhalatzen dituzte. Genero honetako espezie bakoitzak, himenoptero-espezie bakarra erakar dezake kimikoki; baina batzutan, landare batek usain polibalenteagoak eduki ditzake, bisitatu izateko posibilitateak handitzen zaizkiolarik. Dena den, bai orkideen lurrinaren konposaketa kimiko

zehatza eta bai himenoptero emeek jariaturikoena ere ezezagunak direla esan behar da.

Era berean, kinada bisualaren garrantzia handia izaten da. Egitan, gure begi ez-ohituertarako ere, *Ophrys*-ek mamorroen itxura iradokitzen dute.

Kullenberg izeneko ikerle suediarrek, ukimenezko kinaden garrantzia agerian jarri zuen. Erlaloreak zona leunak eta iletsuak ditu, zeintzuen banakerek, himenoptero emeen alde dortsaleko marrakia simulatzen bait dute antzekotasun handiz. Horrez gainera, lorearen tenperatura ingurukoa baino hamar gradu handiagoa izan daiteke, bero hori erakurpen-faktore gehigarria izanik.

Esanak esan, poleneztapena modu honetara gertatuko da: janari bila dabiltzan himenoptero arrak lore hauen baranoetatik igarotzen dira txiripaz, eta instintuz ezaguturiko beren espeziko emeen usainek erakarriak izaten dira.

Segidan, intsektuak, tankeraz eta kolorez himenopteroak diruditen loreak lokaliza ditzake errazki, eta lore baten gainean kokatzen da; lorearen pilositateak, nerbio-sisteman grabaturik dituen eme-soslaiak gogora

erazten dizkio eta sexujotzera ahalegintzen da. Esan gabe doa, inoiz intsektuen esperma topatu dena loreotan. Saialdian zehar, orkidearen polena intsektuaren gorputzari datzekio, eranskorra bait da, eta hurrengo bisitaldian poleneztapena burutuko da, arrak lorerik lore dabilta eta.

Gauzek horrela irauten dute egun batzutan, benetako emeak jaio arte. Hortik aurrera, arrek amorante begitalak abandonatzen dituzte, eta aldi berean, beren laguntsa legitimoak gorteiatzen irrika biziz.

HIZTEGIA

poleneztapen: polinización/pollinisation

ernal(du): fecundar/féconder

moldaera: adaptación/adaptation

kinada: estímulo/stimulus

elikagai: nutriente/nourriture

errun: poner huevos/pondre

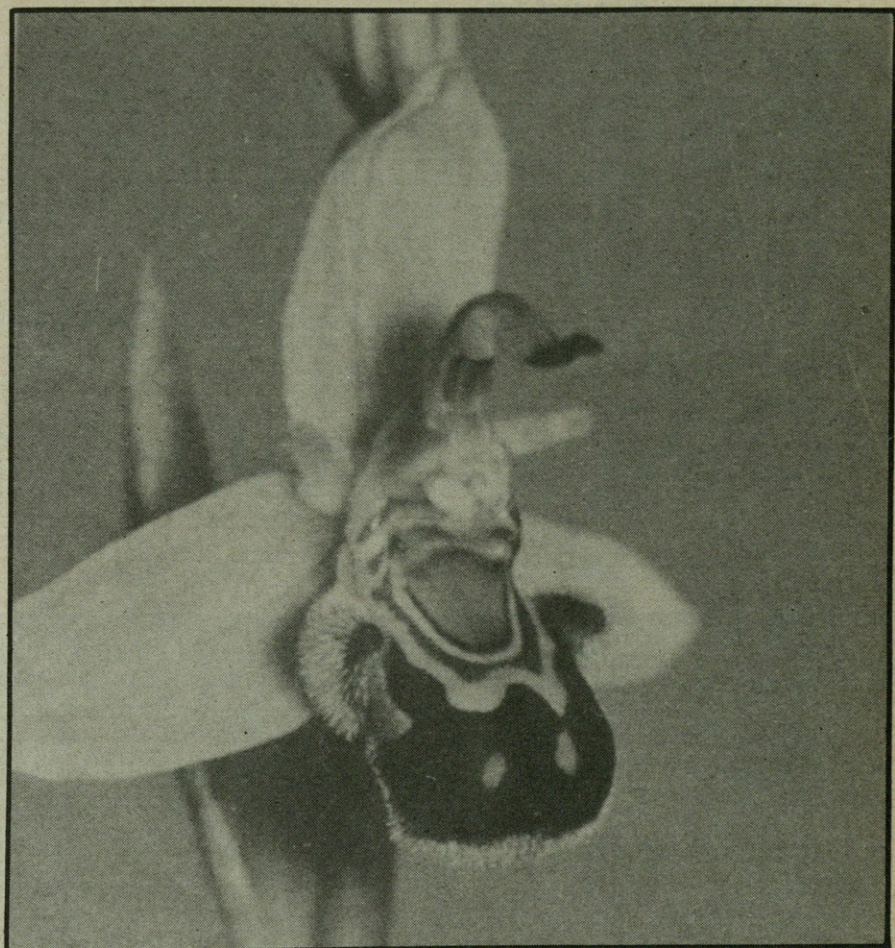
ugal(du): reproducir/reproduire

obulutegi: ovario/ovaire

sexujo: copular/copuler

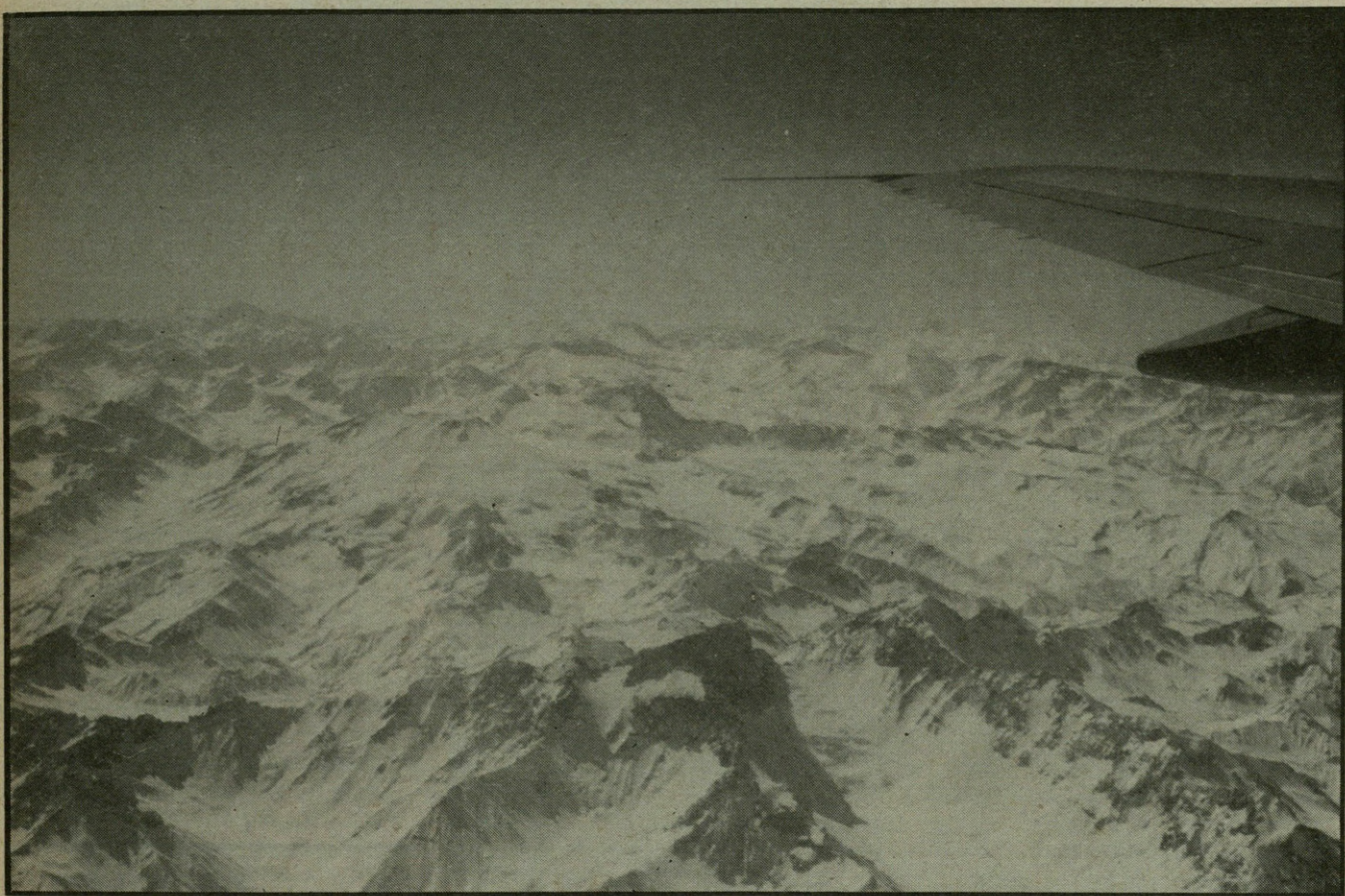
kitzikadura: excitación/excitation

izkepot: coito/coit.

Amerikako mendirik garaiena

ACONCAGUA ZAIN DAUKAGU

Argentinaren Errepublikan dago Aconcagua mendia, Mendoza probintzian eta Las Heras-ko Departamentuan. Osorik Argentina-ko lurraldeetan kokatua dagoenez ez da nazioarteko muga. Chileren zegozkion Cyoko lurraldeak Espainiako erregearen erabakiz Rio de la Plata-ko erretoordego edo virreinatora pasa zirenean, 1776. urtean, Amerikako gailurra argentinarren subiranotasun perara pasa zen.

6959' Mendebal luzeran eta 3229' Hego latitudean aurkitzen da, Puente de Inca herritik 25 kilometrotara, Ipar-Ipar-mendebalde-runtz.

Mendebal eta Hego-Mendebalde-tik, Quebrada-k eta Valle de los Hornos-ek inguratzen dute, Hegoalde-tik Quebrada de Hornos Inferior delakoak, Ipar eta Ekialde-tik Valle de las Vacas-ek eta izen bereko ibaiak inguratzen dute. Ekialdeko aldapan, Vacas-era isurtzen duen Arroto de los Relinchos jaiotzen da.

Mendi bat eta bi tontor

Aconcagua ez da sumendi bat; funtsean itsas sedimentuz osaturiko

harritza zabala da, sumendi masa batez estalia. Eta bi gailur agertzen ditu, Iparra eta Hegoa. Kilometro inguruko luzera duen Cresta del Guanako tontorrak elkartzen ditu bi gailurrak, eta bietan garaienak 6.959 metro ditu, Iparraldekoak, Hegoaldekoak 6930 metro dituelarik. Azken honetatik Qubrada Horcones delako aldera jeisten den Hego-Hego-Mendebaleko gailurra jaiotzen da, hego pareta (horma) amiltzen da.

Iparralderuntz (ibilbide normal eta ohizkoa osatzen duena) gailur arro-katsu zabal bat hedatzen den bitartean, Valle de los Relinchos aldera Ipar-Ekialdeko gailurra jeisten da.

Inguruetan 5.000 metro baino gehiagoko gailur ugari dago, eta hona hemen hauetariko batzuk:

— Valle de los Horcones delakoan: Cerro Cuerno (5.520), Catedral (5.335), Dedos (5.018), Tolosa (4.430), Mexico (5.083) eta Almacenes (4.510) ditugu nagusien artean.

— Valle de las Vacas-en berriz: Cerro Ameghino (5.883), Fitzgerald (5.357), Sta Marie (5.100) eta Cordillera de los Penitentes osatzen duten gailurrak: La Mano (5.426), Reichert (5.296), Cupulo de Gussfield (5.486) eta Zurbriggen (5.322).

Aconcaguaren Mendebal mazela, ohizko bidea

Valle de los Horcones delakoaren buruan, Plaza de las Mulas-etik abiatzen da bide normala, Ipar-Ekialderuntz eta Ventisquero de los Horcones delatik leporatuz.

Cerro Mansoko Hego mazelaren barranean eskuineruntz biratzen du, eskuinera (Hegoaldera) Gran Acarreo utziaz, eta honela gailur nagusitik jeisten den Iparreko tontorrean aurkitzen den lautada haundi bateraino iritsiz.

Lehenengo Ekialdera eta gero Mendebaldera biratuz, Aconcaguako bi tontorrak lotzen dituen gailur alde-ramaten gaitu, 260 metrotako desnibela duen kanale bat (Canaleta) igoaz. Cresta del Guanaco hau makina bat bider intentatu da, baina 1979an Martin Zabaleta eta biok gainditu genuen, Hegoaldeko tontorrera Mendebaldeko ertz zorrotz batetik igo ginen eta Cresta del Guanaco osoa eskalatuz Ipar tontorra lortu genuen. Hau izan zen Aconcaguan integral hau egin zen lehen aldia eta, orain arte, bakarra.

Ohizko bidetik Cresta hori harrapatuz gero, berehala gainditzen da bere tontorreraino.

Aconcaguaren igoera etapaz etapa

Lehen etaparako aholkugarria da 6 edo 7 orduko igoaldia egitea, 5.560 metrotan aurkitzen den Refugio Antartifa Argentinarraino iristeko. Negu honetan, babesleku hau zeharo izorratua dago, teikaturik gabe eta elurrez bete. Beharrezkoa da gaur egun kanpamendu hau dendaz egitea, eta horra doanak badaki bere dendak gogorra behar duela izan, haize latzak hondatu ez dezan.

Bigarren etapan berriz, interesgarria litzateke 5.950 metrotan kokatuak dauden mendiko aterpe saileraino jarraitzea. Hor giroratzea edo aklimatazioa dela eta komenigarria da pare bat egunetako atsedena dia hartzea, eta hobekiago izanzen litzateke pare bat aldiz altura honetara igotzea berriz atsedena ahortzera eta lotara 5.000 metrotara jetxiz. 5.950 metrotan hiru mendi-aterpe edo errefujio daude, Berlin, Plantamura eta Libertad; lehenengoa hondatua dago, ia teilaturik gabe; Plantamura nahiko ongi dago, baina interesgarri litzateke pala bat igotzea, barruan duen elurra kanpora ateratzeko. Azken aldi honetan Libertad errefujioa irekitzerik ez genuen lortu, barruko gela elirrez bete zegoelako; hemen ere denda jarri behar izan genuen.

Beste egun bat 6.300 metrotan da goen Refugio Independencia delakoa

harrapatzeko erabil daiteke: honetarako 4 ordurekin aski da. (Mendiko aterpe hau ere hondatua dago). Hemendik tontorreraino heltzeko beharrezko dira 6 ordu.

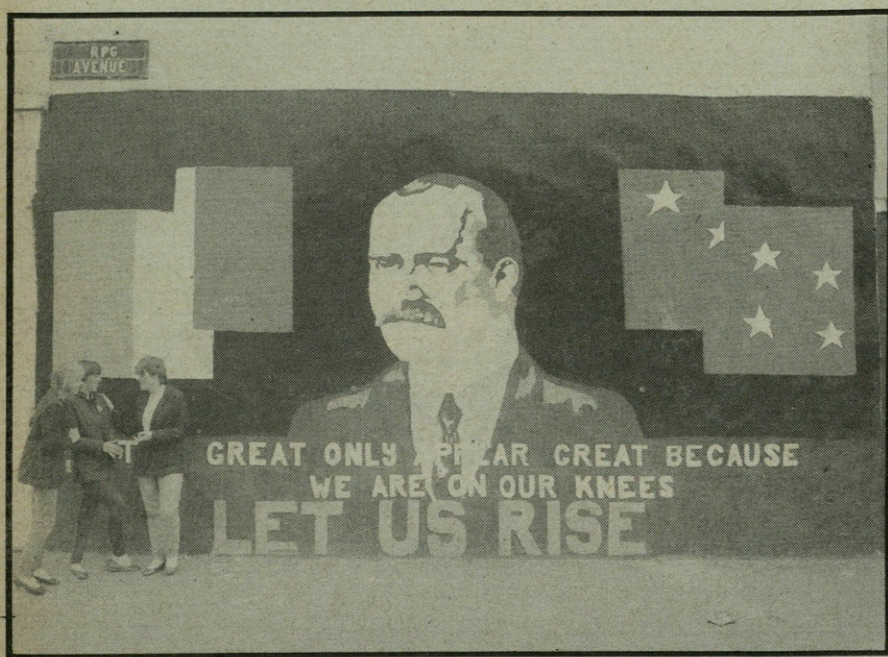
Tontorrerainoko igoera 6.000 metrotan dauden aterpeetatik ere (Berlin, Plantamura, Libertad) hastea badagp, baina honek bere oztopoa badu, jeisterakoan gaua sartuz gero iluntasunak errefujioak aurkitzea galerazten du, hain beharrezko direnean hain zuzen.

Jeisterakoan berriz ez da inoiz Gran Acarreoko bidea hartu behar, nahiz eta logikoena iruditu: aterpeak bide normalean aurkitzen bait dira eta Gran Acarreoko bideak urrundu baidzik ez gaitu egiten, eta ekaitzen aurrean babesik gabe geratuko ginatke.

Nire esperientziaz baliatuz (hiru aldiz igo naiz Aconcaguara, bide eta garai ezberdinetan) esaten ahal dut igotzea baino zailagoa dela jeistea, eta sinesten dut askoz ere zailago izango dela ekaitzen artean jeistea.

Aconcaguara igotzeko garairik hobere-na gure neguan da, Eguberrietako jai inguruan hain zuzen, Hego Emisferioan uda delako.

OHARRA: Norbaitek Aconcagua aldera joateko asmoa duela eta informaziorik behar badu, deitu diezadala mesedez.

TXILLARDEGI

«Gaelikoarenak egin dik» esaten genuen ahapeka geure artean. Dublin-go adiskidea mindu nahi ez genuelarik. Eta ondoko galdera ere ez zitzaigun luzatzen: zertarako egin zuten (eta egiten dute) irlandar gudariek borroka, borroka latza gainera; azkenean Eire «askatu» hori Bretainia-Nagusiko «copia conforme» baizik izango ez bada? Eire-ko gobernuak sozialismoa ekarri balie, eman dezagun, eta bertako ekonomia, bertako gael-tarren eskuetan jarri. Edota, uharte hartan zeharo gizarte mota desberdin bat eraiki balu, nolabait bederen bereizi beharra ulertuko genuke. Baina Irlanda «ingeles» askatu hori, zertarako? Bertako gaeltarrekin eta gaeltar tradizio guztiarekin hautsi, eta Londresekin sekula baino lotuago egoteko? Dublin-go gobernuak Londres-ko politika xeru-xeru eta goitik behera bete-araziko duen delegazio leiala besterik izango ez bada, zertarako dena?

Eiretarrek berek jotzen dute galdutzat

1916-an hil zituzten eiretar abertzaleen helburua besterik zen: «Ez dugu Eire gaelikorik nahi, batera askatua ere izango ez bada; baina, era berean, ez dugu Eire askaturik nahi, batera

gaelikoa ere izango ez bada». Eta afusilatu egin zituzten. Gizarajoak!

Hizkuntzari buruko jarreraz egin-dako inkesta (1970-ean burutua) orain ari da Dublin-go gobernuak ezagutarazten. «Gaelikoa galduz gero —diote inkestatuen arteko ehuneko 64-ek— Eire ez litzateke Eire izango».

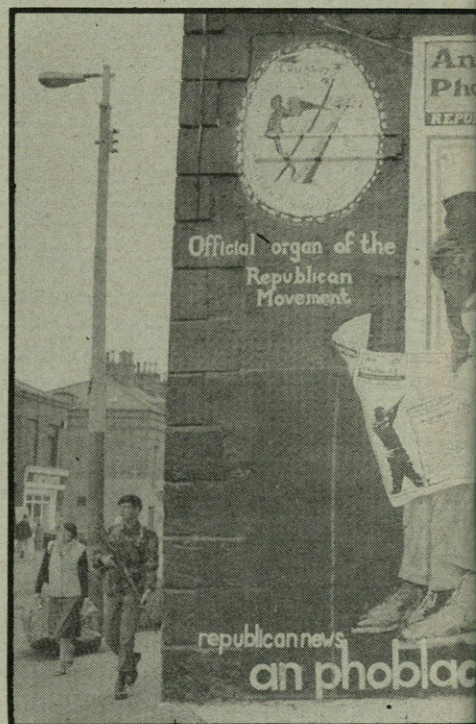
Baina, inkesta berean, beste datu hau ere agertu da: gaelikoa piztutzea, ezinezko jotzen dutela gaur ehuneko 61-ek. Hori bakarrik ez: hizkuntzaren aldeko saioetan «gobernuak diru gehiegi gastatzen duela» uste baitute ehuneko 48-k.

Beste modu batera esanda: Eire galdutzat ematen dute eiretarrek berrek. Eta ondoko belaunetan, berriro United Kingdom-eko parte ez izateko arrazoinik ez dute ikusiko.

C.L.A.R. Elkarteak egin duen inkestaren arauera, «normalean edo maiz bederen» ehuneko 5-ek baizik ez du gaelikoa erabiltzen eguneroko bizieran barrena. Kopuru hori honela banatu behar da: ehuneko 1 «Gael-tachta» delakoetan (azkeneko zazpi hizkuntz uharteetan beraz); eta beste ehuneko 4 (ehun bat mila hitzun gehienez) Irlandan sakabanaturik bizi da; eta, beraz, gaelikoa, Gaeltachta-tik at, inongo mintzabide normala ez delarik.

Gaelikoaren ga eskarmantu

EIRE-KO H BEHER AZKA

Soziolinguistika egunak joa rremanak, argibideak eta kezka hemen utzitako informazio guztia tertua eta baliatua izan zai.

Alan Heusaf bretoin-eiretar lehenengo begiraldi bat; eta bederen ematea interesgarri iru

KOXKA

3

1984ko otsailak 11-24

ARGIaren gehigarria

HOR DAGO KOXKA!

«Pequeño»ren publizitate ajentzia

Hauteskundeak badatoz. Hori erakutsi digute **Pequeño Benegasen** mutturra agertzen duten kartelek. «**Jeta**» esaten diete españolez tranposoei. Baina PSOEkoak ez dira tranposoak bakarrik, inkultuak eta analfabetoak ere badira. **Lendakari** lehendakari idazten dela ez dute oraino ikasi. Zer esango luke **Gonzálezek** psesidente deituko bagenio? Por la paz diote. Haiek ala gu. Isilik egonda emango liguketena, alegia.

Hala ere batek ez daki zer izango litzatekeen onena. Gauzak bere horretan uztea ala aipatuaren aipatuaz publizitatea ematea. Areago hauteskunde garaian. Zorriena, gonbarazio batera... ahoa irekitzen duen bakoitzean inguru guztia nazkaz betetzen duen **García Damboreneak** goardiazibilek Tolosa sitiatu ondoren, «hemos limpiado de piojos una parte del País Vasco» esan zuen harena alegia. Aipatzea bera ez ote da publizitatea egitea izango?

Kartelekin egin duten horrek berak ere antza denez joku handiagoa egiten dio kontrarioek prestatutako kanpainari beraiek eginikoari baino.

Ageri daitezela, hitzegin dezatela barra-barra, diru gutxiago kostako zaie kontrarioei. Eta norbaitek dirua aurreratzea ez da gaizki etorriko. Nola ordaindu bestela militarren soldaten ehundik 25eko igoaldia? Nola ordaindu gure herrian psоеistek sortu dituzten milaka lanpostu marroi-berdeak? Nola rekonbertitu jendearen mixeria?

Morroitza garestia dela gure herri honetan...

Hor dago koxka!

Jose Ignacio ERREMENTERIA

A ZE PERLA!

«Sirimiri», Bilbo'ko ura

Mundu honetan hamaika ikusteko jaioak ginela eta hamabigarrena Bilbon ikustea tokatu zaigu. Ez gara ba jabetxe batetara joan eta afaltzeko garaiean Bilboko ura eskeini behar zigutela esan? Ba zuek orain pentsatzen ariko zaretena pentsatu genuen guk ere: «Bilbotar harropuz hauek orain ere adarra jo nahiean».

Bai zera! Ez bait dago bilbotar hauetaz fidatzerik.

Bai, bai! Bilboko ura eskeini ziguten, eta ez baduzue sinisten, hona hemen froga: SIRIMIRI: Bilbo'ko ura.

Eta hau ez da broma. Euskal Herri honetan asmatzen ez dena ez bait da inon asmatzen. Gure bilbotarrek, energia-krisiaren aurrean alternatiba berri bat aurkeztu digute, gehien bat kalefakzio falta duzuenontzat: «Bilboko ura edaizu berotzen daben ur otz bakara».

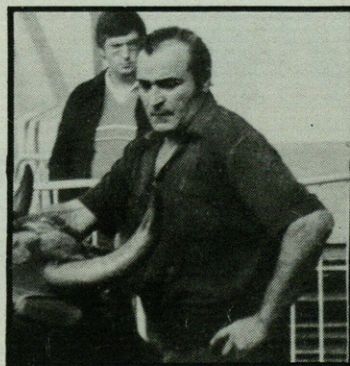
Nondik datorren jakin nahi baduzue bertan irakur dezakezue: «Exclusiva de C. Artajo — B. Kaikas (Eri-beri)».

On egin bada!

Ah! Eta aurreko enblemanen pilo bat eskari izan dugu.

non-zer

- II Gomendatzen dizugu
- III ETBko programazioa
- IV ETBko berriak
- V eta kritikak
- VI Irratia
- VII Igarri, ibili eta jan
- VIII Denbora pasan

Markinako Leoia, iditan jaun eta jabe

Antonio Totorikaguena izena aipatuz gero beharbada inortxori ekarriko dio ezer gogora. Hala eta guztiz ere, izen horren mororroa den Markinako Leoia aipatuz gero, bati baino gehiagori ezaguna egingo zaio, batik bat idi-probetan eta ibilia baldin bada. Aspaldi pasa zituen berrogei urteak baina halere hortxe jarraitzen da Markinako seme indartsu hau astetik atera hainbat idi-paretatik tiraka.

Izan ere, berau dugu itzai aurrelari gisa gehien aritzen dena, eta besteekin alderatuz tarte handiz gainera. Akuilua aurreruntz zuzentzearen estilo bereziak eta aurpegiaren bi aldeetara dauzkan patila luze eta zabal horiek dira bere nortasunaren ezaugarri nabarmenenak. Idi-proba bakoitzean hogeitapiko paretatik ia hoge berak ibili ohi ditu azken aldiotan, eta asto-desafioetan emoziorik jarri nahi denean kondizio bezala karretero modura Leoia ezin ateratzea jartzen dute.

A! Baina ez ahan-tzi Markinako futbol-kanpoa baino lehen dagoen tabernan —Leoiarenean hain zuzen— aparteko salda beroa zerbitzen dutela...

Sabin LASA

AHAL BADUZU JOAN ZAITEZ

«Epilogo» izenez estreinatu berri den Gonzalo Suárez zine-
gilearen azken filma ikustera. Zuzendariaren beraren bi nobe-
latan oinarritutako gidoi mamitsu baten bitartez istorio pilo bat
kontatzen digu Suárezek, bata bestearekin lotzeko orduan
maisutasun ez ohizkoa erakutsiz. Gidoiaren balioari filman
parte hartzen duten antzezleen maila erasten badiogu guztiz
filma primerazkoa gertatzen da, ezin ahazteko moduko bait da
Rabalen jakituria, momentu onean, Charo Lópezen sakonta-
suna eta Sacristáñen aktuzio maila.

JANFRI BERPIZTURIK

Bogart, eskueran Bilboko Museoan

Duela gutxi bota dizkigu-
te Espainiako kutxa tuntu-
natik Humphrey Bogarten
hainbat filme. Dudarik gabe
gero eta gertuago ari zaigu
gertatzen garai batez hain
goian egon ondoren urte
batzutan aipamen publikoe-
taik bastante ahantzirik
egon zen zeluloidezko jain-
koa. Oraingoan Bilbotik da-
torkigu notizia: hiri horreta-
ko museoan haren karrerari
dedikatutako ziklo bat anto-
latu dutela eta bere zazpi fil-
me projektatuko dituztela
otsailean zehar.

Nork ez du ezagutzen
—entzunez besterik ez bada
ere— «Maltar aztorea»
edota «Casablanca» izene-
ko filmeak? Bi horiek dira
gomendatzen dizkizuegun
bi lehenak. «The maltese
falcon» hilaren 9tik 11ra bi-
tartearen eskainiko da eta
«Casablanca» 13tik 15era
arte.

Otsailaren 16tik aurrera
eta 18ra arte botako dena
«To have and have not»
(«Euki ala ez euki») izango
da, baina ez pentsa horrekin
ikusi beharrekoak amaitzen
direnik. Hile bukaera arte
oraindik ere geratzen da
ebakitzeko belarrik. Hurren-
goa «Bukaera gabeko
ametsa» tzat itzul geneza-
keen filmea da («The big

sleep», jatorrizkoan), 18tik
22ra bitartean. Azkeneko
zazpi egunetan eskainiko
den filme bogartianoa «Key
Largo» izeneko filme fama-
tua izango duzue. Ez dauka
ordu finkoa oker ez bagaude

TRATANTEEN TERRENUTAN

Ganadu feria Tafallako parajetan

Ganadu-feriak aspalditik
usadio zahararekin loturik
datozen ekintzak dira. Eta
urte bukaeran Santamasak
edo Santa Luziakoa fama-
tuak diren bezala, urte hase-
ran Mungia edota Abadiño-
koekin batera ezin bazter-
tuzkoa da otsailaren erdial-
dera Tafallan ospatzen de-
na. Aurten otsailaren 9tik
12ra bitartean izango da
ganadua eta nekazal maki-
naria erosteko aukera Iruñe-
tik hogeitamabost kilome-
trotara dagoen herri hone-
tan.

Halere, esan beharra da-
go ganadu eta nekazal tres-
neriari buruzko feria horre-
z gain loreei dedikatutako
beste erakustazoka moduko
zerbait badagoela baina
beste leku desberdin bate-
tan: ganaduarena Lizarrara-
ko karreteratik irteñez «Etxe
merkeak» deritzoten horien
parean horretarako propio
dagoen leku batetan izango
bada ere, loreei dedikatu-
koa, berriz, Tafallako berta-
ko lorategietan izango da.

AHAL BADUZU ERE EZ ZAITEZ JOAN

«Curse of the pink panther», edo gazteleraz «La maldición
de la Pantera Rosa» izenez komertzializatu duten filma ikuste-
ra; ez bada noski mehatze baten hondoratzea ikusteko gogoz
zaudelako. Hori da hain zuzen Blake Edwards komedigileari
gertatu zaiona, Clousseau inspektorearen rola jokatzen zuen
Peter Sellers hil eta gero zukua, hobe dollarrak, ateratzen
segitu nahi izan duela, horretarako bururatzen zaizkion inten-
bidetan aurpegi gogorra lotsarik gabe azalduz, garai bateko
barre algarak jendea erakarriko duen ustearekin jokatuz.

etengabeko sesioa eskaini-
ko bait dira egun guzti ho-
rietako arratsaldeak.

Zenbait jakik digestio lu-
zeago bat behar dutelakoan,
filme hauek behin baino ge-
hiagotan ikusteak merezi
duela uste osoz, aber geuk
ere handik agertzeko
posibilitaterik aurkitzen du-
gun!!

KOMERIANTE MODUAN

Antzerkia euskaraz, sei merindadeetan barne

Euskal Antzerki Taldeen
Biltzerrea (EATB) oso in-
dartsu dabil —antza de-
nez— azken aldi honetan,
Euskal Herriko muga guz-
tien gainetik saioak eta zir-
kuitoak muntatzen. Orain-
goan Nafarroan antolatu di-
tuzte martxoaren 3ra arte
makina bat antzerki-saio
bako ikastolen Federa-
kurrak lagundurik. Hauek
dira hamabostaldi honetan
izango diren saioak, eta du-
darik gabe guztiz gomenda-
garriak direnak:

Tafallan hilaren 12an eta
Lizarran hilaren 17an
«Maskarada» taldeak
«Danbor magikoa» aurkez-
tuko dute. «Maskarada»
taldeak ere «Pistolaren begi
zuri beltzak» obra estreina-
tuberria eskainiko du
Iruñean otsailaren 18an.
Egun berean, azkenik, «Ix-
gai umila» Etxarri Arana-
zen, «Xirristi mirixti gerre-
nian plat» Lesakan eta «Ba-
ta zu eta bestea ni» Tuteran.
Badira beste hiru ekitaldi
Elizondon, Leitza eta Lun-
bierren bainba horiek mart-
xoaren 2 eta 3rako antola-
tuak daude.

ARTESAUTZAN JO TA KE

Ehungintzari buruzko erakusketa Diman hilaren 26a arte

Berriz ere Bizkai aldera.
Dimako Udaletxean eta ber-
tako «Laratzu» elkarte edo
kolektiboak antolaturik,
ehungintzaren inguruko
erakusketa txit interesgarri
eta guztiz gomendagarri bat
zabaldu zen iragan hilaren
28an. Otsailaren 26a bitar-
tean zabalik egongo da
11tatik 2tara eta 5etatik
8etara eta edonolako taldek
bisitarik egiteko gogorik ba-
leuka, telefono honetara dei
beza: (94) 673 67 45. A! Ez
dio berdin edozein egune-
tan! Bakarrik larunbat eta
igandetan, ez ahaztu.

aste honetakoa

11 otsailak 16'00: Aurkezpena. 16'01: Urretxuko Ziklo—krossa 17'10: *Adama (marrazki bizidunak)* 17'30: Tigrea eta Elefantea (dokumentala) 19'00: *Hiru bihurriak* 20'30: Jai Egun. 21'00: Kontaktuak (Telesaila) 22'00: *Itsas Ertzean (Show musikala)* 23'00: Amaiera.

12 otsailak 18'30: Aurkezpena. 18'32: Beldurgarri Barregarri (marrazki bizidunak) 7. kapitulu-
larunbata 19'00: Maya (telesaila) 8. kapitulu-
19'45: Zer Berri... (dokumentala) 20'15:
igandea Iparraldetik (erreportaia) 20'30: Jai Egun
(informatiboa) 20'45: Zirkoa 21'30: Profesionalak
(telesaila) 7. kapitulu- 22'30: Kirolez Kirol. 23'00: Amaiera.

13 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'03: Bihurriak (marrazki bizi-
dunak) 14'30: Teleberri. 15'00: Musikkaldia. 15'10:
astelehena Isaura 26. kapitulu- 15'45: Amaiera. 19'30: Aur-
kezpena. 19'32: Pac-Man (marrazki bizidunak) 9.
kapitulu- 20'00: Bostak (telesaila) 8. kapitulu-
20'30: Gaur Egun. 21'00: Zazpitaraua (asteko programazioaren
berri) 21'30: Berbetan. 21'35: Kirolez kirol 21'50: Dallas (tele-
saila) 9. kapitulu- 22'40: Gabon. 22'50: Amaiera.

14 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Pac-Man (marrazki bizi-
dunak) 10. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: Isaura 27. kapitulu- 15'45: Amaiera.
asteartea 19'30: Aurkezpena. 19'33: Dotakon (marrazki bizi-
dunak) 5. kapitulu- 20'00: Zine mutua. 20'30: Gaur
Egun. 21'00: Gaztetandik 21'30: Berbetan. 21'35: Aita bedei-
nka nazazu (telesail komikoa) 9. kapitulu- 22'00: Mahai inguru-
22'50: Gabon. 23'00: Amaiera.

15 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'03: Dokaton (marrazki bizi-
dunak) 5. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: Isaura 28. kapitulu- 15'45: Amaiera.
asteazkena 19'30: Aurkezpena. 19'32: Barazki Sorta (telepanpi-
nak) 9. kapitulu- 19'48: Klopka Gaztelua (telepanpi-
nak) 9. kapitulu- 20'00: Kanaleko Umeak (telesaila) 3. kapitu-
lu- 20'30: Gaur Egun. 21'00: Zopa Haundi (sukaldaritza saioa).
21'30: Berbetan. 21'35: 2.000. urteari begira (dokumentala).
22'20: Musikkaldia 22'40: Gabon. 22'50: Amaiera.

16 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Barazki sorta (telepanpi-
nak) 9. kapitulu- 14'19: Klopka Gaztelua (telepanpi-
nak) 9. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: Isaura 29. kapitulu- 15'40: Amaiera.
osteguna 19'30: Aurkezpena. 19'32: Uso—Kale (marrazki
bizidunak) 3. kapitulu- 19'45: Buruak eta Isatsak. 3. kapitulu-
20'00: Aingerutxoren gorabeherak (marrazki bizidunak) 9. kapitu-
lu- 20'30: Gaur Egun. 21'00: Munduan Zehar (nazioarteko
berriak). 21'30: Txikago (telebista) 8. kapitulu- 22'40: Gabon.
22'50: Amaiera.

17 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Uso Kale (marrazki bizi-
dunak) 3. kapitulu- 14'15: Buruak eta Isatsak 3.
ostirala kapitulu- 14'30: Teleberri (informatiboa). 15'00:
Musikkaldia. 15'10: Isaura (telenobela) Azken kapitu-
lu- 15'45: Amaiera. 19'30: Aurkezpena. 19'32:
Bihurriak (telesaila) 3. kapitulu- 20'00: Plaza Berri. 20'30: Gaur
Egun. 21'00: Kirolez Kirol.
21'20: *Egiaz eta duintasun-
ez (luzemetraia)*. 22'59:
Gabon. 23'05: Amaiera.

OHARRA:
Hauteskundeak
direla eta,
litekeena da
hamabostaldi
honetako
programazioan
azken orduko
aldaketarik
gertatzea.

programazioa

hurrengo astekoa

18 otsailak 18'30: Aurkezpena. 18'32: Marmol Ur-
dina (dokumentala). 19'00: *Gizonek ez
dute negarrik egiten (luzemetraia)*. 20'30:
larunbata Jai Egun. 21'00: Kontaktuak (telesaila) 2.
kapitulu- 22'00: UB-40 (show musikala).
23'00: Amaiera.

19 otsailak 18'30: Aurkezpena. 18'32: Beldurgarri
Barregarri (marrazki bizidunak) 8. kapitu-
lu- 19'00: Maya (telesaila) 9. kapitulu-
19'45: Zer Berri... (dokumentala) 20'15:
igandea Iparraldetik (dokumentala) 20'30: Jai
Egun. 20'45: Zirkoa 21'30: Profesionalak (telesaila) 8. kapitu-
lu- 22'30: Kirolez Kirol. 23'00: Amaiera.

20 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'03: Bihurriak (marrazki bizi-
dunak) 3. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: *Monopoly (telenobela)* Lehenengo ka-
pitulu- 16'20: Amaiera. 19'30: Aurkezpena. 19'32:
astelehena Pac-Man (marrazki bizidunak) 10. kapitulu-
20'00:
Bostak (telesaila) 9. kapitulu- 20'30: Gaur Egun. 21'00: Zazpi-
taraua (asteko programazioaren berri). 21'30: Berbetan. 21'35:
Kirolez Kirol. 21'50: Dallas (telesaila) 10. kapitulu- 22'40:
Gabon. 23'50: Amaiera.

21 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Pac-Man (marrazki bizi-
dunak) 11. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: *Monopoly (telenobela)* 2. kapitulu-
16'20: Amaiera. 19'30: Aurkezpena. 19'32: Dota-
kon (marrazki bizidunak) 6. kapitulu- 20'00: Zine
asteartea mutua. 20'30: Gaur Egun. 21'00: Gaztetandik. 21'30: Berbe-
tan. 21'35: Aita bedeiinka nazazu (telesail komikoa) 10. kapitulu-
22'00: Mahai inguru- 22'50: Gabon. 23'00: Amaiera.

22 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Dokaton (marrazki bizi-
dunak) 6. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: *Monopoly (telenobela)* 3. kapitulu-
16'20: Amaiera. 19'30: Aurkezpena. 19'32: Barazki
asteazkena Sorta (telepanpinak) 10. kapitulu- 19'48: Klopka
Gaztelua (telepanpinak) 10. kapitulu- 20'00: Kanaleko Umeak
4. kapitulu- 20'30: Gaur Egun. 21'00: Zopa Haundi. 21'30:
Bebetan. 21'35: «Abiadura bizian» eta «Groenlandiako foka»
(dokumentala). 22'30: Musikkaldia. 22'40: Gabon (informati-
boa). 23'00: Amaiera.

23 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Barazki sorta (telepanpi-
nak) 10. kapitulu- 14'18: Klopka Gaztelua (telepanpi-
nak) 10. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00: Musi-
kaldia. 15'10: *Monopoly (telenobela)* 4. kapitulu-
osteguna 16'20: Amaiera. 19'30: Aurkezpena. 19'32: Uso
kale (marrazki bizidunak) 2. kapitulu- 19'47: Buruak eta isatsak
(dokumentala) 4. kapitulu- 20'00: Aingerutxoren gorabeherak
(marrazki bizidunak) 8. kapitulu- 20'30: Gaur Egun. 21'00:
Munduan Zehar (nazioarteko informatiboa) 21'30: Txikago (tele-
saila) 8. kapitulu- 22'50: Gabon. 23'00: Amaiera.

24 otsailak 14'00: Aurkezpena. 14'02: Buruak eta isatsak (do-
kumentala) 4. kapitulu- 14'17: Uso kale (marrazki
ostirala bizidunak) 4. kapitulu- 14'30: Teleberri. 15'00:
Musikkaldia. 15'10: *Monopoly (telenobela)* 25. kapi-
tulu- 16'20: Amaiera. 19'30: Aurkezpena. 19'32:
Bihurriak (marrazki bizidunak) 5. kapitulu- 20'00:
Plaza Berri. 20'30: Gaur
kirolez Kirol. 21'20: *Gaua-
ren negarra (luzemetraia)*.
22'50: Gabon.

OHARRA: Okertutako hizkiz idatzitako luzemetraiak, telenobelak eta
gainerako showak ondoko orrialdeotan komentaturik daude nolabaiteko
aurrerapen bat eskainiz.

TXORI BATEK ESAN DIGU...

AMOREBIETA

Badatoz hauteskundeak

Bai, badatoz hauteskundeak eta nerbioak ez dabilta batere bare oraingoan itxura denez lurritako eremuan dagoen ETBko egoitzan. Detaileak eta zehaztasun guztiak puntu-puntu ipintzen ari dira bertako zuzendari-taldekoak eta teknikoak gau horretan informazioz betetako emanaldi itxuroso bat eskaini ahal izateko. Gauerdiko ordubatarako espero dute behin-betiko datuak ematea eta bitartean eta arratsaldeko hirutatik hasita saio bereziak emititzeko asmotan omen dira. Asmoetatik zer geratuko den iluntze horretan bertan ikusi beharko.

Hala eta guztiz ere bada halako urduritasun orokor bat ETBko egoitzako pasiloetan barrena, batik bat goiko buruen artean, dudarik gabe hauteskunde garaietan politikoek askoz gehiago neurtzen dituztelako holakoekin edo halakoekin izandako preferentziak eta gustuak. Nerbiosismo eta kontu handiago horrek ez dakit aire inpartzialago bat emango dion ETBri baina hala balitz ez legoke gaizki urduritasun hori gainerako fetxetara ere hedatzea.

«Antzerti»rekiko erlazioak

Nahiko espektakulu etsipengarri da gidoilari bezala kontratatutako jendea bestelako erredakzio-lanetan etabarretan ikustea, baina itxuraz Miramoneko zentrua zabaldu arte itxaron beharra egongo da horiei beren benetako okupazioa ematearren. Barne-produkzioeko zentruari gagozkiolarik, era berean jakin ahal izan dugu ETB «Antzerti» rekin kontratu bat sinatzeko asmotan dela (edota dagoeneko sinatua daukala) barne-produkzioetarako jendea eta antzezleak modu erraz eta merkean izan ditzan. Suerte piska batekin «Antzerti» ko ikasleen praktiken barnean sartu ahal izango dituzte produkzio horiek eta ez diete ezer pagatu behar izango.

Euskararen nahaste-borrastea

Beharbada poza emango dio Xabier Kintanari jakitea «Deia» n eta «Egin» n eskribitu zituen kritikek oihartzunik euki zutela ETBren baitan. Halere, ez zen egun batzutako kezka soiletik pasa. Ez dirudi harrez gero euskarak ETBn noiztzen duen nahaste-borraste ikaragarriari irtenbide serio bat emateko ahalmenik daukatenik. Goitik zentsura moduko zerbait erortzeko arriskua pasa zen eta dagoeneko gauzak dauden bezala uztearen usadioan erori dira euskararen kontuan. Kamara aurrean irteten direnei bronka botatzea ez bait da aski...

BOTOIA SAKA

“Hiru bihurriak”

Otsailak 11, larunbata, 19'00tan.

Filma honen interesgarritasuna bi aldetatik dator: alde batetik, txekolobakiar filma bat izatek, ez bait da oso ezaguna ekialdeko herrietako filmagintza inguru haue-
tan; bestela, 1975. urtean egin-
dako filma txekolobakiar hau
Mark Twain ifarramerikar idazle
ezagunaren ipuin batetan oinarri-
turik dago. Filmaren mamia hiru
mutikok egindako bihurrikeri an-
danan dauka abiapuntua, bihurri-
keria horiek arazo galantak sorta-
raziko bait dute inguruan, mai-
suekin, gurasoeekin, auzokoekin.
Gomendagarria dirudi.

“Mutilek ez bait dute negarrik egiten”

Otsailak 18, larunbata, 19'00tan.

Josef Pinkevaren hamaikagorren filma dugu hau, eta gure artean ezezaguna gerta badaitek ere, orainarteko filmagintzan sar-
keta askoren jabe egin da. Film
hau beraz beste baten segida
brea da, hain zuzen 1970. an fi-
maturiko Kapitan Kordarena. Be-
tan haur besoetako batek famili-
koekin dituen maitasun arazoak
tratatzan dira, nolabaiteko estab-
litatea lortu ondoren Pepik, ha-
rraren ama besoetakoa haundu
bait dago eta baztertuko ote dute
beldurrez azkenenean mutikoa
ihes egiten du etxetik...

“Monopoly”

Otsailak 20 astelehenetik aurrera
15'10etan.

“Isaura” telenobela bukatu eta
beste telesail luze bati ekiten
ETBk. Dinamarkako telesaila du-
gu bazkalostean izango dugu
aurrerantzean, eta puska batera
izango denez, emango dugu be-
zehatzagorik. Ez gal lehen kapit-
luak behintzat.

“Egiaz eta duintasunez”

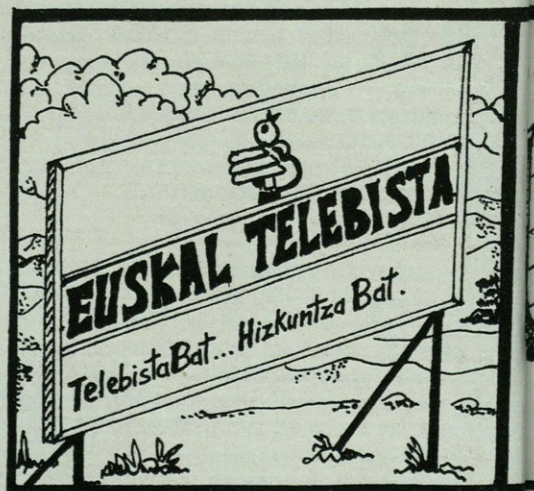
Otsailak 17, ostirala, 21'20tan.

Eritegi batetako mediku batek
gaisoekiko hartueman estuagoak
bilatzen ditu. Thilo izeneko medi-
ku honek, bestalde, medikamen-
du zehatz baten aurka egiten du,
beste mediku eta profesoreek be-
raien inbestigaketetarako erabilt-
zen bait dute, eta Thiloren ustez
eragin txarrak dauzka internatuen
gain. Bere borrokak ondorio txar-
rak erakarriko dizkio. Medikuntza
eta hospitaleko giroak kezkatzen
duen edonorentzat komenigarria,
guztiona bait da osasuna.

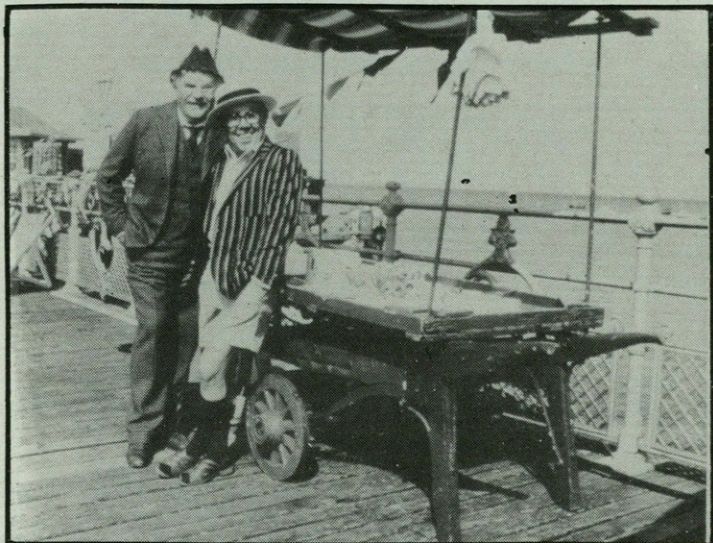
“Gauaren negarra”

Otsailak 24, ostirala, 21'20etan.

Ama gazte batek eldarniz
ametsak ditu behin eta berri-
Suspenseko filma honetan ama-
hilik dagoen bere semetxoa bizit-
eta arrisku bizitan ikusten du
Suspenseko filmen maitaleent-
gomendatzekoa.

TU AURRETIK...

Umore ingelesa erruz

Otsailaren 11 ko gau umoretsu bat igarotzeko parada egokia eskaintzen digu ETBk gaueko hamarretarako programatu duen show komikoaren bidez.

Beste behin ere emana da ETB orain programatu duen «Itsas Ertzean» izeneko filma mutua, mutua hitzik esaten ez delako noski, filman zehar marmar, marru eta grabatutako barrealgarak entzun bait daitezke.

Alan J.W. Bell eta Bill Wilson dira umore ingeleseko filma honen zuzendariak; eta zuzendari bikote honi, beste bikote bat gehitu behar zaio, Ronnie Bikotea izenez ezagutzen den umoregile parearena, Ronnie Baker eta Ronnie Corbett hain zuzen.

Filmaren gaia singlea da: famili ingeles eszentriko bat itsas ertzeroa doa asteburua igarotzeroa. Hori ardatz gisa harturik, etengabeko gagen bidez, ingelesean bakantzak igarotzeko moldeak dira irrigai horretan gure familia honen bitxitasunak demasan laguntzen duenari.

Monokulodun aitona dugu Ronnie Baker, bere semea, galtzamatxetan doana, Ronnie Corbett, bidaiakideak ere halakoxeak dira, estraflariotasunean norgehiagoka. Irriuneak, gertaera barregarriak, situazio zoroak, bata bestearen atzetik, umorearen bitartez gorputzari astinaldia emateko aukera emango digute, ingelesean umoreak nazka handiegirik ematen ez badizu behintzat.

IKUSITAKOAK IKUSITA...

Antxon URRESTARAZU

Aklarazioa, hasi baino lehen

Nire aurreneko bi artikulutxoak ikusita izan da lagunik etorri zaidana beraietan gogorregia ez ote naieen izan belarrira esanez. ETBk txalo gehiago eta kritika publiko gutxiago merezi duela alegia. Egia esan, ez nuke inork pentsatzea nahi nik ETBko inor mindu nahi dudarik. Behin eta betiko garbi utzi nahi nuke nire txalorik beroenetatik bana merezi dutela antenara irteten den segundu bakoitzagatik. Hori garbi gera bedi eta pentsatzen dut kritikatzeko bakoitzaren haseran ez dudala horixe errepikatu behar izango hori hala dela jakin dadin. Egin ditudan eta egingo ditudan kritikak —zerbait izatekotan— txalo horiei erantsitako eragozpenak izango dira.

Imitazioetatik urrun

Txaloetaz mintzatzen ari ginelarik, txalo berezi bat jo nahi nieke asteazken gauetan emititzen den «Zopa Haundi» deritzon programakoei. Ez naiz hainbeste sartuko errealizazioarekin ideiarekin baino. Egia esan dexente aringarri gehiago beharko ditu saio horrek bere martxa egokia har dezan baina ukatu ezinezkoa da programa horrekin ideia aldetik bide orijinal bati ekiteko bidea zabalduz joan daitekeela. Izan ere, beste telebista batzutako barne-giroa apur bat ezagutu dugunontzat gauza aski ezaguna da zein gauza nekeza den eguneroko errutinazko dinamika horretan orijinaltasunari tartetxo bat bilatzea. Horregatik, kontzepzio aldetik beste telebistetako kalko hutsa ez den programa honegatik zorion biziak eta animorik beroenak eman nahi nizkieke Xabier Urrozen zuzendaritzapean biltzen den ekipoko partaide guztiei. Egia da ere ETBn badirela bestelako orijinaltasun printzak, baina hurrengoetarako ere zer edo zer uztea betiere komenigarria izan ohi da.

Zein ote hizkuntza nagusia?

Informatiboak erderaz sartzeak ezer gutxi esan dezakeela pentsatzen duenik tartean bada ere, bada hizkuntzen gorabehera honetan beste gauza bat gainerakoen artean nabarmendu nahi nukeena. Hau da, zergatik elkarrizketa bat espainola ez den hizkuntza arrotz batez egiten denean azpiztituluak espainolez agertzen dira? Detaile hori itxura aldetik uste baino grabeagoa izan daiteke nire ustez eta ETBko buruen errekontsiderazioa mereziko lukeelakoan nago. Batik bat, euskara ETBn hizkuntza nagusia izate horri uko egitea litzatekeelako, eta beste prezedente arriskutsu bat suposatuko luke euskararen baztertze prozesu hipotetiko horretan. Ala euskaraz zein modutan idatzi behar den garbi ez dagoelako ihesean dabilta?

IRRATI BAKOITZAK BERE KOXKA

Loiolako Herri Irratia

Frekuentzia modulatuan emititzen du 99,8 Mhz. tan. Atzetik () daukaten irratsaioak Donostiako Herri Irratiarekin batera egindakoak dira. Hemen bakarrik euskarazko saioak aipatzen ditugu.*

Astegunetan:

- 07.00: Jaikitzen (*).
- 09.00: Meza.
- 09.30: Ez beharrean zorian.
- 17.00: Gure lagunartea (*).
- 18.00: Seietaiko trenak (*).
- 18.30: Bidez bide (*).
- 20.00: Errosarioa.
- 21.00: Euskara Lantzen (astelehen eta ostiralek) (*).
- Baserría (astearte eta ostegunak) (*).
- Euskal abestaldeak (asteazkenek) (*).
- 22.30: Azken furgoia (*).

Larunbatean:

- 07.00: Jaikitzen (*).
- 09.00: Meza.
- 09.30: Ez beharrean zorian.
- 11.00: Txiki txoko (*).
- 14.00: Zorion egurrak.
- 15.30: Zer egin (*).
- 19.00: Beti Jai (*).
- 20.30: Errosarioa.

Igandean:

- 09.00: Meza (*).
- 10.00: Saski naski (*).
- 15.00: Zorion egurrak.
- 20.00: Errosarioa.

ENTZUNDAKOAK ENTZUNDA

«Koskonta Irratia», Lesakak beharrezko daukan ahotsa

Lesaka inguruko herrietan entzun daiteke emisora libre hau, larunbat eta igandetan eguerdiko bi orduz eta 101 Mhz. tan FMn.

Euskara hutsez aritzen diren irratia ez dira asko. «Koskonta Irratia» ez da irratia handi bat, astean lau orduz besterik ez da aritzen, baina egiten duen guttia lekuan lekuko eta mementuan mementuko errealitateari lotuta egiten du. Lesakako lauzpabost gazte adoretzu dira lan honetan aritzen direnak eta egia esan falta zaien elemendu inportanteena denbora da. Garai batetan aste egunetan ere hasi baziren, murriztu beharrean aurkitu ziren denbora eta jende faltaz.

Gainerakoan, kalidade handiko programak burutzen dituzte. Elkarrizketak, musika gozoak, herriko albiste eta txutxumutxu freskoak... Kalidadea interesgarritasunaren arauera neurtu behar bada, bederen, deiadar egin beharrekoa da «Koskonta Irratia» kalidade handiko irratia dela. Bere asteroko lau ordu horien apaltasunetik lan eder bat egiten ari direla, alegia.

Horrelako irratia txiki batek bera bakarrik gutxi egin dezakeela egia izan badaiteke ere, egia borobilagoa da horrelako irratia baten kostua hain txikia izanik litekeena dela horrelako makina bat sortzea eta orduan bai jasoko lukeela euskarak eta elkarrekiko komunikazioa berebiziko pisua! Animo, koskontarrok!

KOSKONTAZALE BAT

AHOTSEN AURPEGIAK

roxeago.

«Herri Irratia euskal kultur munduan sartzen hasi zenean, lagun batek deiturik, zerbait laguntzera sartu nintzen. Apurka apurka, lehenago kolaboratzaile bezala, gero programa bat hartuz, azkenean honetara dedikatu nintzen, handik hiru urtetara edo».

Ahozko prentsan aritu aurretik, prentsa idatzian egin zuen lan, «Deia» n, euskarazko orrien ardura-dun izanik, baina medio honetan hizkuntzari ematen zitzaion tratamendu larria ikusirik, ez zuen bertan segitzeko kemenik izan, eta gustoz hartu zuen irratirako eskaintza.

Euskadi Irratian, nahiz eta beste programa batzutan kolaboratu egin, edo zenbaiten arduraduna izan, berak pertsonalki ordu t'erdiko programa bat zuzentzen du. «Bere edukia zera litzateke, aisiaren eta kulturaren inguruan zabal daitezkeen mila gauza: komikiak, literatura, antzerkia, jazz, zi-

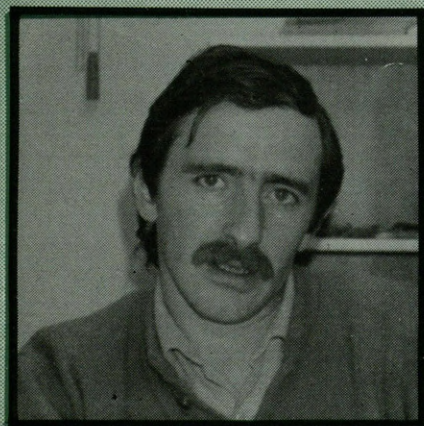
nema eta abar».

Herri Irratia eta Euskadi Irratiaren artean dagoen aldea nabari du. «Alde handia dago, irratia kontzesio aldetik, badago hemen, oraingoz behintzat, euskal irratia nazional bat egiteko proiektua, eta hori ez da bestean gertatzen. Gero, medio eta lanerako kondizioei begira, beste maila batetan aurkitzen gara hemen».

Dena den, edozein irratik duen inposaketa, zama astunena, egunero-kotasuna litzatekeela diosku. «Askotan sekulako programa egin nahi duzu, eta posiblea da hilabetez, bi hilabetez agian, baina sei-zazpi hilabeteetan mantentzea oso zaila da».

Hala ere, Etxek egiten duena egitea gustatzen zaiolako ziurtasun osoa dauka. «Nire burua askoz ere egokiago ikusten dut ahazko komunikabide batetan, komunikabide idatzi batetan baino. Oraingoz behintzat, argi ikusten dut hori».

Laura MINTEGI

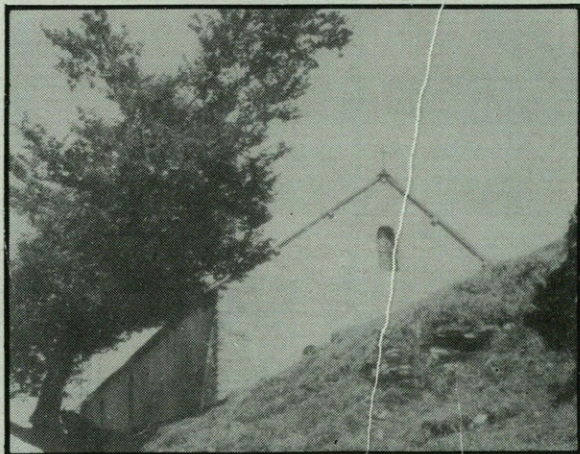

Jesus Etxezarraga, euskal irratien sorreran

Berak ere aitortzen duenez, Jesus Etxezarraga, «Etxe» ezagutzen duten guztiontzat, gizon serioa da. Eta serioa dihardu irratia mundu honetan orain zortzi urte, lehenago Bilboko Herri Irratian, eta Euskadi Irratian ge-

BIDEAK NORA OINAK HARA

Atharratzetik Barkoxera Madalenatik

Asfalto gainetik egin daitekeen ibilaldi bat proposatzen dizugu oraingoan. Maxkarada garaian bueltatxo bat egitera konbidatzen duen Zuberoa aldean hain zuzen, 15en bat kilometro parajerik polite-nak eskaintzen dituen mendixka batetik zehar.

Iruritik abia gaitzeko, Pierre Bordazaharre Etxahun koblakari eta pastoralgile hain maitatua jaio eta bizi izan zen herritik. Ingaruko guztiak bezala, herri txikia, erdian jauregi dotore bat duela. Edonork seinalatuko dizu Madalenara doan bidea. Zuberoa osoa dominatzen duen tontorra da, eta Etxahun zenak oso maitatua. Bidean, harizti eta gaiztaindietatik pasa behar duzu. Erbiniako gainera heldu arte.

Lepo horretan elkartzen da bide hau Atharratzetik datorrenarekin. Atharratzeko plazatik abiatu behar duzu, hortik joatekotan: Mauletik zoazela, plazaren ezkerretara dagoen kale-zulo batetik barrena, Barkoxe markatzen duen bidetik. Aldapa izugarria da, eta kotxez bazoaz ia segurua da lehenengo abia-da sartu beharko duzula kurbaren batean. Oinez bazoaz ez, jakina. Kilometro baten buruan munduak beste itxura bat hartu duzu.

Atharratzetik doan bidea kilometro batzuetan base-

rri eta zelai artetik doa, hau ere oihanean sartzeko. Begiak zabalik ibili, bada ezpada ere, ero moduan datorkeen autoreen batek aurretik eraman ez zaitzan. Lepo gainera iristean, aurrez aurre dituzu pirineo mendiak. Uso-paran egoteko gordelekuak alde guztietatik, batzuk haritz zahar haundien gainean eginak. Asfaltoa alde batera uzte-kotan, har ezazu ezkerretara ikusten den bidetik. Basoan zehar segiz berriro asfaltora iritsiko zara, eta hortik gora laster zara gailurrean.

Gaiean dagoen ermitak badiu mende batzuk, baina gaurko itxura duela hobe-geiren bat urte eman ziotena da, berriztatu zutenean, tailatua hondoa jota bait zegoen. Madalena tontorreko erromeriak ba omen zuen ospea garai batean, baina gaur egun egiten jarraitzen denik ez guke esango. Madalena gainetik bezain Zuberoak bista ederrik gutxi ikusiko duzu.

Madalenatik Barkoxerainoko bidea leuna duzu, maldan beheara guztia eta ikuspeirik ederrenak gainez gain bazoaz. Autoz joan zaitzke, baina hobe oinez, hesi eta langa batzuk gora beheara. Ziur Hegoaldean azken bi urteotan ikusi dituzun baino zozo gehiago ikusiko dituzula.

ARTASO

NIRE LAPIKOTIK

Lapa zopa

Nahasgaiak: Zortzi pertsonentzat ondoko hauek prestatu behar dituzue: bi kilo lapa, kilo bat arrain-hezur (buru, isats), tipula bat, bi azenario, bi piper berde, bi porru, bi kazu tomate, eta zopako bat.

Hezurrekin arrain salda prestatzen da, *fumé* frantse-izenarekin ezagutzen den salda da hau.

Barazki guztiak ondo txiki-txiki egin eta beste eltze batean goritzen jartzen dira.

Beste alde batetik ardo zuria eta ura nahasten dira, (ur gehiago ardoa baino, ez zaitzeten mozkortu) eta lapak bertan sartu une batean egosiz direla. Salda hau iragailu batetik pasa eta hezurrekin prestatu duzen saldari erantsi.

Lapak beren maskorretatik atera.

Aurretik prestaturik daukazuen salda (*fumée*), lapen

saldarekin eta barazki gorituekin nahasten da. Eta ordu laurden batez egosten jarri.

Ordu laurden hori igaro ondoren bota honetara lapak eta zopak, pusketak eta beste bost minutuz egosten eduki.

Azkenik aurretik eginiko tomatea, —bi kazu— eta perexil txikitua bota eta gaztu, gatza, bota alegia, puntuan egon arte.

Mahaiera ateratzeko orduan ogi xigortua presta ezazue baratxuri piska batekin eta zoparen osagarri eta bizigarri gertatuko zaizue.

Karlos ARGIAÑANO

IGARRI ETA IGORRI

Hasi zaret animatzen KOXKAren lehen «Igar-kizun Sariketa» honetara zuen erantzunak bidaltzen. Eta berriro argitu behar dizuegu lehen lau KOXKA aletan agertzen diren igarkizunetatik gehien asmatzen dituenen artean zozketatuko ditugula futbol-baloiak, Athletik eta Errealekoen firmak izango dituzten baloia. Beraz, datorren KOXKArekin bukatzen da sariketa. Garunak es-tutu, igarri, asmatu, sobrean sartu eta bidali, igorri, honoko zuzenbide honetara: ARGIA, «KOXKA Sariketa»; Virgen del Carmen z/g. Ramo-nenea behe. Donostia-12.

7.— Tente-tente bizi da besoak kanpo aldera, udazkenean erazten da eta jantzi udaberrian.

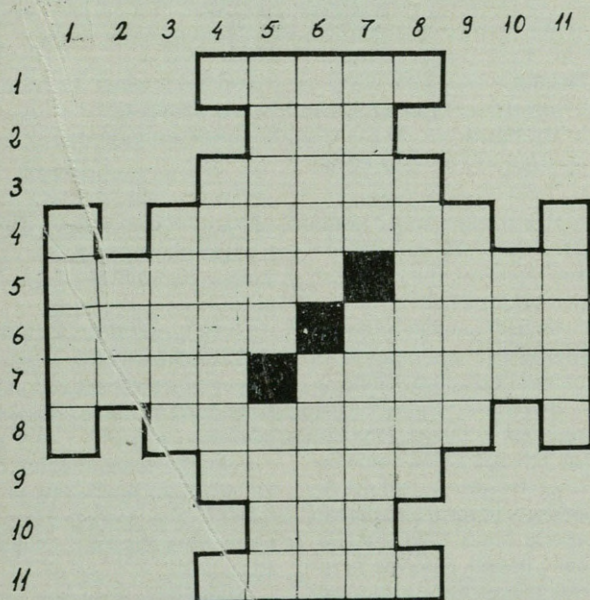
8.— Burdin-bidean nago beti, burdin-bidean nabil beti.

9.— Puntan punta bi, atzean zulo bi.

igarkizun
sariketa

GURUTZEGRAMA

ENBIDO

duen hitza. 7.— (ald.) Partikula kausala. Korapilatuaz. 8.— Kontsonantea. egon, zerbaiten zain, begira eta erne egon. Bat. 9.— Pseudo adierazteko hitza, ekialdeko euskalkietan. 10.— Joan ha-di. 11.— Joango naiz, seguruan.

GOITIK BEHERA: 1.— Ordots. 2.— Jardun. 3.— Aisa. 4.— Berriz ere ideoa! Euskarri edota apaingarri-rako erabiltzen den zutitutako habea. Nitrogenoaren sinbolo kimikoa. 5.— Lauak. Azalaren zuntzetatik hana ateratzen zaion landare. 6.— (ald.) Bizkaieraz, nerbio. Narratsa, axolagabea. 7.— Lehengo partikula kausala. Estekatuak. 8.— Berriz ere lehenengo! Aunitzetan. Bigarren bokalea. 9.— Urruti. 10.— «... nun diran», Iparragirrenen kanta ezaguna. 11.— (ald.) Bizidun nahiz bizigabe, izatasuna du.

LUZETARA: 1.— Ahai-dea. 2.— Gipuzkoako herria. 3.— Faltsua. 4.— Lehenengo bokalea. Euri ugariko. Iodoaren sinbolo kimikoa. 5.— Eskutitzak.

Hautsi aditzaren onomatopeia (Europako hizkuntzetan oso zabaldua). 6.— Ekialdeko euskalkietan, esak. Bizkaieraz eta gipuzkeraz, garraioa adierazten

ZENBAKI EROAK

Jar itzazu lauki horretan 1etik 9ra bitarteko zenbakiak, agertzen diren eragiketek soluzioa izan dezaten. Eragiketa egiterakoan agertzen diren zenbakiak errepika daitezke. Saia zaitez, ez zara erotuko, zenbakiak bait dira eroturik dabil-zanak!

	+		x		= 9
x		-		+	
	:	2	+		= 9
-		x		+	
	+		-		= 9
= 9		= 9		= 9	

soluzioak

«Jo... adarra» sailaren orri berean.

Mario, we love you

Hauteskunde kanpaina Herdi-erdian irtengo den artikulu hau gerorako uzteko asmoa nuen. Hasiera batean baina ke kojones! nahikoa autozentsuratzeko gara bestela ere eta hor doakizue laudoriozko izkribu hau, Marioren betidaniko fans den batek idatzia: gaztetxo nintzenean alde zaharrearantz potez pote ezker abertzalearen norabidea tajutuz imajinatzen bait nuen Mario; ondoren bere ohizko deklarazio ponpoxoez txoratuta uzten ninduelarik: hiru tribuena eta guzti hori. Genialtasuna norbaiti egoztekotan berari dudarik gabe.

Rufino ene lankide simpatizantedeuskadikoezkerak dioenez Mario jakituria pertsonifikatua omen da 20 urte aurreraturik bizitzeagatik herri honen konprentsio eza jasaten duena.

Eta gero etorri zaigu politikara dedikatzen den eskritorearenarekin, ireki periodikoa eta EE-IPSen mahai-inguru kulturalen moderadore: Mario Onandia, escritor; totala!

Seguruenik ordu hauetan gauza askoz prosaikoagoak esanez arituko da, ezer gutxi lortzeko gainera, eta guri gustatzen zaigun Mario ez da hori, bataren eta bestearen gain egiaabsolutoduna baino.

Politikatik urruntzeko asmotan omen dabilkigu, eta haxe da nere proposamen apala: zeregin politikoetatik askatuz E.H.ko Orakulo Nagusia edo antzeko zerbait izenda dezagula, postu bitalizio horretatik herria hezi eta libertiaraziz egia osoa bota diezagun (gure diputazioetako buruen hainako soldataz behinik behin).

Beste hura kaskar xamarra bada, hi handiegia haiz lehendakaria izateko.

Joxe Mari LEN

era euskaldunon

HIZKUNTZA AKADA RREAN

Askatasun zatikatzaileren urtetik aurrera

Eiretarren abiapuntua, askotan az-
pimarratu denez. ez zen batere ona
izan:

urteetan, hala ere, borroka eraman
zuten gizonak eta emakumeak hor
egon ziren bitartean, nabarmena izan
zen gorakada (ondoko tauletan ikusi-

	1981	1982 (ask.)
Gaelikodun elebakarrak.....	0.8	0.0
Elebidunak (ing. eta gael.)...	14.5	7.0
Ingeles elebakarrak.....	85.5	93.0

Eta hizkuntza nazionala erabiltzen
zuen jendea, ia-ia osoki. Mendebalde-
ko «Gaeltachta» txiro eta zakarretan
bizi zen.

«Askatasun» zatitzailearen ondoko

ko den bezala). Ondoko belaunekoek,
berriz, hizkuntzaren gizarte balioa
inondik ez ikusirik, gero eta lotsaga-
bekiago egin zuten «passo»: eta gain-
beherakadak geldituezina dirudi gaur.

Gaeliko hutsezko ikastolak

Urtea	Zenbat ikastola	guztira	portzentaia
1930	228	5.378	4.2
1940	623	5.073	12.3
1950	523	4.879	10.7
1960	420	4.880	8.6
1970	251	4.450	5.6
1979	160	4.800	3.0

ra. Baina beretan sortutako ha-
ez dira agortu. Hain zuzen ere,
hor dago, ondoko asteotan az-

eskainitakoari eman diot nik
GIA honetan laburtzapen bat
zait.

Hogeitaz bat urtez gora eta gero behe-
ra.

Joera berbera bigarren mailako eskoletan:

Eskola Gaelikoak (A1 eta A2)

(ehuneko 100 gaelikoz, edo parte bat bederen)

<u>urtea</u>	<u>zenbat eskola</u>	<u>portzentaia</u>
1927	13	4.5
1932	47	15.0
1937	97	28.8
1942	104	28.0
1947	102	25.5
1952	97	22.0
1957	81	16.5
1962	85	15.2
1967	52	8.7
1972	26	4.5
1979	22	3.0

(A1) ereduak (dena gaelikoz) gainbehera antzekoan agertzen zaizkigu azkeneko urteetan:

Bigarren mailako eskolak

(A1, gaeliko hutsez)

<u>urtea</u>	<u>eskolak</u>	<u>ikasleak</u>
1968	37	7.605
1969	33	6.411
1970	31	5.640
1971	29	4.993
1979	16	3.030

(B) ereduak eskolak, dena dela, gai bat edo bira gaelikoz azaltzen dituzten eskolak (eta gainerakoa ingelesez), gainbeherakada azkarragoa izan dute. A ereduak baino:

Bigarren mailako eskolak

(B, gai bat edo bi gaelikoz)

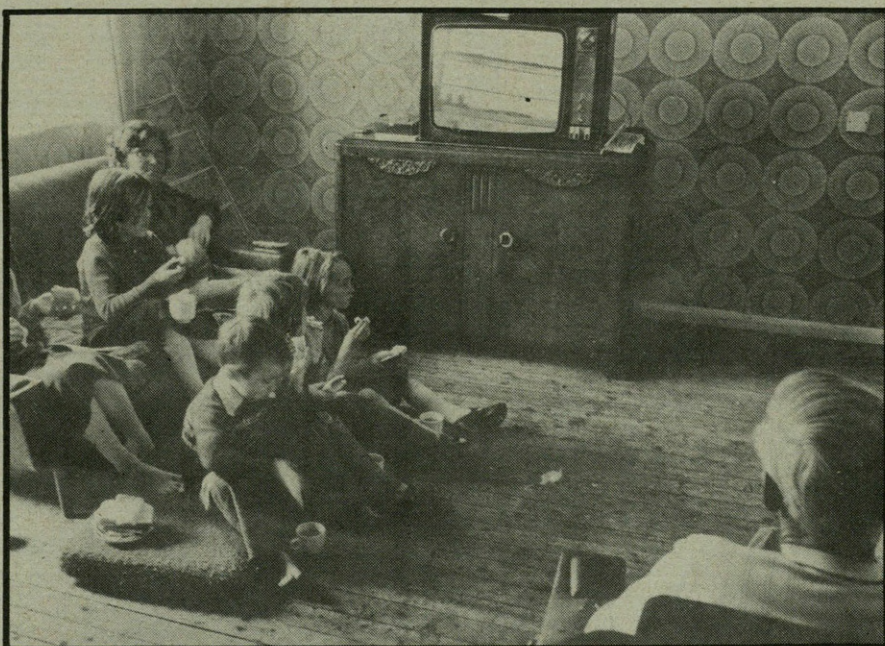
<u>urtea</u>	<u>eskolak</u>	<u>ikasleak</u>
1968	83	9.822
1969	64	6.886
1970	46	4.863
1971	34	3.511
1972	18	1.703
1979	7	X

liko berri bat ireki da Belfast-en. Bigarrena da, beraz, Iparraldeko Ulster britanikoan. (Lehenengoak, 1971-ean zabaldua, 180 haur ditu gaur). Eta aurreko ere, beste bost «ikastola» berri zabaldu dira Errepublikan: 3 Munster-en, 1 Leinster-en eta 1 Connacht-en.

Belfasten, bestalde, 500 pertsona helduk ikasten dute gaelikoz, beren lanorduen ondoren, eta horretarako eratu diren 40 gau-eskoletan (erditsua Sinn-Fein-ek berak antolatuta).

Irrati mailan berriz, haxe da egoera. «Radio na Gaeltachta» delakoak 6 ordu egunean hedatzen ditu bere irratsaioak gaelikoz; baina irrati hau nekez entzun daiteke Ekialdetik eta Iparraldetik. Eta «Radio Eireann» delakoa bere hedakinetatik, egunean bi orduz baizik ez du gaelikoz hitzegiten: gainerakoa ingelesez ari delarik.

Telebista bi kateetan, berriz, ehuneko 2 baizik ez da gaelikoz egiten: ordu erdi bat bi aldiz astea; gehi, orain dela gutxi geroztik, egunean ordu laurden batez, gure «teleberri» bezalako bat.

Azken aitzokada

1973ko lege famatuak (gaelikoa ikasi-beharra kendu zuenak) gaelikoari azken aitzokada eman diola garbi ageri da; eta garbi azaltzen dute hango txostenek. Gure arteko batzu, halere, epeen eta behartzen kontra daude, Dublin-go eskuindar gobernua bezalaxe. Baina gurek ezkertarren izenean oman dihardute.

Aurreko, nolanahi ere, ikastola gae-

IRAren gaelikozaletasuna

IRA Provisionalak, beste aldetik («IRA Official» delakoak helburu bakar bat dauka: Irlandan marxismo-leninismoa nola edo hala sartzea), ez du hizkuntzarekiko su handirik erakusten. Bobby Sands famatuaren oroitzapenezko liburuan («The Writings of Bobby Sands»), Sinn Fein-ek berak argitaratutakoan, ez lerrorik bat ere gaelikoz, ez B.Sands-en izkribuetan.

aipamen bat ere aurki daiteke hizkuntzaren arazoaz. IRA Provisionalak, azkenik, aurtien koloretan argitara duen egutegi gogorrean («Republican Resistance Calendar, 1984»), ingeles hutsez datoz egunetako datu gogoangarriak: «Maidstone escape, 1972», «Bloody Sunday, 1972», «Death of

Frank Stagg, 1976», etab. Eta, bide beretik. Maiatzaren 5eko laukunean, hauxe irakur daiteke: «Death of Bobby Sands, 1981».

Euskal Herria ez omen da Irlanda. Agian ez! Baina Lluís Aracil adiskideak esan zuen bezala: «Lo siento por vosotros; pero vuestro caso se parece al de Irlanda». Eta Aracil ez da gure etsaia, eta min eman zigula badaki.

Esate baterako, Gasteizko jaurlaritzak berriko eman dituen datuetan, besteak beste, hau agertu da: «Comunidad Autónoma»ko eskola publikoan dauden irakasleen artean, ehuneko 12-k baizik ez dakitela euskaraz. (Gure ikastoletan haur guztien ehuneko 12 baizik ez dago).

Hots, gainerako ehuneko 88 horien artean, gure herrietan maisu, ehuneko 18 omen daude euskaraz ikasteko gertu. Besteek, ehuneko 70-ek beraz, ez dute euskaraz ikasteko asmorik ere. Eta honelaxe jakin erazi dute: PSOE-ren bedekazioarekin, jakina.

Zer egin? Horiek guztiak hor dau-deno, nola euskaldun daiteke Eskola Publikoa? Jaurlaritzaren erantzuna ezaguna da: «no podemos hacer nada, no tenemos competencias». Eta Madrillekoena ere bai: «No queremos hacer nada, el Norte es España». Baina lasai mutilak! Irlandarekin guk antzik? Ez horixe! ¡Aquí no pasa nada! Ertzainak hor daude, bazter guztietan, gero eta ugariago. Hortaz? ■

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

Helbidea

Herria

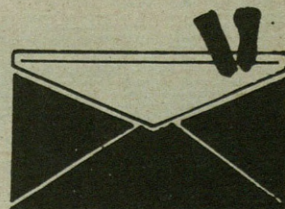
Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

SINADURA

ARGIA astekaria
Ramonenea etxea, behea.
Virgen del Carmen, z/g

Donostia (12)

T. 28 33 99

Hainbat herritan giza eskubideen egoera aztertu dituen irakasle belgiarra

JOHN VERVAELE: «LEGE BEREZIAK, GIZARTE OSOA KONTROLPERATZEKO BIDEA»

«IPESek eta Bizkaiko Abokatuen Kolegioaren Giza Eskubideetarako komisioak antolatutako «Demokrazia eta Lege Berezia Europar» gaiari buruzko hitzaldien zikloak, garatzen diren biolentzia sozial eta politiko fenomenoaren aurrean. Europako estatuak ematen ari diren erantzuna, juridiko eta soziologikoki aztertzea dauka helburutzat».

Laura MINTEGI

Terrorismoaz zenbait hitzaldi

Honela diote antolatzaileek ziklo honetarako argitaratu dituzten eskuprogrametan. Hitzaldiak Bilbon eman dira, eta urtarrilaren 24an hasi eta 27ra arte luzatu.

Kasurako etorritakoak, legeetan eta bereziki, Giza Eskubideetan espezializaturik daude, eta hemen elkarrizketatzen dugunaz aparte, Alessandro Baratta italiarra eta Dowe Korff holandarra aurkitu izan dira. Azken egunerako antolatu den mahai inguruan, Vicente Chamorro-k, Ignacio Muñagorri-k, J.M. Montero-k eta Eva Forest-ek hartu dute parte.

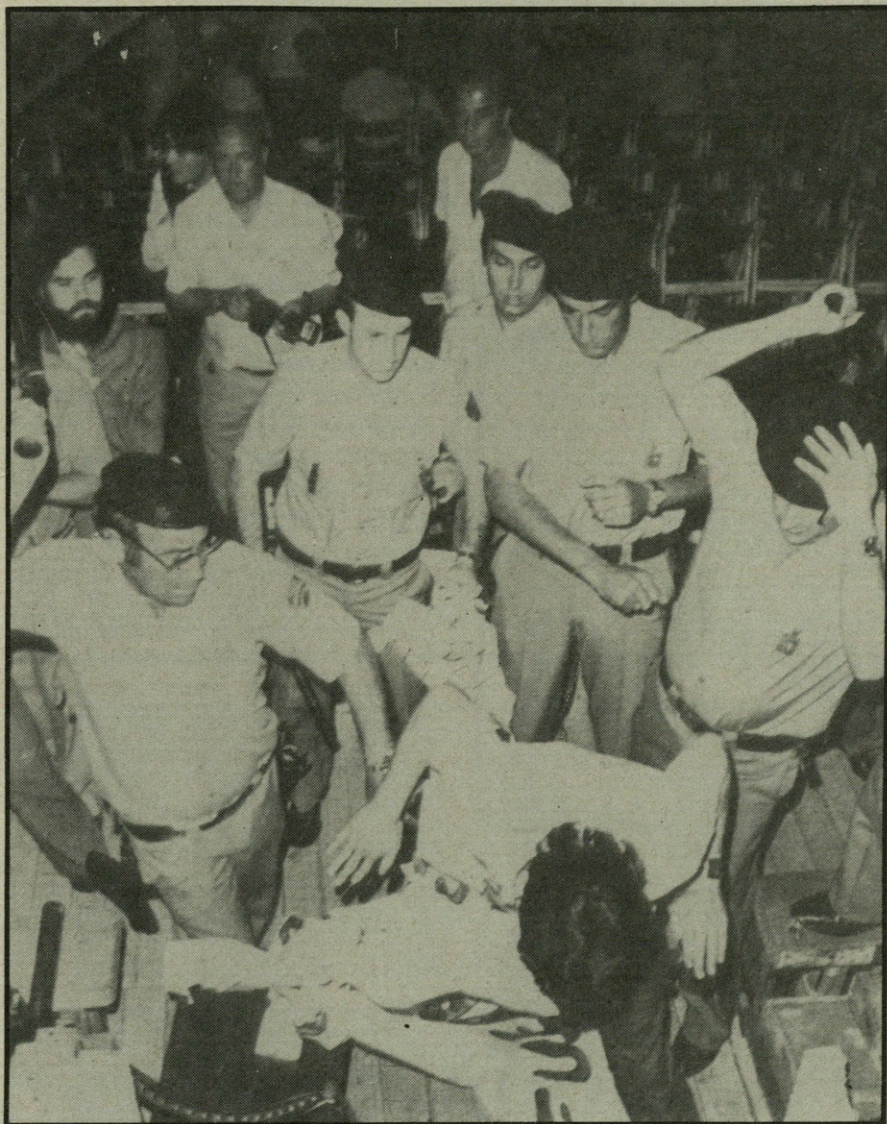
Hitzaldi sorta honek aztertu nahi zuen gaia zera da, «demokraziaren defentsa» edo «antiterrorismo»rako lege bereziek sortzen duten paradoja salatzea: alde batetik, eskubide zibil eta politikoak defendatzeko eginik daudela dioten bitartean, bestaldetik eskubideok mugatu eta baldintzatu egiten dituzte.

Lege berezien helburuak

«Espainiako antiterrorista legediaren egoera, Europatik ikusia» gaiaz

«Borroka nazionalista egon den herrietan, terrorismoa itzaltzea oso enpresa latza izan da, borrokarako ohitura sustraiturik egon bait da»

aritu zen John Vervaele belgiarra. John Vervaele gizon gazteak Gante-n burutu zituen Zuzenbide eta Kriminologia ikasketak: Bolonia, Searbrucken eta Frankfurt-ko unibertsitateetan ikerketa penalez aritua da, eta Irlanda, Alemania, Italia eta Euskal Herriko giza eskubideak aztertu ditu. Gaur egun, Anberes-ko unibertsitatean Eskubide Penala irakasten du.

Vervaele-ren ustez, Europako Estatuak atera dituzten lege berezien helburuak, funtsean, bi izan dira: lehena, funtzio zapaltzailea, momentuko indar terroristen aurka ekiteko asmoz. Bigarrena, beharbada fina eta sakonagoa, funtzio prebentiboa, gizartean mugitzen diren talde ezkertiar eta protestariak (uler bedi antinuklearrak,

«berdeak», bakezaleak, homosexu-lak...), baztertu, kontrolatu eta deuseztatzeko helburuaz.

Nola lortzen du hori Estatutak? Batez ere, hasiera batetan lege bereiztat ateratzen dituen neurri gogor-rak, aurrerago legislazio arruntean sartuz, eta denboraz, ez-bereziak bihurtuz.

Sozialistak eta demokrata-kristauak, nor txarrago

Pentsa zitekeen, momentuan da-goien gobernuaren arabera (demokrata-kristaua edo sozialista), esku-ma-ezkertiar ideologiaz, legislazioek

zentzu desberdinak, eta agian kontra-koak, har zitzatekeela. Vervaele-k honela pentsatzen du gaiaz:

«Azken 20-30 urteotan, egoera eko-nomikoa oraindik ona zenean, Europa-ko hainbat gobernutan sozialistak izan dira nagusi. Heurek, boterean egon di-renean, indar nuklearra ezarri dute, te-rrorismoaren kontrako lege bereziak atera, eta seguritate handiko espetxeak eraiki. Funtsean, politikoki, ez da alde handirik egon demokrata-kristauak eta hauek egiten dutenaren artean. Baina gauza bat azpimarratzekoa da: gartzela bereziak, Ingalaterran laboristekin, Alemanian sozial-demokratiarekin eta Espainian erreforma demokratikoare-kin (Garcia Valdes, Izquierda Demo-cratica. Gero sozialistek hobetu dituzte) eraiki eta indartu egin dira.

Honen zergatia ondorengo arrazoian datza: sozialista eta komunisten eske-rraldera dauden partidu eta ideologiak asimilatu nahi izan dituztenean, ez dute sartzea lortu, eta erantzunez, krimina-lizatu dituzte. Honela gertatu da Ale-manian eta Italian, eta tendentzia ber-bera ikus daiteke Europako gobernu sozialista guztiengan.

Ezkertiarren kontrako prozesu luze eta gogorrenak, eta lege krudelenak, ezker-za ofizialak burutu ditu; sozialis-tek eta komunistek».

Lege bereziak efektiboak ote?

Baina honetaz mintzatzen gare-nean, beti gelditzen zaigu zalantza ai-dean, prozesu gogor hauek, lege bere-ziak, errepresioa... efektiboak dira, erresultaturik ematen dute?

«Alemanek, terrorismoaren kontra-ko makina martxan jarri zutenean, arazoaz amaituko zutela zioten, eta lortu dutela ematen du. Gaur egun, Baader Meinhoff eta bera bezalako tal-deak desagertu egin dira, baina honekin batera ere, beste gauza batzu desager-tarazi dituzte, gazteen parte hartzea instituzioetan, esaterako. Fenomeno honek talde marjinalen erradikalizea probokatu du (Alemanian populazioa-ren 30a suposatzen dute), eta Alema-nian susmatzen den krisisaldia gero eta handiagoa da.

Gaur egun ia inork ez du sostengat-zen Estatuaren kontrola (informazio konputarizatua) eta lege berezien bidez egiten den indar inposaketa, baina ez da erantzun handirik susmatzen gizartearen aldetik. Intelektualek ez dute pu-blikoki protestatzen, eta herriak ez du instituzioetan boz handirik. Agian, erantzun handiena krisiak probokatu-rik etorriko da: langileriak daraman errekonbertsioaren kontrako borroka».

«Europar, funtsean eta politikoki, ez da alde handirik egon demokrata-kristauek eta sozialistek egin dutenaren artean»

Hemengo egoera

82.ko irailean Belgikako Giza Eskubideen aldeko Elkartearen enkar-guz, talde belgiar batek Euskal Herrira etorri eta hemengo egoera aztertu

zuen. Partidu politikoekin hitz egin ondoren, konstituzioa arakatu eta hurrengo konklusioak atera zituen: funtsean legedia positiboa da, partiduak, sindikatuak eta autonomia aipaturik bait daude, baina beste puntu batzu

extrainoak dira. 8. artikuluan Ejerzitoaren funtzioa konstituzioa bera defendatzea dela deklaritzen da.

55. artikulua dio beste hainbat artikulua lege organikoaren bidez suspendi daitekeela, gobernuak beharrezko ikusiz gero, dio.

Baina belgiarrak gehien ikaratu zituena da Espainian epaikari arruntak eta bereziak daudela (lehen TOP, gaur Audiencia Nacional). Europa osoan ez dagoen fenomeno.

«Euskal Herriari dagokionez, beste herri batzuei buruz esaten dena aipa daiteke hemen. Borroka nazionalista egon den herrietan, terrorismoa itzaltzea oso enpresa latza izan da, borrokarako ohitura sustraiturik egon bait da, mende mende ezagutu delako borrokari.

Baina ez da posible terrorismo-nazionalismo binomioa derrigor lotzea, tradizio nazionalista handiko nazioetan (Belgikan balonak eta flamenkoak) terrorismoaren fenomeno eman ez delako.

Euskal Herrian oso egoera larria dakusat, hemengo partiduak ez dutelako elkar-lana egiten, aldendurik daude; eta batez ere, Madrilan ez dagoelako gauzak aldatzeko borondate politikorik. Bakearen Aldeko elkarteak sortzen dituzte, baina gero antiterrorista legea eta ZEN plana burutu. Aldatzeko asmorik ez dago».

«Partiduak eta ideologiak asimilatzea lortu izan ez dutenean, kriminalizatu egin dituzte»

ESPAINIAN DAUDEN LEGE BEREZIAK

— 78an lehen lege antiterrorista ateratzen dute (arrestoa 72 ordutatik 10 egunetara; etxebizitzak arakatu eta presoak aisla daitezke).

— 79an «Ley de Seguridad Ciudadana»k giza eskubide batzu nabariro bortxatzen ditu, eta lehenengoz kolaborazio delitoei agertzen da.

— 80an eritzizko delitoei eta kolaboraziokoak antiterroristaren barruan sartzen dira.

— 81an «estado de excepción» delakoa kontenplatu da eta konstituzioaren hainbat artikulua,

zerrenda luzeegia, suspensioan laga daitezke.

— Orain atera nahi den legedi berrian «arrepentido»en (art. 164) figura agertzen da. Parlamentu alemanak ez zuen onartu, baina Italiak azken puntutaraino eraman du. «Arrepentido» hauetariko batzu estatuko funtzionariak dira, gobernuak sartuak, eta gero lege honen bidez gutxiago edo bat ere zigortuak.

Honen aurreproiektua 83.ko abenduan aurkeztu zen.

Orduaren rekorda gainditu dute

MOSERREN ALA ZIENTZIAREN GARAIPENA?

Joseba LEZETA

Urtarrilaren 19an Moser txirrindulari italiarrak orain arte ziklismoan egon den langarik handienetakoa gainditzen zuen, Eddy Merckxen orduaren rekorda. Inor gutxik espero zuen Moserrek horrenbeste lortzea eta oraino gutxiago marka 50 kilometrotatik gora jartzea. Baina ez, ez da izan hau dena, 4 egun geroago 51 kilometro eta 151 metro egin zituen denak harrিতa utzirik.

Hau egiteko Moserrek zientziaren laguntza handia eduki du. Eta hori dela eta ez dela zurrumurruak sortu dira. Ziklismoan zientzia maila horretara igotzea zilegi ez dela, bai dela, Merckxen deklarazioak etab... Ia hau pixkat aztertzen dugun.

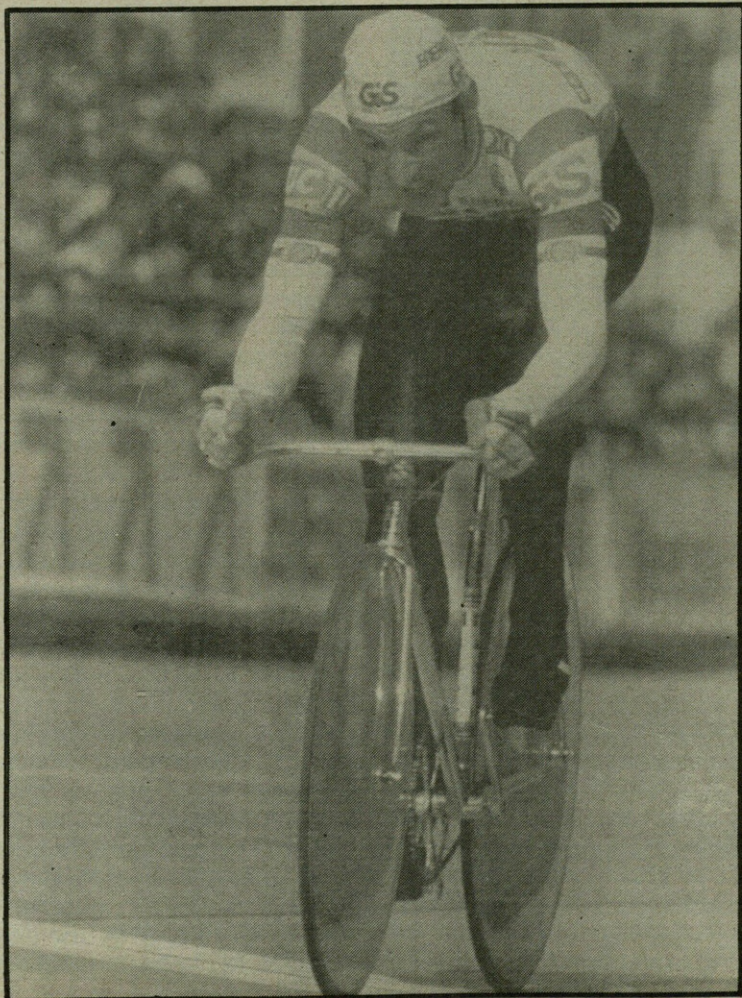
Orduaren rekordaren istorioa

Henri Desgrangesek 1893an Parisen 35.325 kilometro egin zituenetik 1.984an Moser italiarrak Mexikoko belodromoan 51,151 korritu dituen arte makina bat gorabehera izan dira ziklismoaren munduan baina bere funtsean berdina izaten segitzen du. Istorioa ez da neurri eta marketara mugatzen baina hauek ere adierazgarriak izaten dira, batez ere rekord arazo hauetan.

Halere, aztertu dezakegun puntua rekordak non egin diren izan daiteke. Hasieran rekord guztiak, Hamiltonen salbuespena kenduta, Parisen lortu ziren. Gero, 1933.ean Richardek St. Tronen 44.777 kilometro egiten ditu. Ondoren 1935etik 1958ra Milanen egiten dira. Hor dator Ferdinand Bracke 1967an rekorda Roman eginenez. Eta azkenik, Mexiko. Mexikok rekordak gainditzeko kondizio bereziak ditu 2.000 metroko altueratik gora dagoelako. Honela lurrak eragiten duen erakertasuna edo grabitate txikiagoa da, abiadurari mesede eginez. Gaur egun rekordak gaineztatzeke baldintza mesedegarrienak aurkezen dituen Mexiko da, eta ez bakarrik ziklismoan; atletismoan ere, adibidez, berdin gertatzen da.

1967an Anquetilek rekord berria ezarri zuen baina ez zitzaion onartu antidoping kontrolera ez baitzen joan. Ikus dezakegunez, rekord honen istorioak doping arazo honetatik ez du ihes egiten. Egia esan, dopinga ziklismoarekin bat doan elementua dugu. Penagarria baina egia.

Azkenik, rekord guztietatik bi nabarmenduerazi daitezke, Fausto Cop-pirena eta Eddy Merckxena. Bi rekord hauek mitiko bezala kontsideratu dira. Fausto Coppik 45,848 kilometro-

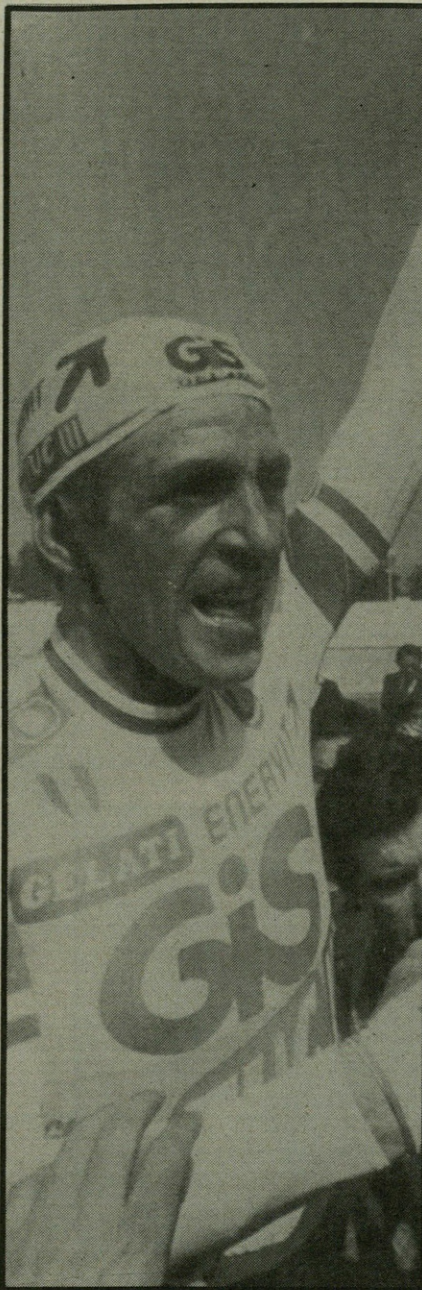
tako distantzia lortu zuenean hura inork ez zuela gaindituko zioten orduko jakintsuek. Eta denbora anitz iraun zuen. 14 urte, baina Anquetilek behera botatzen du, rekord guztiekin gertatzen ohi denez. Eta Merckxena berdin. Honelakorik gizonak ezin, deza-keela berriz egin etabar. Honela rekord honi eraso egiteko beldur harri-garria sortu zen. Merckxen kalitateak eta distantziak gauza handia suposatzen baitzuen; eta 12 urtetan oso gutxi izan dira orduaren rekordari eraso egin diotenak. Baina, noski, ziklist-moak aurrera jarraitu du, teknikan, medikuntzan, prestakuntzan eta sail guztietan, eta geroz eta bizkorrago ibiltzen dira txirrindulariak. Hor dator Moser mitoa puskatzera eta gainera bi aldiz.

Frantxesko Moserren prestakuntza

Moserrek azken egun hauetan egin duena lortzeko fin eta zintzo lan egin behar izan du azkenengo hiru hilabete-tan. Ez da izan txantxetako presta-kuntza. Guztiak 100 milioitako presu-postua zeukan, eta ez dira bat edo ba-karrik bere ondoan ibili direnak. Eki-po oso baten lana da, medikuak, pres-tatzaileak, zientzizigonak, laguntzai-leak eta denak jarri dute zerbait Mo-serrek marka hau lor zezan.

Moserrengan eragin handia izan duen elementua zibernetika dugu. Moserrek, bere prestakuntzan, zient-ziaren alde gogor jokatzeari erabaki zuen eta ongi atera zaio benetan. Or-denadoreak eta honelako tresnek Mo-serren hiru azken hilabete hauetan paper garrantzitsua jokatu dute. Eta ez da Moser bakarrik zibernetikaren alde jokatzeko ari dena, Hinault berak ere datorren denboraldi honetan erabili-ko duela adierazi baitu. Eta hau ez da droletakoa, ekialdeko kirola zientzia-rekin bat eginda doa azken urte haue-tan eta ba dirudi mendealdean ere ikasten goazela. Zibernetikak erabile-ra asko dauzka eta kiroletakoa ona da, oso ona. Askoz txarragoa litzateke pertsonak hiltzeko eta horrelakotan erabiltzea. Eta kirolean baino gehiago erabiliko dituzte honelakotan.

Medikuntzaren papera ere oso ga-rantzizko bezala koka daiteke. Medi-kuak italiarraren gainean egon dira, ardura handiz eta dena azkenengo punturarte zaindiz. Elikadura ere he-men sar dezakegu. Puntu hau oina-rrizkoa da ziklismoan eta ezin da ho-nen aurrean brometan ibili. Adibide bezala hona hemen lehenengo rekor-

da egin aurretik zer gosaldutik: bi-tamina poltsatxoak, zereale osoak (3 goilarakada), eztizko pastelxoak, es-ne hautsa, fruita ura (2 baso) eta arroz irakina eztiarekin. Ez da ez gosari arrunta, ezta gutxiagorik ere. Eta hau agerbide bat besterik ez dugu. Eta txi-rrindua nolako zen? Ba, jakiteko ar-gazkiak ikusi behar dira, bestela ez da posible. Bizikleta honen aitzindariak bizikleta aleman eta errusiarrak ditu-

gu. Hango pistard-ek azkenengo ur-teetan erabili dituztenak Moserren txirrinduaren ezaugarri batzu dituzte, baina ez denak. Hona hemen bizikleta famatuaren ezaugarriak: koadroa jaitsieran eta bere atzekaldeko pieza, aulkitxotik pedaliererakoa, kurboa, eskulekua idi-adar erakoa, 100 gra-moko tubularrak eta txirringak erra-dioak eraman beharrean karbono zuntzeko xafra zeramaten. Eta orain-dik ere gauza arraroagoak asmatuko dituzte, egon lasai. Iraultzailea, hone-tan iraultzarik badago behintzat, bi-zikleta hau.

Baina, txirrindua dela, zientzia dela edo zerbait gehiago dela, ezin da Mo-sertaz ahaztu. Azkenean tresna denen gainetik kirolaria dago, eta kasu ho-netan Moser. Beste elementu guzti hauek laguntzen dute, hor ez dut uste inork zalantzarik edukiko duenik, baina benetako ziklista ez bada la-guntza guztia pikutara joaten da. Eta arazoak sortu dira: arauzkoa ez dela, zientzia ezin dela puntu horretara iritsi eta honelakoak. Honetaz hitzegin au-rretik pausu edo elementu hauek era-kutsi izan nahi ditut.

Gizona ala zientzia

Moserri egin zaion kritika hau da: bizikletaren sofistakazioa arauzkoa ez dela. Egia esan, orain arteko arau guz-tiak apurtu ditu Moserrek txirrindu honekin baina... beharbada mentali-tate hau ireki behar litzateke zeren eta mundu guztiak eboluzioa jarraitzen baitu, eta kirolak oraindik gehiago, ziklismoa hortik kanpo gelditu ezin delarik, Merckxek erabili zuen bizik-leta bera ere iraultzailea zela Desgrangesenarekin konparatuz eza-gutu behar da, eta 2000. urtean erabi-liko dutena gaurkoaren aldean berdin izanena da.

Moserrek egin zuela indarra bizik-leta ibil zedin ezin dugu ahaztu. Kot-xea, adibidez, motorraren indarrez ibiltzen da baina bizikleta ez. Ordua-ren rekorda gainditu duena Moser izan da, bizikletak eta zientziak asko lagunduz baina bere indarrean oina-rrituta.

Ea nor ausartzen den orain rekord hau apurtzen. Nire ustez Merckxenak baino gutxiago irauango du, mitikoa ez baita. Nire eritzia, behintzat, hau da. Rekord hau gainditzeko ziklista baldintzadunak ba daude: Hinault, Oos-terbosch eta Gisiger, adibidez. Baina hori egiteko Moserrek egin duen ger-takuntza edo hobeia bete beharko du-te.

Joxemari Iturrালের lehen ipui liburua

«Dudular», hegoaldearen distira iluna

Garai hartako «POTT» bandako partaideetarikoa dugu Joxemari Iturralde, Jimu izengoitiz ezagunagoa. Esan daiteke orain hasia dela Bilbo aldeko talde literario hori bere emaitzak eskeintzen, Sarrionandiaren ipui liburua, Atxagaren berargitalpena eta Jimuren ipui liburu hau lekuko. «Pott»ekoen talde ezaugarrien azterketa batek datu interesgarriak emango balaude ere, Jimuren ipui liburuari lotuko gataizkio.

Ipui-bilduma

«Dudular» izenburupean bildu ditu Jimuk bere 18 ipuiak, Yugoslabiako sefardien kanta zahar batetik ateratako hitza dugu hau, liburuaren lehen atalean agertzen denez: «S, ensaño el patrón del mundo/ nos mandó a Dudalar». Lurralde horri egindako erreferentziaz gandi, lurralde horretara beharturik joatearen datua dago. Eta, eraberean bidaiei egiten zaien lehen erreferentzia.

Bigarren atalean, Hemingwayren zitaz, bidaiatzeari egiten zaio kasu; baina mugitu gabe bidaiatzeari, oroimenaren bidezko bidaiari.

Ipui liburu honen hirugarren eta azken atalari Audeen poema batekin ematen zaio hasera, maitasuna aipatzen da, baina maitasun makurra, tristuraren medioz sortutakoa.

Hiru atal horietan bildu ditu Jimuk bere ipuiak eta badute guztiek xarme ilun eta pesimista bat, bidaiatzeari, joan etorriei, lurralde beroei egiten zaizkien erreferentzi guztiek gandu ilun batean murgildurik zerbitzatu dizkigu egileak. Egunerokotasuneko ipuiek, maitasuna agertzen dutenak, galtzailearen zigilua daramate, edo galtzailearena izatera iritsi gabe, irakurtzerakoan desesperantza itsasten duen lainoa.

Bestalde, euskalduntasunaren ikuspegitik idatziak daude asko, euskaldun bat da bidaiatzen dena, tipo batek euskaltzetasunaren prozesua kontatzen digu... Ironiak ere leku handia du ipuietan, ironia mingotsa delarik ere.

Narrazioaren gustoa

Baina ez azkenaldian argitaratutako ipuinetan agertzen den borobiltasuna. Jimuren narrazioek badute haserako planteiamendu bat gerora nolabait aidean geratzen dena. Hasera batean kasualitatezkoa izan daitekeela dirudi, baino narrazio askotan ematen den kasua denez, beste zerbait ezkututzen du horrek. Eta, agian, bizitza planteiamendu bat da narrazio guzti horiek sortzen dutena. Oroitzaren munduarekin zerikusi haundia duena.

Narrazioaren gusto horren atzetik estilo baten bi-

laketa dago, Jimuren ipuiak garai askotakoak direla ziur bait gaude, eta hiztegi hautaketa zorrotz bat egin du idazleak.

Guztiorrek sortzen du beste inpresio bat ere, batik bat narrazioen artean loturak nabari direlako, nobela baten erdibidean dagoela «DUDALAR», hau da, zenbait ipuinetan ematen diren klabeak, pertsonaien pentsamoldeak, hizkerak, gauza osotuago baten flashak direla, izpiritu berdinez bustiak daudelako. Adibide gisa «Noa-noa», «Erromesaren aztarna galdua» eta «Huts» lot daitezke.

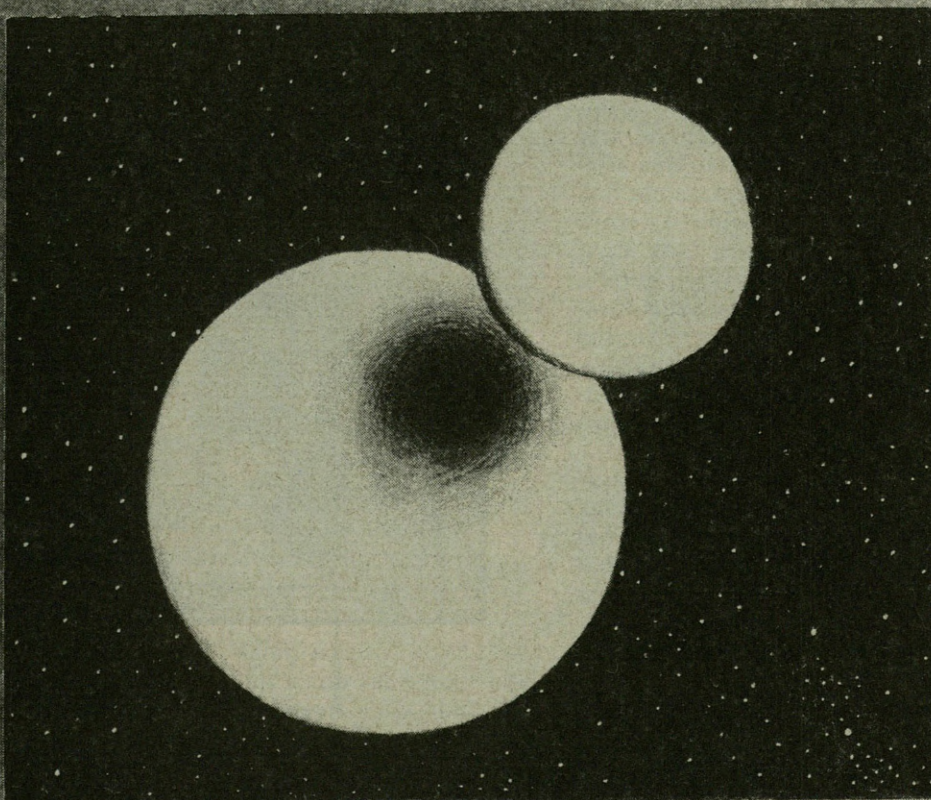
Idaztea beharrezko da, bidaiatzea ez

Programa moduan idat-

zia dagoen «Ez dut oroitz gehiago bizi nahi» ipuiean esaten da «Bizitzea ez da beharrezkoa, bidaiatzea bai» esaldi artxiezagunegia. Eta, azken finean, Iturrালের narrazioek izan dezaketek euztura inperfektotasun horretatik ondoriotzen da idazketaren beharrezkotasuna, paradoja gisa, ia ipui guztien atzean dagoen bidaiariak idazten bukatzen bait du, idatziz bidaiatzen. Zerorantz doan bidaiari, oroimen eta konszientzia handiegi baten hausketarantz, olbitorantz. Eta, hor, hegoaldeko lurralde distiratsuek iluntasun berezi bat hartzen dute. Iturrালের prosari darion pesimismoaren zama.

MAK.

ELHUYAR

ZIENTZI TEKNIKETAKO ALDIZKARIA

HIRUHILABETEROKOA

Urbietan, 7-3^a Esk.
Posta Kutxa 361

DONOSTIA-4
Tel.: 42 99 45

Imanol Murua jaunaren ihardespena

Zuzendari Jauna:

Zure ardurapean kaleratzen den ARGIA astekari horrek, bere 1.002. zenbakiko 35. orrialdean Gipuzkoako Foru Diputazioari buruzko zenbait esaldi oker eta desbideratu argotara eman zuenez, ihardespen honi ere hurrengo zenbakian leku egiteko eskatzera natorkizu.

Lehenik, Diputazio honek ez dio inori inkestarik egiteko eskatu. SIADECORI iaz enkargatutako lan soziolinguistikoak bi zati bete ditu oraingoz: bata, 1981eko zentsoaren azterketa, euskararen ezagupenari buruzkoa; bestea, euskararen erabilerrari buruzkoa leku publikoetan. Udal-erakundeetan eta gizarte-zerbitzuetan. Bigarren zati hau oraindik publikoan aditzera eman ez dela-ta, giltzapean izkutatze asmo sekretua sumatu du astekari horrek. Ez dabil oso mutil azkarra horrenbeste dakien kazetaria.

«Gipuzkoako Lurraldean euskararen normalizaziorako plangintzaren lehen urratsak» izeneko lanaren 2. fasea, egia esan, bukatutik dago duela hilabete. Eta komunikabideetara aurkezteko pronto gainera. Orain arte egin ez bada, beste eginkizun larri eta premia-azkoagoak bete beharrik aginduta izan da (Diputazioaren aurrekontuen eztabaida Batzarre Nagusietan, Transferentzi-Batzordearen lehen bilerak, etab.). Gure lan honen 2. zatiak, jakina da dagoeneko, ez du lau orrialde, eta neronek ez dut lot-sarik aski guztiz ezagutzen ez dudana jendaurrea plazaratzeko.

Diputazioak lan horretan ageri diren datuak gorde nahi balitu, oso erreza zuen: ez inori enkargatu, argitaratu eta publikoratu egingo du aurki Diputazioko Kultura Departamentuak bere azterketa osoa, baikortasun faltsurik gabe euskarari buruzko diskurtso katastrofistak ere gustokoak ez bait ditugu.

Hurrengoan beharbada astekari horretako kazetari bizkorrek hobeto hautatuko dituzte beren informazio-iturriak.

Imanol MURUA

euskal kulturaz

Sabin

TXU
TXU
MU
TXU
KA

ARGIaren oharra

Imanol Murua Diputatu Foral jaunak idatzitako gutunak argibiderik emateaz gain, zehaztasun bat egin beharrean jarri gaitu. Prentsan ohizkoa den bezala, sinaturik doazen artikuluetan esaten diren gauzak ez dira aldizkariak edota erre-daktore guztiek asumitutakoak. Beraz, Muruak aipatzen duen gai horretaz Sabinekin zioena berak bakarrik esan zuen, eta ez da egia beraz «astekari honek asmo sekreturik sumatu zuenik», eta neurri berean ez zaigu zilegi iruditzen pertsona bakar baten idazkiagatik gainerako kazetari guztien informazio-iturriak kolokan jartzea edota desakreditatu nahi izate.

Imanol Muruak ongi aski badaki Sabini orrialde bat osatzeari ongi erizten badiogu, berdin eritziko geniokeela berak edo beste edonork osatuko balute. Orrialde hauek aspalditik egon ohi-dira zabalik eus-kaltzale guztientzat.

ARGIA

Sabinen aklarazioa

Ez dakit Imanol Muruari bere subordinatuek ongi informatu zioten (agian bere informazio-iturriak dira oker daudenak) baina SIADECOK egindako lan soziolinguistiko horren bigarren partearen laburpen bat iazko abuzturako entregatu zen Diputazioan. Laburpen horrezaz gain, lan osoa azaro bukaerarako ere hantxe zenuten, zein leihatilatan edota zein idazkariri entregatu zitzaion ez badakit ere. Hori hala da. Duela hilabete bat daukazuela, beraz, ez da oso baieztapen zuzena. Garbi dago ere historia horren inguruan interpretazio moroda egin daitezkeela eta era berean mila arrazoi jarri orain arte zergatik transzenditu ez duten datuok. Baina entregako bi datu horiei dago-kienez, zin egiten dut oso iturri gertuak eta fidagarriak direla (eta alde batetik baino gehiagotik jasota-koak).

«Izkutatze asmo sekretua», bestalde, niretzat ebidentea da, hasteko abuztuan bertan laburpena publikoa egin ez zelako. Zergatik ez zen publiko egin beste kasutan prentsaurreko bat egiteko laburpe-na eta gutxiago ere nahikoa de-nean? Areago, hemendik aste bat-zutara lan osoaren presentazioa egingo zaigu. Nola? Zeintzu izango dira txostenaren konklusioez gain Diputazioekoen emango dioten en-fokea? Orain arte Diputazio horre-tatik euskara kontutan aurrera gin-doazela esan bazaigu, zer esango dute prentsaurreko horretan erre-sultatu horiek eskuarteaz dauka-tela?

Erantzun gisako gutun batetan «enkargatu» eta «eskatu» hitzen arteko ñabardurak zehazten hasi be-harra dagoenean, seinale txarra izan daiteke. Edo ez al da kasuali-dadea hainbeste atzeratutako in-kesta bakarria pesimismorako arra-zoiak ematen dituen lehena izatea?

SABIN

Juan Jose IRIBAR

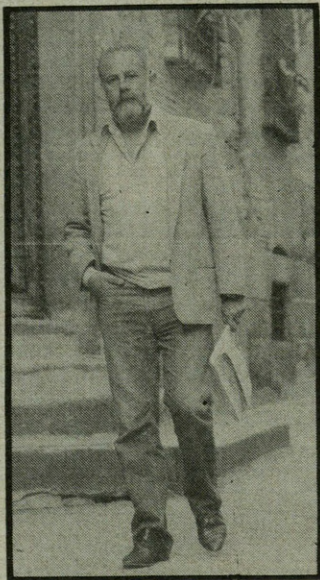
Ipuinak kontatzen

«Epílogo»

Zuzendaria eta gidoia: Gonzalo Suarez. **Argazkia:** Carlos Suarez. **Musika:** Juan Jose Garcia Caffi. **Produkzioa:** Jose Jacoste / Ditirambo. Films. **Urtea:** 1983. **Antzezleriak:** Francisco Rabal, Jose Sacristan, Charo López, Sandra Toral, Manuel Zarzo, David Velez, Chus Lampreave, Martin Adjemian.

Gonzalo Suarezzi inork ukatu ezin diona zintzotasuna da. Urte askotako burruken ausnarketa egiten saiatu ondoren lortu bait du. Bainan bere ausnarketa ez da filmeak egiteko aurkitzen diran oztopoei buruz izan baizik eta sortzaileari dagozkion beldur eta nahiei buruz ere. Ondorioa Rabal, Sacristan eta Charo Lopez bide direlarik oso aipagarria da, hirukote horrek antzeztan dituen pertsonaiek istorioa era berri batez (dena kontatua bait dago, irakurleari sentipena eta ez ekintzak bakarrik adierazteko) beren bizitza mugetaraino eramaten dute. Azken finean bai sortzea eta bai bizitza txanpon berdinarekin bi aldeak direlarik eta kreazioa errealtatearen irudi aldatua izan ez dadin pertsonaiek irtenbiderik gabeko burruka batean agortzen dituzte bere indarrak, boxeolaria bere itzalarekin aritzen denean bezala. Gonzalo Suarez orain dela hamalau urte zinean sartu zenean gogo haundiekin hasi zen. Denborak eta zine industriak bere filmeetan

marka gogorra utzi dute eta «Aoom» filmeak ikusleen aurrean aurkezteko aukerarik ez zuen izan. Bainan orain dela gutxi telebistan «Parranda» ikusteko aukera izan zutenek, inongo asmorik gabeko istorio arraroa kontatzerakoan, bere trebetasuna eta ausardia nabaritutako zituzten. Azken lan honetan eta izenburuak adierazten duen bezala egileak aurreko lanetan jasotako gaitasuna erakutsi du, gaur egungo espainiar zinemaren eztandaren oso gainetik jarriaz.

Mendebalarekiko lilura

«Feliz Navidad, Mr. Lawrence»

«Merry Christmas Mr. Lawrence». **Zuzendaria:** Nagisa Oshima. **Gidoia:** N. Oshima eta Paul Mayesberry, Sir Laurens Van Der Posten nobelan ahinarrিতua. **Musika:** Ryuchi Sakamoto. **Produkzioa:** Jeremy Thomas. **Antzezleriak:** David Bowie, Ryuchi Sakamoto, Takeshi, Tom Conti, Jack Thompson.

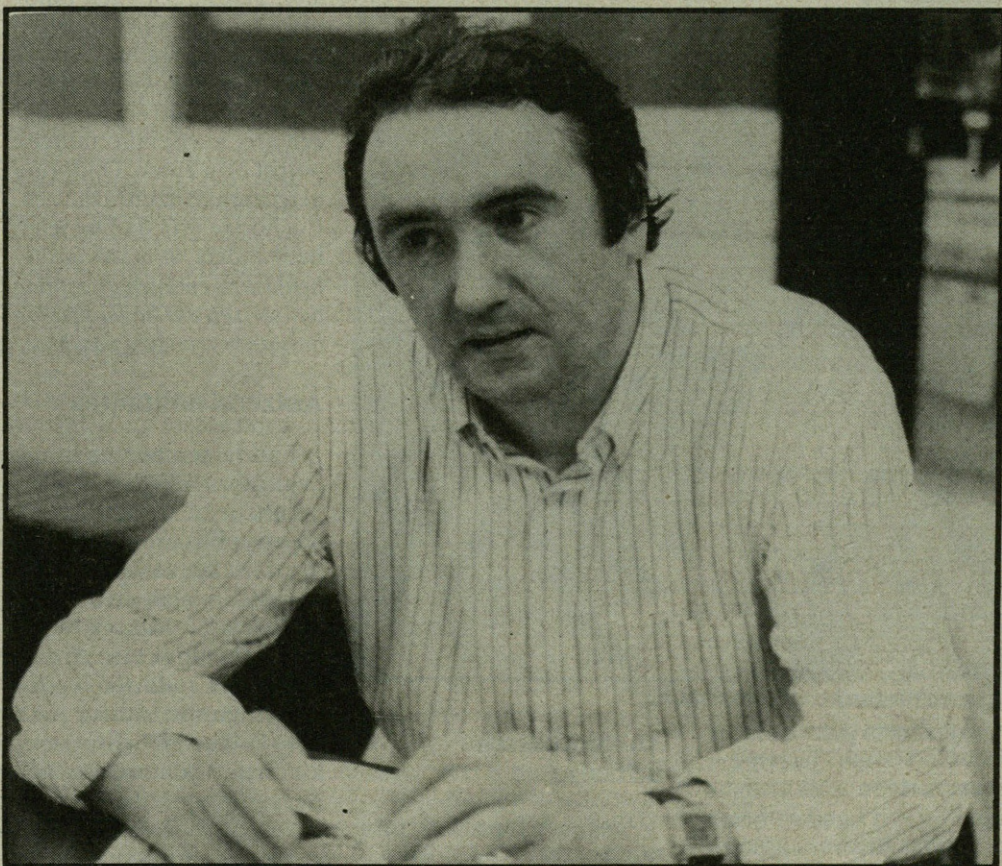

Herrialde bateko zinegileak ekialde eta mendebaleko desberdintasunak agertzeko gai izan baldin badira horiek Japoniarrak izan dira. «El imperio de los sentidos» eta «El imperio de la pasión» filmeen egileak hain desberdin diren kultura horien burruka hartu du istorioa eratzeke. Aurkako izaeren ordezkari bezala Bowiek eta Sakamotok elkar burrukatu eta hunkitzen dute. Bata mendebaleko kultur askatu arrazionalaren semea, bestea ohitura zahar eta

moralitate indartsuarena. Borroka hau, japoniar herriak mendebaleko kulturarekiko duen erakarpenaren ispilu, lehen aipatutako bi antzezleriaren lan ederrean moldatzen da. Filmeak narrazioa irudietan ohinarritzen du. Irudi geldiekin egina, erritmoa lasai doa, Sakamotoen musika patxara horren lagungarri dela. Pertsonaien keinuak eta ez beren hitzak dira istorioaren adierazgarriak filmea ikuskizun liluragarria bihurtuz.

Kulturaren militante, irriaren sorterazle

Daniel Landartekin antzerkia zainetan

Landartek lehen artikulua frantzesez idatzi zuen, geroztik euskaraz beti.

Mikel ANTZA
Eneko OLASAGASTI

Bageneraman denbora bat bera elkarrizketatzeko asmoz, eta «*neure sakelâ zokoa bezain ongi ezagutzen dudan alderdi zaharrean*» egin genuen zita.

Neguko hotzak direla eta jaka gainean gabardina, lepo luzedun nikia, azpian, hiru liburu, dozena bat antzerki lan eta beste zehaztu ezinezko ekintza egindako gizon honek hizkera urduria dauka, elkarrizketan zehar izerdiak kopeta perlatzen zion eta berak painelu batez xukatzen zuen, esandakoak argitzen ziharduelarik. Pertsona bizia eta nekagaitza da Daniel Landart, eta bizitza horren haseratik hasi ginen, antzerkiaren aztarnen bila...

Antzerkigintza eta apaizgintzaren tartean

«*Tiipi-ttipitik ukan diat antzerkirako tirria edo nahikaria, etxekoek nahi ziaten apaiz bilaka nendin, ez dakit horregatik izango zen baina zazpi bat urtekin etxeko sapaian gordetzen nituan eta han kapa haundi batzukin publikorik gabe mezak egiten nituen. Eta uste dut orainarte erreusitu izan den antzerkirik zoragarriena meza izan dela, hogei mende iraun bait du, eta Euskal Herriko teatrolari hoberenak apaizak izan direla, eta direla zenbait*

Euskal antzerkigintzaren mundu desorekatu eta txiroan, Daniel Landart dugu pertsona konstante eta aberats bat. Ia hogei urte daramatza antzerkigintzan, euskalgintzan, idazle, eragile, zuzendari eta antzezle gisa ere. Militante bat dugu, eta antzerki militante baten egile dugu. Bere betiko ametsa, «fantasma» berak dioen legez, Baionan antzerki talde finko baten sortzea izan da, eta oraindik ere horretan dihardu, agian bizirik ikusiko ez duela aitortzen duelarik ere. Une hauetan bi antzeztaldetan dabil zuzendaritza lanetan; bata Baionako «Xirristi-Mirristi» talde gaztea dugu, bere apostu berria, bestea Iturri taldea.

bederen», dio ironia izpi batekin Danielek, haurtzaroko garai horietan murgiltzen delarik, bere antzerki zale-tasunaren oinarriak ezarritz. «Aitatxi zirtolaria nian, maita zian beti gauza finak erraitea, erran zaharrak; eta amatxi berriz, beti dotrina irakurtzen ari zuan».

Euskara aldetik suerte bat aipatzen du Danielek izan duela, eta hori haurtzaroko gaixotasuna zela medio gertatu zitzaion, «oso gutxi ibili nak frantzes eskolan, eta inguru guztia euskalduna nian, amatxi kulturduna zen eta irakurtzen zuena bere arabera esplikatzen zuen. Beraz txikitandik gutizia bat ukan diat istorio kontatzeko». Hamalau urte arte herriko eskolan ibili zen eta orduan eskola teknikoan sartu zen. Han ere gaizki, «Beraz sartu nauk inprenta batean apendiz bezala, hamalau urtetan hasi nauk lanean esku-langile gisa».

Landarten bizitzan apezzen munduak aparteko garrantzia izan du, «inprentan sartu banaiz izan duk apez bati esker, euskaraz idazten hasi banaiz izan duk apez bati esker eta gogoetak egiteko ere apezek formatu nitak, alde horretatik zor haundia diat». Dena dela, bere obretan apezak ez dira oso ongi libratuak ateratzen, «gero mementu batez ukan diat errektzione bat ikusi dudalako apaiz batzuk ez dutela ezer ulertu nahi eta Euskal Herriaren kontrako frantzes eleizaren funtzioner batzu zirela. Orain ez nezake era berrera idatz baina ez dut batere dolurik horiek salatzen eta erranik».

dazketa, Politika

Landarten bizitzaren lehen etapa osasun exkakak baldintzatua badago, argi

ikusten da bestalde familia-gandik jasotako eraginak euskararekiko erraztasun batera eraman zuela, horrela inprentako lanetan hastekoan kazetalariez inguratuturik egon zen; eta horrela eman zion hasera bere idazle arloari, baina... «frantzez idatzi nian lehen artikulua hamasei urtetan, ukan nuen alfabetizazio bakarra frantzesan izan bait zen. Orduan Triart Hurrutik esan zidan behar nuela euskaraz idazten hasi eta berarekin hasi nituan, geroztik ez diat euskaraz baizik idatzi».

Haserako apaiz izate ho-

Gune bortitz hau irriz goxatu nahi du.

rren zalantza gerora antzerkirantz erabaki bazen ere, idazte arloan artikulugintzan hasi zen Landart hemezazpi bat urtekin antzerki ttipi batzuk idazteari ekin zion arte, baina antzerkiarekin lehen kontaktoa antzeslari bezala izan zuen, «lehen antzerki pausuak hasi nituan antzeslari bezala hamasei urtetan Larzabalen antzerki bat ematen, berdenboran hasi nituan nihaur antzerki labur batzu idazten, zazpi bat nizekian inoiz emanak izan ez

«Teatro militantea egin dut»

direnak, eta hogeitabat urtekin «Bai ala Ez» idatzi nian asko emana izan zena».

Balizko nahaste guztiak aldentzearren mahaiean erakusten digu bere bizitza gidatu dituzten hiru arloen eskema, «oso garbia duk, antzerkiko nahikaria hori, gero idazten hasi nituan euskaraz, eta hemezazpi hemezortzi urterekin «Enbata» talde politikoan sartu nituan; hiru toki horietan egin diat nik lan, eta gero eta gehiago antzerkiari lotu natzaio».

egitea, hegoaldekoekin harremanak ukaitea eta laugarrenekorik artxiboak egitea». Ondorioak izan ziren, 68.ean Baionan Larzabalen «Matalaz» eman zuten, eta hurrengo bost urteetan bete zuten helburua, «nire ideia zen ezagutzen nituen antzerkilari onenekin talde bat muntatzea, baina nik ona den bati lan doblea galdatzen diot; pentsatzen nuen Baionako taldean parte hartuko zutela baina segituko zutela beraien herrietako taldetan». Baionakoa aurrera joan bazen ere, herrietako taldeek porrot egin zuten. Ondorioa herrietarako itzulia izan zen. Eta horixe izan da Danielen betiko ideia, «antzerkiari lehentasuna emanen dion talde bat sortzea eta hogeitaz urteren buruan horren bila nabil».

Antzerki militantea

Landarten antzez lanak begiratzuz badago guztietan nolabaiteko konpromezua, teatro politikoaren mugetan sar daitekeena; gaur egun hori aldatu egin du dudarik gabe, eta Landartek berak jasan du aldaketa. Argitu behar da Landarten teatrogintza guztiz loturik joan dela kaleko errealtatearekin, baina kontrarioaz, hau da, tauletan kalean ez zegoena emanez, «teatro militante bat egin diat, nihaur militantea kontsideratzen nauk, eta teatroaz baliatu nahi izan diat kontzientzia baten pasarazteko. Iruditzen zaitak orain beste pausu bat eman behar dudala ez leher egiteko, erran nahi bait da, behar dudala teatroaz baliatuz beste molde batera euskarara eta herria zerbitzatu. Egon nauk bost urtez kezkan, futsik idatzi gabe eta hemendik aurrera beste molde batera idatziko diat».

Kalean, baserrietan ikusten ez zen giro horrek bult-

Antzerkilarien Biltzarra

1967. urte inguruan eratu zen Antzerkilarien Biltzarrea Ifarraldean. Orduko giroa esplikatzerakoan Landartek «desastre izugarri» bezala kalifikatzen du, «antzerki taldeek antzerkia egiten zuten, baina ez zuten elkar ezagutzen, ez ziren beste antzerkien ikusten ibiltzen ere, orduan konturatu nintzen behar ginuela antzerkilariak bederen elkar ezagutu». Lau helbururekin sortu zen Biltzarre hori, «Lehenik Baionan urte guziz antzerki bat muntatzea, bigarrenik taldeen koordinaketa bat

«Ez dugu eman behar teatroan karrikan gertatzen dena»

zatu zuen Landart idatzi zuen teatro molde hori idaztera, «orain ikusten dut nire teatroak ez zirela teatroa, zirela mitin batzu; baina mitin batek, ontsa egina delarik, uste diat bere balioa baduela. Jendeak ez zian antzezmoduari begiratzen, hitzari zian begiratzen; eta hitzak ongi pasatzen baziren, jendea gustura ateratzen bazen niretzat izugarri inportantia zuan, iruditzen bait zitzaidan jendea beroturik eta borrokatzeko prest ateratzen zela teatro horietarik. Orain egoera arrunt aldatu duk, karrikan, herrian, denetan diagu borroka, eta beraz guk kontuz ibili behar diagu ez emateko teatroan karrikan gertatzen den gauza bera». Kaleko giroa, dudarik gabe, aldatu bada, aldatu ez dena euskal teatroaren egoera da, guztiz militantea izaten jarraitzen bait du.

Irriaz goxatu

Landarten orainarteko antzerkigintza molde horretakoa izan bada, interesgarria litzateke jakitea nondik nora joko duen aurrerantzean, «niretzat kezka haundi bat duk idazleek zer eskeini behar dioten herriari. Nik mezuzko teatroa idatzi dudalarik, beti irria sartu diat, jendea lasaitzeko; orain iruditzen zaitak gune bortitiz batean garela Ifarraldean eta beraz teatroan halako goxotasuna behar dugula lortu, eta hori irriaren medioz».

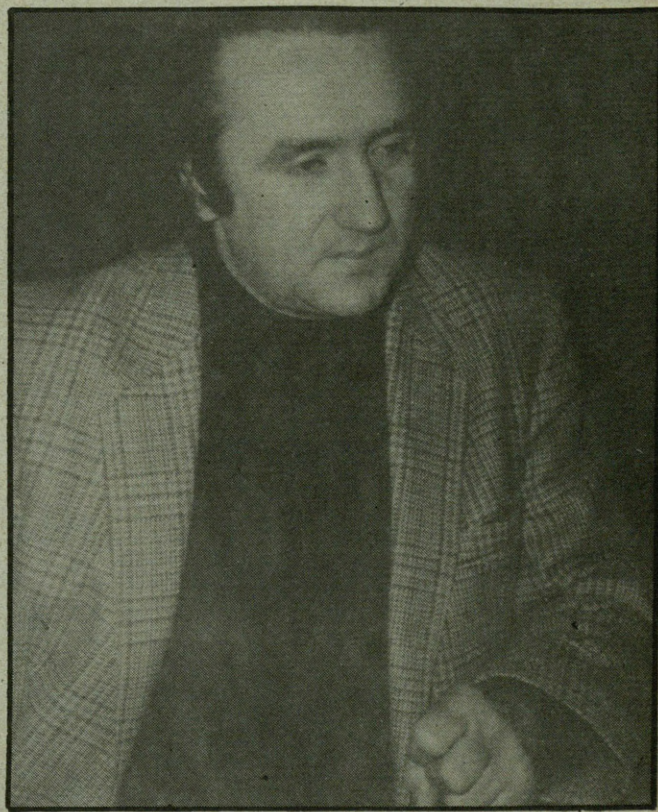
Hor kokatzen da Landartén azken saioa, «entseatu nahi nian urte guztian teatroari lehentasuna emanen zion talde bat muntatzea, gero jendearen erantzuna ikusirik aurrera egitea. Konturatzen nauk oraindik ez dugula lortu, eta ez dudala, beharbada, inoiz ikusiko hori, zeren euskal teatroaren egoera lotua bait dago Euskal Herriaren politika egoerari». Teatroari lehentasuna emateagatik ere antzerkilaria hain daude sartuta inguruko egoeran, ekintzaren

bat gertatzen denean norbait bertan sartuta dagoela. Eta horrela gertatu zaie «Xirristi—Mirristi» koei, orain taldeko bat ihes egin da dabil. Zalantza moduan planteiatu genion Danieli ez ote den teatroari lehentasuna ematerakoan beste errealtate hori ahanzteko arriskurik, «ez, nik behintzat ez».

Hegoaldekoen aitzindari

Hegoalde eta Ifarralde arteko ezberdintasunak beti libratu ohi dira Bidasoaz beherunzkoen alde; Landartek ere horrela esplikatu zigun, berak pentsatzen zuela Hegoaldean bazela indar gehiagorik baina finean, «Ifarraldean bezain pobre ziren». Eta, aitzitik, gaur egun euskal antzerkiak daukan erakundetze apurra Ifarraldekoiei esker dela argi dago, «harreman pertsonalak ukan nituen, baina ofizialki mugaz bi aldetakoak elkarte bat egin aitzin hamar urte pasa dira! Erran nahi baita, 67an sortu zen Baigorri Antzerkilarien Biltzarra eta 77an Urnietan Euskal Antzerki Taldeen Biltzarrea. Eta ez dut espanturik egin nahi, baina iruditzen zait ifarraldekoak ez balira izan, E.A.T.B. ez zela inoiz sortuko, edo bederen, sortuko zela baina ez zela bizirik egongo, zeren beti agertu gara hemengoan artean ziren eztabaiden goxotzaile».

«Teatroa hankamotz dabil» Danielen ustetan joan diren azken urteei begiratzean, «ez dut ikusi halako indar haundirik; taldeak desegin dira, batzuk sortu». Eta iristen gara gai konfliktibo izan zitekenera, baina Landartek diplomatikoki baztertzen du, «gehien ezagutu dudana Hego Euskal Herrian Eujenio Arozena izan da, beraz, lagunak gara, ez dakit xuxen zelán egiten den Antzertin, ni beha nago... Beraz, errespetuz, ez nuke hor gehiegi sartu nahi». Ai-

Landarten bizitza guztia teatroz zipriztindua dago, hori gabe ezin bizi.

«Teatrolari hoberenak apaizak izan dira»

patzekoa da Daniel Landart entzule gisa egoten dela bilera batzutan, eta horretara mugatzen direla harremanak. Beraz, argi dago, Euskal Antzerki Taldeen Biltzarreak eginkizun garrantzitsu bat joka dezakeela euskal antzerkiaren baitan, bera denez lurralde guztian hedadura izan dezakeen erakunde bat.

Antzerkiaren esker-ona

Desoreka nabarmena bait dago Biltzarrearen jarraipena eta euskal taldeek duten etenduren artean, euskal antzerkiaren historia hurbila pertsona batzuk osatzen bait dute eta ez taldeek edo obrek, «erru bat baldin bada, taldeen errua da, dinamika falta delako, eta Biltzarrea ezpaltiz han izan, eman dezagun teatroa apalago, txarrago, deuseztuago izango zela». Antzerki talde amateurren patxara ezinbestekoak eriarazten du Daniel

Landart ikusiz badela borrokan bizia ematen duenik; erruak, projektuak, oinarriak eta geroak; desgustu askoren gainetik Landartek dio «nik biziki maite diat festa, teatroak festa behar dik izan, Teatroa hartu beharko genikek bizi guztirako ardatz bezala. Antzerkiak baditik biziki eskualde onak, e? Eta ni antzerkirik gabe ez nauk bizitzen ahal kolera bulta batzutan denak utzi nahi baditut ere. Niretzat zoragarria duk ene bizitza antzerkia ezagutu dudalakotz, egiten dudan antzerkia zoragarria denik, hori beste gauza bat da...».

Hemen uzten dugu Daniel Landart, antzerkilaria dedikatutako gizon bat, antzerkizale bat. Kasetean gauza pilo bat gehiago, euskal antzerkiaren lehen urratsei buruz, euskaldunen antzerkirako joera bereziaz... Izango dugu beste paradarik.

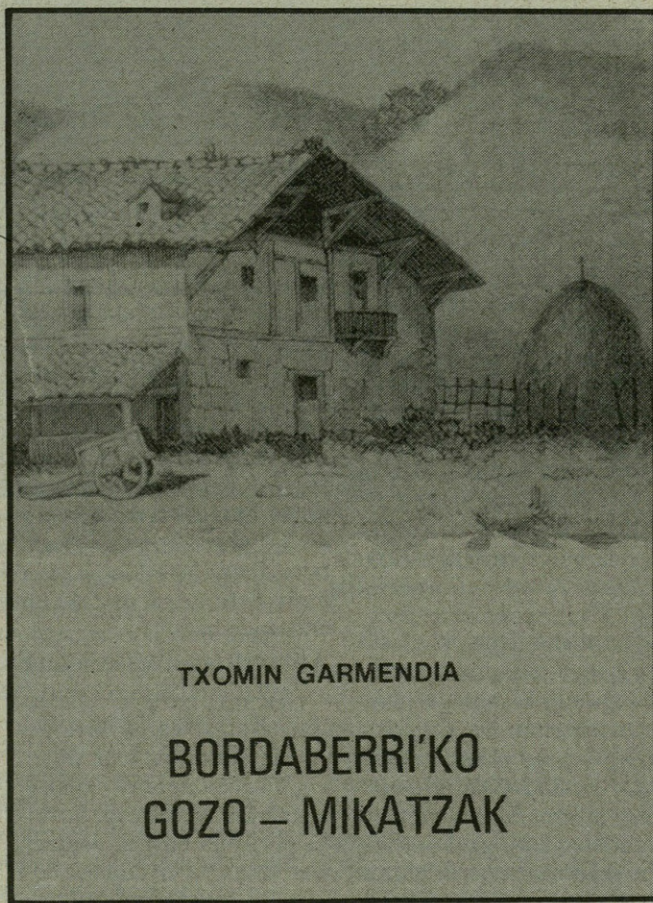
Txomin Garmendiak kaleratu berria

«Bordaberri'ko gozo-mikatzak», baserri-elaberria oraindik ere bizirik

Hiru aste dira Txomin Garmendia bertsolariari omenaldia egin zitzaionetik, eta hara, Txominek bere aurreneko elaberria kaleratu!

Izenburuan «baserri-elaberria» jarri dut euskal elaberrigintzak horrelako tradizio bat baduelakoan nagoelako. Izan ere elaberri hau lehen ere ateratako beste batzuri elkartzen zaie alde askotatik: hor ditugu «Uztaro» bat, «Larraundiko sendia» bat eta baita «Garroa» bat ere, edota Ameriketara alde egin beharra aditzera ematen diguten «Lardasketa», «Polli eta Pello», «Bizia garratza da» eta besteren bat.

Ardatza baserria da eta noski bertako bizilagunak: ama, aita, alaba bat eta anaia bi. Semealaba hauen ibilerek eta ibilera hauek gurasoengan sortutako aburuek zuzenduko dute elaberraren haria. Ohiturazko elaberria da, baserriko bizimodua e.a. kondatzen dizkiguna, baserriaren eragozpen latzak argi eta garbi uzten dituen eta honen aurrean gaur egungo gazte batzuk (elaberraren hari erreala 52.—53. urte inguruan mamitzen baita) zer irtenbide eta zein erantzun daukaten.

TXOMIN GARMENDIA
BORDABERRI'KO
GOZO — MIKATZAK

Mataza osatzeko hiru gaztez baliatzen da Garmendia bakoitzaren egitekoa oso garbi utziz: bata, anaia zaharrena, oinordekoa da noski, baina bere buruz baliatzeko oso ondo moldatzen ez dena (baserri-

ko lanetan bikain ibiltzen da baina), bere lana soldaduzka betetzea izango da elaberrian barna. Hurrena neska dugu: baserriko lan amai-gabeez neketurik kalera lanera jaisteko erabakia hartzen du eta kastillano batekin

ezkonduko da haseran gurasoak oso naigabetuz. Azkena anaia gaztea dugu. Honek bizkortasunez ez du faltarik eta ez du baserria gehiegi maite, eta Ameriketara alde egingen du lanera.

Soldaduzkak, kastillanoarekin ezkontzeak eta Ameriketara joateak gurasoen bihozmina ekarriko du eta elaberriak nahiko itxura pesimista hartuko du. Hauek genituzke elaberria osatzen duten alderik behinenak, baina beste zenbait baliakizun behar du Garmendiak bere lana itxuratu-ko badu: hor ditu tartekatutrik beste asko nonnahi: guzti hau gertatzen den bitartean etxekoek daramaten biziaren erakusketa, beren nondik norakoak gurasoei agertzeko semealabek bidaltzen dituzten eskutitzak (hiru semealaben kontuak ez dira hirurak batera gertatzen, beti dugu semealabaren bat etxean), ipuin zaharrak eta artazuriketetako kontuak, gabonen garrantzia, kristautasuna eta abertzaletasunaren pindarrak, afariak, bertsoak, Erniorako erromeriak...

Idazlearen lana oso garbi geratzen da: narrazioa da idazlearen bidea askotan, lehen aldiz eginga eta hiruga-

rrren pertsonan idatzia. Narrazio hau guztiz objetiboa, ez digu liburu guztian idazleak bere iritziaren pindarririk ere adierazten, oso era neutroan kondatzen da. Hala ere nagusia elkarriketa da, gurasoek beren artean edota semealabekin dauzkaten autu-mautuak. Narrazioaren denbora lineala da une guztietan, baserri-elaberrietan ohizkoa den legez bizitzaren hariari jarraitzen zaio kontatera.

Teknika falta nabaria Garmendiaren idazlanean, gerra aurreko edozein elaberri izan liteke hauxe lasai lasai, eta hainbeste urte iragan ondoren ezer gehiago ere espero zitekeen. Pertsonaiez dihardugula ere antzeko gauza: oso funtzio garbia dute denek eta ez da elaberri guztian aldatuko, ez dira bilakatzen. Dauzkaten kezka guztiak materialak dira: etxea berrituko ote, beribil ori jasoko, baserrirako emakumea bilatu beharra e.a. Ez ditugu, egia esan, pertsonaiak ezagutuko, barnetik nola diren ez dugu ikusiko. Zintzoak, elizkoiak eta langileak bai, baina ez dute ia ezberdintasunik. Oinordekoa eta anaia bizkorra ezberdinak badira, elaberriak nahi ta nahi ez hala eskatzen duelako, beste eran izan ezin zitekeelako.

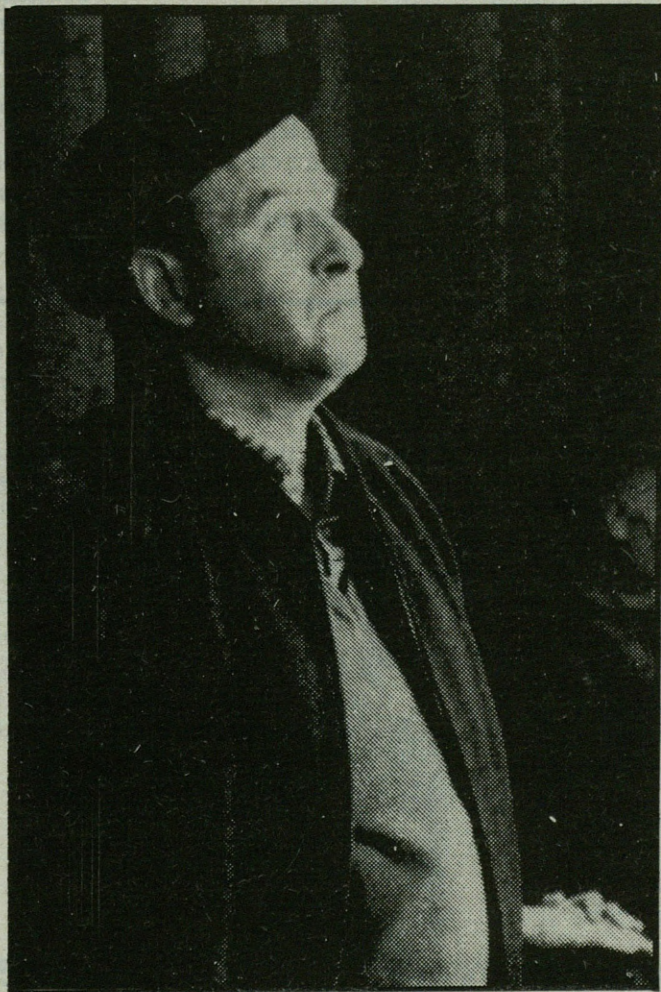
Oso garbi du idazleak elaberriak behar dituen gertaerak nagusi behar dutela, eta horregatik, 2. kapitulurako agertuko digu neskak Donostiara lanera joateko

duen irrika edota anaia gazteak baserri nekeza uzteko. Sobran dagoenik ere ez du maite (Ameriketara joateko itsasontziko pasadizurik ez digu ematen ezertarako, ez bait dira bere istoriorako pertinentek). Elaberriaren bukaera oso ohiturazkoa da, hirurak ezkontzen dira, hirurak dira oso zoriontsuak, baserriaren jabe egiten dira, ekonomia aldetik ere zoriak ez die atze egiten (lana gogotik eginen dute halabaina).

Giro honetako gaitzak ere azaltzen dira: mozkorrak, etxearen nagusiaren diruzalekeria, atsoen esamesak, baserriko etxeoandarearen lan egin beharra (aita ostatuan edo ferian delarik), oinordekotzak sortzen dituen kalteak...

23 kapitulutan burutzen du elaberria idazleak bakoitzari izen bana emanez.

Amaitzeko eta laburpen antzean bi gauzatxo: beti atsegin gertatzen den gaia, nahiko landu gabea gertatzen den teknika, eguneroko gauzek lotua, pertsonaia errazegi batzuren bidez tajutua eta garai batean oso garrantzizkoa zen baserri-elaberrigintza hobetuko ez duena. Oñizkoak diren gertaerak eta euskara ederrez idatzia, eta euskara ederrez aipatutakoan ez dut esateagatik esan nahi, estilo goxo eta herrikoiez egina eta zalantzarik gabe euskara aberatsez tajutua, aurreneko kapitulua irakurri besterik ez dago honetaz jabetzeko.

JO... ADARRA

Franco eta Carrero

Franco hil eta infernura heldu zenean han omen zeukan Carrero itxaroten. Ohizko agurak eta betiko galderak egin eta gero, eta behekoa ondo lotuta utzi zuela ikusiz esan omen zion:

— Franco Frantzisko, kosta zaik iristea, eh!

— Nola ez ba? Hi kotxez heldu hintzen eta.

Sineskaitza

Bi tipo kalean elkartzen dira eta bapatean esaten dio bata besteari:

— Ba al dakizu zer daukadan etxean?

— Ez, ez dakit.

— Pentsatu ere ez duzu egingo!

— Esan ba!

— Hitzegiten duen txakur bat.

— Eta zer esaten du?

— Aita! Ama!...

Besteak sinestu ez duenaren aurpegia jarriz:

— Hori ez da ezer! Nik etxean pote bat daukat eta + sardinak oliotan — jartzen du.

E.T. eta Euskal Herria

Bere planetan zegoela eta jada lurrean behin egona zelarik, E.T. Euskal Herria ezagutzeko gogoa jarri omen zitzaion.

— Aita! Nik Euskal Herrira joan nahi dut.

— Baina seme, han oso jende gaiztoa bizi duk, istilu asko dago eta gainera han dabil ETA.

— Aaaah! Nire andregai!

Psikologoa

Gure Pello, hainbeste lan eta burutik joaten hasia zaigu. Lehengo batean, bere burua piskat aztertu nahiz, psikologoarengana hurbildu zen.

— Aizu, andereño! Psikologoa hor al dago?

— Sikologoa! P ez da ahozkatzen!

— Ba esaiozu Ello hemen dagoela.

Itsasoa nonbait

Santa Agedan oso gustora ez eta handik ihes egitea erabaki zuten bi lagunek. Itsasoa asko maite eta etxe hura inguratzen duen ormaren atzekaldean itsasoa zegoela uste zuten.

Benitok Inaziori:

— Salta ezazu zuk Inazio.

— Ez, ez Benito, zuk lehenago.

Benitok saltatzen du eta esaten dio Inaziori

— Inazio! Eskubitarago salto egin ezazu, hemen hondoa ikuitzen da eta.

Zergatik gizona lehenik?

Erliziozko azterketa batetan, irakasleak neska bati galdetzen dio:

— Zergatik egin zuen Jainkoak lehenik gizona eta gero emakumea?

— Obra haundi guztietan lehenbizi «borradore» bat egin ohi delako.

Zuhurra

Zarauzko Aparra tabernan kontatzen zidaten ezagutu zutela emakume zuhur bat, behin komunera joan eta egitekoak egiten ari zela pezeta bat komun-zulora erori zitzaion. Emakumeak pezeta batengatik eskua zikintzeak ez zuela penarik merezi pentsatu zuen. Orduan, hamar duroko bat atera eta esan omen zuen:

— Berrogeitahamaika pezetagatik bai!.

GURUTZEGRAMA:

LUZETARA: 1.— Iloba. 2.— Aia. 3.— Zuria. 4.— A. Euritsu. I. 5.— Kartak. Krak. 6.— Errak. Lorra. 7.— Tiab. Lotuaz. 8.— Z. Zelatan. I. 9.— Aizun. 10.— Hoa. 11.— Noake.

GOITIK BEHERA: 1.— Aketz. 2.— Ari. 3.— Erraz. 4.— I. Zutabea. N. 5.— Laurak. Liho. 6.— Oirik. Lazoa. 7.— Bait. Lotuak. 8.— A. Askotan. E. 9.— Urrun. 10.— Ara. 11.— Ikazi.

ZENBAKI EROAK:

4		5		1	
4		2		7	
7		3		4	

GALDU-GORDEAN DATOZENAK

Rufino IRAOLA GARMENDIA

Bertsolari izatez
ez nintzen damutu,
aspaldiz egon arren
ixil eta mutu,
barrenean gordea
badut hainbat kontu
eta bihur daitezen
bertso edo kantu,
Argiaren basotik
berriz diot «kuku».

Argiaren argiak
gaitzala mantendu,
euskarak horko larre
goxotan jaten du,
pasatu arren hainbat
negu ta abendu,
oraindik indarrean
dela ematen du,
otso tzarrek bizirik
ez diote kendu.

Sarritan izan zara
nire oiartzuna,
zure bidez bada-ta
hamaika entzuna,
protesta gabe jaso
bertsorik antzuna,
berdin basamortuko
hotsaren zantzuna,
askatasuna zaintzen
baduzu zentzuna.

Baina azkenaldian
ez zinen ageri,
eta horrek kezka bat
sortzen zidan neri,
garbi aitortuko dut
aitortu baledi,
trantze txarrean zeunden:
ito ala segi,
poztu naiz, heldu zaizkit
kolpean ale bi.

Gero neroni ere
sarritan etsia,
azaldu nahi ezta
dakigun gutxia,
pentsatze bortitzetan
burua utzia,
baina bukatutzeaz
denez erauntsia,
ostadarrak ondotik
dakar eguzkia.

Artikulu ugari
genitzake ikus,
nire ustetan asko
burutuak tajuz,
baina aholkutxo bat
gauza bati buruz,
Argia gal ez dadin
idazleonez erruz,
plumerorik, arren, ez
geiegi erakus.

ERREALITATEARI BELDUR

Leo BASTIDA

Euskarari buruzko azken azterketek, azken datook, ez dutela baikortasunera bultzatzen dirudi.

Dato zehatzik ez dut aitatuko oraingo honetan. Batetik orain arte eman direnak oso eztabaidagarriak gertatu direlako eta bestetik datook eman beharko lituzketenak, izan badiutuztela dirudien arren, datu horiek jakinerazteko gogo haundirik agertu ez dutelako.

Hala ere azken urteotan erabili direnak baikorregiak izan direla susmoa zabaltzen ari da. Susmo honen ustean, azken urteotan egin diren ahaleginek ez dute atzerakada mugatzea besterik lortu. Euskaldunok euskaldun bizitzeko genituen aukerak —maila batean behintzat— gehiagotu baditugu ere, honek ez du Euskal Herriko gizartean espero zitekeen adinako eraginik sortu. Euskal Telebista, eta Euskadi Irratia sortzea; hezkuntza mailan, oraindik oso mugaturik bada ere, euskara sartzeari; erdal medioetan ere zertxobait aurreratu dela ikustea; frankismo garaia, edo lehenagokoak, ezagutu dituenari aurrerakada haundiak direla irudituko zaio. Hala ere, egiazko errealitatea setatsu mantentzen da, eta itxuren atzetik atzerakada mantsotu eraztea bakarrik lortzen da.

Egia da izan, gizarte mugimenduen inertziak oso astiro aldatzen direla. Eta euskararen berreskuratzeara ere ezin daitekeela beste era batera espero. Lauzpabost urte ez direla ezer herri baten bizitzan. Baina belaunaldiz belaunaldi atzerakada doala ikustean ezin itxaropentsu ageri. Euskaldungoa ez da gizartea hazten den neurrian hazten. Eta orainarteko ahalegin bortitzenek ere ez dute euskara erdararekin parekatzerik lortzen. Erdal giroa gero eta medio

gehiagorekin indartzen da, euskararenak (mantentzeko bakarrik bada ere) behar duen tresneria nekez eta kostata lortzen duelarik. Hemen ere aberatsak gero eta aberatsago, txiroak gero eta txiroago. Bata eta bestearen arteko desberdintasunean bait dago kokxa.

Hauteskunde garaitan errealtate hau nabarmenduko luketen datuak bota nahi ez izatea, ez litzateke harritzekoa orain arteko bideetan jarraitzea besterik proposatzen ez duten indarrengan. Baina ez du

horrek xamurtzen egoera, izkutatzen baizik.

Euskarak eta erdarak daramaten borroka, galdua du euskarak gaurko egoera sustraitik, errotik aldatu gabe. Eta baieztapen honetara iristeak ez die asko laguntzen Konstituzioak mugatzen duen estatutu honen baitan soluzio miresgarriak aurkitu nahi izan ditueni.

Euskararen normalkuntzarako lege herabea bera ere Tribunal Konstituzionalera eraman zuen gobernu zentralak. Eta, jakin, honek erabakiko duenik, ez badakigu ere, mugak non jarriak dituzten seinaleztat jo daitekeelakoan nago. Eta muga horietan euskarak ez du zereginik.

Azken finean Madrileko gobernuak jartzen bait dizkigu mugak. Eta egia arras ebidente hau ahazten duenik ere bada.

Poliziz eta guardizibilez betetako Euskal Herri euskaldundu bat imajina ezin duenik bada noski. Egia esateko ez dut imajina dezakeenik ezagutzen. Baina tamaina horretako helburutara iritsi gabe ere, PSOEren agintepean euskarak ez duela tajuzko aurrerakadarik emateko itxaropenik izango uste duenik ere bada, eta ez dut konprenituko sekula kontrakorik uste duen euskaltzalea. Piperpotoa maindire gisa hartuz oheratzen diren monja horietan itxaropena izatea bezalatsu iruditzen zait.

Indar harremanak erabat irauli arte jai dugula alegia. Hauekin lortutako kontsentsuak bide estuak uzten dizkiola euskarari. Heriotz leun batetara garamatzala.

Nola ez harritu bada euskararen arazoa «politizatuégia» dagoela esaten digutenean? Nola lotu neure burua euskalduntasun «zabal» eta «neutral» batetara?

Alaitasun bortxatuzkoa behar zuen afaria isultasun sakonean igaro zuten. Unairen hortzek mastekatzean egiten duten soinua adi daiteke.

Baina ez da oraindik bukatu Unairen atsekabea.

Esango al diogu?

Jakin beharko du...

Ladix zure aita berria izango da.

Harriak urean baino astunago erori zen berria Unairen bihotzean.

«Ezkundu egingo dira» pentsatuz eta goragaleak eztarria korapilatzen diola doa.

Jadanik ganbara Unairentzat gordeleku bihurtu da; han jasan ditzake zoritxarraren erasoak. Ladix bere amarekin ezkonduko balitz, auskalo zer gertatuko litzatekeen! Aitona bizirik balego horrelakorik ez zela gertatuko ziur dago Unai eskilarak igotzerakoan.

30 segunduren buruan zeure eragiketak eginik daude.

"Tarjeta 24 CAP" txartelaz
gure Kutxazain Automatikoak
erabiliaz dirua atera, dirua sar,
taloi edo txeke, zure
kontuaren laburpena
eska, talonari berri
bat eska eta hori
dena
herrenkan
jarrita itxoin
beharrik gabe,

denbora asko aurreztuz.
30 segunduz behetik, eta batere
konplikaziorik gabe, Gure
Kutxazain Automatikoak
egunaren 24 ordutan
zerbitzeko

baitauzkazu, nola
funtzionatzen
duen pausoz
pauso azaltzen
dizute.

Kutxazain Automatikoa

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA
GIPUZKOAKO AURREZKI KUTXA PROBINTZIALA